

Republika e Kosovës
Republika Kosova-Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada – Government

MINISTRIA E ARSIMIT SHKENCËS DHE TEKNOLOGJISË

KURRIKULAT LËNDORE/PROGRAMET MËSIMORE

Klasa e gjashtë

Prishtinë, 2018

Republika e Kosovës
Republika Kosova-Republic of Kosovo
Qeveria –Vlada-Government
Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë- Ministarstva za Obrazovanje Nauku i
Tehnologiju-Ministry of Education Science &Technology

Kabineti i Ministrit /Kabinet Ministra / Cabinet of the Minister

Nr. 317/018

Datë: 11/04/2018

Ministri i Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë (MASHT), në mbështetje të neneve 4, 21, 22 të Ligjit, nr. 03/L-189 për administratën shtetërore të Republikës së Kosovës, (Gazeta zyrtare, nr. 82, 21 tetor 2010), nenit 5 dhe Ligji nr. 04/L032 për Arsimin Parauniversitar në Republikën e Kosovës si dhe duke u bazuar në nenin 8 paragrafi 1.4 dhe shtojcën 6 të Rregullores nr. 02/2011 për fushat e përgjegjësisë administrative të Zyrës së Kryeministrit dhe Ministrive (22.03.2011), nxjerr:

V E N D I M

1. Të zbatohet Plani dhe Programi lëndor për klasën e gjashtë në shkollën e mesme të ulët në Arsimin Parauniversitar të Republikës së Kosovës.
2. Vendimi duhet të zbatohet në të gjitha shkollat e mesme të ulta-klasët e gjashta në Arsimin Parauniversitar të Republikës së Kosovës.
3. Me hyrjen në fuqi të këtij vendimi shfuqizohet vendimi i i datës: 3 gusht,2017, Ref. Nr.159/01B
4. Vendimi hyn në fuqi me nënshkrimin e tij.

A r s y e t i m

Duke u bazuar në dispozitat e shënuara më lartë dhe pas realizimit, identifikimit të gabimeve në programeve lëndore të botuara për klasën e gjashtë të shkollës së mesme të ulët në arsimin parauniversitar të Republikës së Kosovës, si dhe pasi që është i domosdoshëm shfuqizimi i atyre programeve me gabime dhe aprovimi i programeve të rishikuara, u vendos në dispozitiv të këtij vendimi.

Vendimi u dërgohet:

1. Sekretarët të përgjithshëm, MASHT;
2. Departamentit për Zhvillimin e Arsimit Parauniversitar, MASHT;
3. Departamentit për Politikën e Arsimit Parauniversitar, MASHT;
4. Departamentit të Inspektimit të Arsimit, MASHT;
5. Këshillit Shtetëror për Arsimin Parauniversitar, MASHT;
6. Këshillit Shtetëror për Licencimin e Mësimit Mësues, MASHT;
7. Divizionit për Zhvillimin Profesional të Mësimit Mësues, MASHT;
8. Divizionit për Planprogramet dhe Tekstet Shkollore, MASHT;
9. Të gjitha Drejtorive Komunale të Arsimit;
10. Arkivit, MASHT.

PËRMBAJTJA

Hyrje 5

Plani mësimor 6

1. FUSHA KURRIKULARE: GJUHËT DHE KOMUNIKIMI 7

Kurrikulat lëndore/programet mësimore

- 1.1. Gjuhë shqipe 8
- 1.2. Gjuhë angleze 15
- 1.3. Gjuhë gjermane 38
- 1.4. Gjuhë frënge 46

2. FUSHA KURRIKULARE: ARTET 53

Kurrikulat lëndore/programet mësimore

- 2.1. Art figurativ 54
- 2.2. Art muzikor 66

3. FUSHA KURRIKULARE: MATEMATIKË 77

Kurrikula lëndore/programi mësimor

- 3.1. Matematikë 78

4. FUSHA KURRIKULARE: SHKENCAT E NATYRËS 95

Kurrikulat lëndore/programet mësimore

- 4.1. Fizikë 96
- 4.2. Biologji 108

5. FUSHA KURRIKULARE: SHOQËRIA DHE MJEDISI 121

Kurrikulat lëndore/programet mësimore

- 5.1. Histori 122
- 5.2. Gjeografi 132
- 5.3. Edukatë qytetare 145

6. FUSHA KURRIKULARE: EDUKATË FIZIKE, SPORTET DHE SHËNDETI 154

Kurrikula lëndore/programi mësimor

- 6.1. Edukatë fizike, sportet dhe shëndeti 155

7. FUSHA KURRIKULARE: JETA DHE PUNA 163

Kurrikula lëndore/programi mësimor

- 7.1. Teknologji me TIK 164

Hyrje

Kurrikulat lëndore/programet mësimore të klasës së gjashtë janë organizuar në shtatë fusha kurrikulare. Për dallim nga klasat e Arsimit Fillor, rezultatet e të nxënimit të shumicës së fushave kurrikulare në këtë nivel (Shkolla e Mesme e Ulët) arrihen nëpërmjet lëndëve mësimore.

Te fusha Gjuhët dhe komunikimi në klasën e gjashtë shtohet edhe gjuha e dytë e huaj, që mund të jetë gjuhë gjermane, franceze, italiane, etj dhe/ose gjuhët e mjedisit (gjuha serbe, boshnjake, turke) sipas zgjedhjes së lirë të nxënësve. MAShT për këtë klasë ka përgatitur programet mësimore për Gjuhën gjermane dhe Gjuhën frënge.

Rezultatet e të nxënimit të fushës Shkencat e Natyrë në këtë klasë duhet të arrihen nga lënda e Biologjisë dhe lënda Fizikës, kurse rezultatet e fushës kurrikulare Shoqëria dhe Mjedisit duhet të arrihen nga lëndët, Edukatë Qytetare, Histori dhe Gjeografi.

Dallime ekzistojnë edhe në fushën Jeta dhe puna, sepse rezultatet në Arsimin Fillor janë përcaktuar të arrihen nëpërmjet lëndës Shkathtësitë për jetë, ndërsa në klasën e gjashtë, rezultatet e të nxënimit arrihen nëpërmjet lëndës së Teknologjisë me TIK. Fushat tjera kurrikulare rezultatet e lëndës i arrijnë nëpërmjet lëndëve të njëjta mësimore si Matematikë, Artet (Arti Figurativ dhe Arti Muzikor) dhe Edukata fizike fportet dhe shëndeti.

Në këtë klasë mësimi edhe pse organizohet nëpërmjet lëndëve mësimore, mësimdhënësit/et duhet të bëjnë përpjekje që mësimdhënia të jetë e integruar, duke i koordinuar planifikimet në mes vete. Mësimdhënësit/et duhet ta ndërlihin mësimdhënien me punën dhe jetën e përditshme të nxënësve, për t'iu mundësuar që ta kuptojnë drejt marrëdhënien e tyre me mjedisin natyror dhe me mjedisin e krijuar nga njeriu. Gjithashtu mësimdhënësit/et nëpërmjet mësimdhënies së secilës lëndë, përfshirë edhe mësimin me zgjedhje duhet të bëjnë përpjekje që të nxënësit t'i zhvillojnë kompetencat që janë përcaktuar për shkallën e tretë të kurrikulës .

Plani mësimor

Fushat kurrikulare	Lëndët mësimore	Shkalla III			Shkalla IV		
		Kl.VI	Kl.VII	Gjithsej	Kl.VIII	Kl.IX	Gjithsej
Gjuhët dhe komunikimi	Gjuhë amtare	5	5	10	5	4	9
	Gjuhë e huaj	2	2	4	2	2	4
	Gjuhë e dytë e huaj	1	1	2	1	1	2
Artet	Art muzikor	1	1	2	1	1	2
	Art figurativ	1	1	2	1	1	2
Matematikë	Matematikë	4	4	8	4	4	8
Shkencat natyrore	Fizikë	2	2	4	2	2	4
	Kimi	/	2	2	2	2	4
	Biologji	2	2	4	2	2	4
Shoqëria dhe mjedisi	Histori	2	2	4	2	2	4
	Gjeografi	2	2	4	2	1	3
	Edukatë qytetare	1	1	2	1	2	3
Edukata fizike, sportet dhe shëndeti	Edukata fizike, sportet dhe shëndeti	2	2	4	2	2	4
Jeta dhe puna	Teknologji me TIK	2	2	4	2	2	4
Pjesa zgjedhore	Pjesa zgjedhore	2	1	3	1	2	3
Totali – Orë javore		29	30	59	30	30	60

FUSHA KURRIKULARE: GJUHËT DHE KOMUNIKIMI

Kurrikulat lëndore/programet mësimore

Gjuhë shqipe

Gjuhë angleze

Gjuhë gjermane

Gjuhë frënge

Kurrikula lëndore/programi mësimor

Gjuhë shqipe

Përmbajtja

Hyrje

Qëllimi

Temat dhe rezultatet e të nxënit

Udhëzime metodologjike

Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërkurrikulare

Udhëzimet për vlerësim

Udhëzime për materialet dhe burimet mësimore

Hyrje

Në klasën e gjashtë nëpërmjet kësaj lënde, nxënësit zhvillojnë shkathtësitë e komunikimit, pasurojnë fjalorin, mësojnë përdorimin e kategorive gramatikore, rregullat kryesore të saj dhe drejtshkrimin, mësojnë si të ndërtojnë dhe të vlerësojnë rrëfimin, përshkrimin, komentin, argumentin, informatën etj., zhvillojnë imagjinatën dhe kultivojnë aftësitë e tyre për të gjykuar.

Në këtë klasë, nxënësit zhvillojnë aftësitë dhe shkathtësitë e përdorimit të gjuhës, kuptojnë, analizojnë dhe shkruajnë tekste të ndryshme letrare dhe joletrare, shprehen drejt dhe qartë me gojë dhe me shkrim në situata të ndryshme, krijojnë një tekst, tregojnë një ngjarje, argumentojnë një pikëpamje, hartojnë shkrime të argumentuara, marrin pjesë rregullisht në debate, përdorin gjuhën në përputhje me situatat konkrete të komunikimit dhe zhvillojnë shkathtësitë e lexim-kuptimit. Thelbin e mësimit të gjuhës shqipe në shkollë e përbën formimi i shprehive të përdorimit të gjuhës me gojë dhe me shkrim, si dhe njohja e modeleve kulturore e estetike të domosdoshme për formimin e tyre kulturor.

Qëllimi

Qëllimi i mësimit të gjuhës shqipe në klasën e gjashtë është përforcimi dhe zhvillimi i njohurive të përvetësuara më parë. Kjo nënkupton: zhvillimin e shkathtësive të komunikimit në situata të ndryshme, zhvillimin e kulturës gjuhësore dhe formimin kulturor, zhvillimin emocional, krijues dhe estetik përmes shkathtësive të komunikimit, zhvillimin e vetëbesimit dhe të menduarit kritik e të pavarur, zhvillimin e përdorimit të gjuhës letrare si dhe përgatitjen e nxënësit për të mësuar gjatë gjithë jetës.

Temat dhe rezultatet e të nxënit

Nxënësit në klasën e gjashtë duhet t'i arrijnë rezultatet e të nxënit të lëndës (RNL), nga temat e përcaktuara në tabelën e më poshtme, temat kanë dalë nga konceptet dhe rezultatet e të nxënit të fushës (RNF) Gjuhët dhe komunikimi për shkallën e tretë të Kurrikulës (Shk3), të cilat mund t'i shihni në Kurrikulën Bërthamë për arsimin e mesëm të ulët.

Shkathtësitë e komunikimit

- Të dëgjuarit dhe të folurit
- Të lexuarit
- Të shkruarit (Të gjitha temat realizohen nëpërmjet shkathtësive të komunikimit)

Konceptet	Temat	Rezultatet e të nxënit të lëndës për temë (RNL)
Tekstet letrare dhe jo letrare	Poezia Proza Biografia dhe autobiografia Njoftime, ftesa, falënderime, urime, pjesë humoristike, raporte, informata, kërkesë, përshtypje, shqetësime dhe dëshira, përshtypje, preferencat Ese, Përshkrimi, rrëfimi, Mediet (televizioni, radio), shoqëria, interneti	<ul style="list-style-type: none"> • Identifikon tipare të prozës dhe poezisë; • Dallon elemente të teksteve të ndryshme letrare e joletrare si poezi, prozë, tekst dramatik; artikuj të gazetave apo revistave, tekstin biografik dhe autobiografik; • Lexon dhe krahason artikuj të ndryshëm që kanë të bëjnë me aktualitete nga shkenca, shëndetësia; barazia gjinore, të drejtat e njeriut; • Shkruan sipas modeleve të teksteve joletrare urime, informata , lutje, kërkesë etj.; • Shkruan ese të ndryshme letrare e joletrare; • Dallon përshkrimin dhe rrëfiminnë një tekst të caktuar; • Komenton dhe shkruan për tekste apo emisione të ndryshme nga mediet; • Përshkruan jetën në Kosovë dhe në mërgatë; • Identifikon shkaktarë te rreziqeve nga natyra dhe njeriu.
Gjuha figurative dhe jo figurative	Shprehjet e figurshme dhe frazeologjike (kuptimi i parë dhe i figurshëm) Tropet: figurat kryesore letrare/ teksti letrar dhe joletrar.	Dallon kuptimin figurativ nga ai jofigurativ (kuptimin e parë dh atë të figurshëm); Dallon dhe përdor figurat kryesore stilistike në të folur dhe në të shkruar; Identifikon tipare letrare dhe joletrare.
Kritika, teoria, historia	Zhanret dhe kategoritë letrare: poezi, prozë, tekst dramatik Subjekti, kompozicioni, tema, komentim i teksteve	<ul style="list-style-type: none"> • Dallon zhanret kryesore letrare; • Kupton tiparet e subjektit, kompozicionit dhe temës; • Zhvillon strategjinë e lexim-kuptimit dhe komentimit të teksteve.

	Lexim-kuptimi	
Sistemi gjuhësor	<p>Gjuha standarde dhe dialektore</p> <p>Fonetikë/ fonologji</p> <p>Leksikologji</p> <p>Sintaksë</p> <p>Rrethanori</p> <p>Morfologji</p> <p>Emri, kategoritë e tij gramatikore</p> <p>Mbiemri dhe kategoritë e tij</p> <p>Përemrat</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Dallon format e gjuhës standarde nga ato dialektore; • Dallon, tingujt, rrokjen, theksin, intonacionin; • Dallon zanoret dhe bashkëtingëlloret sipas shqiptimit; • Përcakton theksin e fjalës në fjali. • Pasuron fjalorin dhe njeh kuptimin e fjalës; • Dallon dhe përdor fjalë me kuptimin e parë dhe kuptimin e figurshëm; • Dallon dhe përdor fjalët me shumë kuptime; • Dallon kryefjalën, kallëzuesorin e kryefjalës, kundrinorin e drejtë dhe të zhdrejtë; • Dallon rrethanorin e vendit, të kohës, të shkakut si dhe përcaktorin e ndajshimit; • Dallon emrin dhe kategoritë e tij; (gjininë, numrin, rasat,lakimi); • Dallon emrat e përgjithshëm dhe të përveçëm; • Dallon dhe i përdorë drejt parafjalët sipas rasave; • Dallon mbiemrin dhe kategoritë gramatikore tij.(gjininë, numrin, rasat,lakimin, shkallët). • Dallon dhe përdor drejt përemrat; vetorë,vetvetor, dëftorë, pronorë, pyetës, lidhorë dhe të pacaktuar. • Dallon numërorët themelor dhe numërorët rrjeshtor.

	<p>Numërorët</p> <p>Folja,kuptimet gramatikore kësaj</p> <p>Ndajfoljet dhe llojet saj</p> <p>Parafjala</p> <p>Lidhëzat</p> <p>Fjalëformim</p> <p>Drejtshkrim</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Dallon kuptimet gramatikore të vetës, numrit, mënyrës, kohës dhe të diatezës; • Dallon foljen, kohët e thjeshta dhe të përbëra të saj; • Dallon zgjedhimin e foljes , • Dallon dhe kupton foljen, mënyrat veprare dhe joveprare të saj; • Dallon fjalitë foljore dhe jofoljore; • Dallon llojet e ndajfoljes, si ndajfolje mënyre, sasi , kohe,vendi dhe i përdorë ato drejtë në të folur e të shkruar . • I përdorë drejtë parafjalët: me, për, në, nga te, gjer, prej,ndaj, pranë, larg dhe dallon nga ndajfoljet . • Dallon lidhëzat bashkërenditëse dhe nënrenditëse. • Dallon Fjalinë e thjeshtë dhe të përbërë; • Dallon llojet kryesore të fjalive (dëftore, pyetëse, nxitëse, dëshirore, thirrmore) format e tyre (pohore, mohore); • Dallon fjalitë e pavarura, kryesore dhe të varura; • Dallon përbërësit e fjalës: rrënjën, temën, parashtesat prapashtesat, mbaresat; • Dallon fjalët e prejardhura,të përbëra dhe të përngjitura; • Në të shkruar përdorë drejt shenjat e pikësimit, pikën, presjen dhe pikëçuditjen; • Përdorë drejt shkronjën e madhe dhe të vogël; • Shkruan drejt apostrofin në fjalë.
--	---	---

Udhëzimet metodologjike

Metodologjia e mësimdhënies zë vend kryesor në realizimin e përmbajtjes programore. Gjatë realizimit të procesit mësimor, mësimdhënësi duhet të ketë parasysh strategjitë më efektive të mësimdhënies, të cilat mundësojnë arritjen e rezultateve të lëndës dhe të nxënies efektive. Mësimdhënësi duhet t'i orientojë nxënësit për përdorimin e shkathtësive gjuhësore për të menduarit kreativ dhe kritik si dhe për hulumtimin e burimeve me qëllim të grumbullimit, sistematizimit dhe përdorimit të drejtë të informatave.

Mësimdhënësi duhet të nxitë kureshtjen që vëmendja e nxënësve të përqendrohet në parimin në komunikimi e komunikimit (shkathtësitë e komunikimit). Njësitë e sistemit gjuhësor (fonetika, morfologjia, sintaksa, leksik, drejtshkrim) mësohen të integruar nëpër mjetet letrare e kulturore.

Nxënësi duhet të jetë në qendër të procesit të të nxënies. Mësimdhënësi duhet të bëjë përpjekje që ta njohë mirë karakterin e nxënësit, përparësitë dhe dobësitë e tij. Ai duhet ta planifikojë dhe organizojë mirë orën mësimore me qëllim të arritjes së rezultateve të caktuara të lëndës dhe zhvillimit të kompetencave kryesore.

Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërkurrikulare

Gjuha shqipe është mjet komunikimi për të gjitha lëndët, mirëpo lidhje të drejtëpërdrejta vihen me historiografinë, veçanërisht me historinë e kulturës, me edukatën qytetare, me artet etj. Disa tema nga këto lëndë do të ndikojnë në zhvillimin e shkathtësive të komunikimit, në formimin kulturor dhe në krijimin e individualitetit të pavarur. Nëpërmjet temave të ndryshme të çështjeve ndërkurrikulare në gjuhë arrihen edhe rezultate për arsim me zhvillim të qëndrueshëm, edukimin mediatikë dhe për diasporë, tema për shëndetësi, të drejtat e njeriut, çështjet gjinore etj. Temat duhet të realizohen sipas rëndësisë që kanë për situata të caktuara në shoqëri (vërshimet, termetet, ngrohja globale, si dhe për dukuri të ndryshme shoqërore).

Udhëzimet për vlerësim

Vlerësimi bëhet me qëllim të verifikimit të progresit të arritjeve të nxënësve bazuar në rezultatet e të nxënies të lëndës me qëllim të identifikimit të përparimit dhe të vështirësive me të cilat ballafaqohen nxënësit, në mënyrë që ata të ndihmohen në përmirësimin e arritjeve të tyre. Thëks të veçantë gjatë vlerësimit duhet t'i kushtojmë të shprehurit gojor në vazhdimësi përmes ndërveprimit si dhe të shprehurit me shkrim, kjo nënkupton të shprehurit gojor për ngjarje, tregime e shpjegime, pyetjet dhe përgjigjet, iniciativat, mendimet e pavarura, aktivitetet brenda punës në grup, radhitjen e fjalëve në fjali dhe fjalorin.

Udhëzime për materialet dhe mjetet mësimore

Nga mësimdhënësi mund të përdoren të gjitha burimet, mjetet dhe materialet të cila ndihmojnë arritjen e rezultateve të lëndës dhe kompetencave të shkallës së tretë (Shk3).

Mësimdhënësit mund të krijojnë materiale mësimore në mënyrë të pavarur, në mënyrë që t'i arrijnë më lehtë rezultatet e lëndës.

Kurrikula lëndore/programi mësimor

Gjuhë angleze

Përmbajtja

Hyrje

Qëllimi

Temat dhe rezultatet e të nxënit

Udhëzime metodologjike

Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërkurrikulare

Udhëzimet për vlerësim

Udhëzime për materialet dhe burimet mësimore

Introduction

Learning is a complex process of discovery, collaboration, and inquiry facilitated by language. Composed of interrelated and rule/governed symbol systems, language is a social and uniquely human way of representing, exploring, and communicating meaning. Language is essential for forming interpersonal relationship, understanding social situations, extending experiences, and reflecting on thought and action. Language is the primary basis of all communication and the primary instrument of thought.

English learning begins from the first stage and progresses through the final grade of upper secondary education. The third stage should aim towards increasing learners' interest in this language in an engaging and attractive way, simultaneously enabling learners to acquire English words, sentences and structures. Teachers should continuously provide ample opportunities for learners to engross with English language focusing on active engagement with different grade appropriate texts.

The program for English language will emphasize the importance of experiencing language in context. Learners' background knowledge, skills and attitudes will be used as a means of developing communicating abilities: interpreting, expressing and negotiating meaning through oral and written texts. As the learners develop communication skills, they also increase their linguistic accuracy and develop language learning strategies.

Throughout their education, In English language program learners will acquire various kinds of knowledge, skills and attitudes about:

- interpreting, expressing and negotiating meaning (communication).
- patterns of ideas, behaviours, manifestations, cultural artefacts and symbols (culture).
- sounds, written symbols, vocabulary, grammar and discourse (language).
- cognitive, socio-affective and meta-cognitive process (general language education).

Learners will learn to communicate in English through the process of 'comprehension', 'production' and 'negotiation'. **Comprehension** involves deriving meaning or significance from an oral or written text. **Production** is expressing meaning by creating oral and written

texts to suit different participants, topics, purposes and reasons for communication. **Negotiation** is the *interaction process*: participants in the communication process must adjust to the needs and intentions of others. Integral to all three processes are the communicative intents or functions of communication, reporting or describing and so on, which are developed in the experience / communication component. Learners will also learn about the language and how to use it: the sound – symbol system, vocabulary, grammar and discourse elements that are needed to convey ideas and enhance communication in an oral or written context.

Goals

The long – term goals in the study of English language are cultural understanding and effective communication. The development of cultural understanding and linguistic proficiency is a complex process involving a variety of language experiences and exposure to the culture of the people whose language is being studied.

- Learners should reinforce, develop and deepen their language and language learning skills, gained at previous level, and should broaden them gradually, aiming at increasing language awareness and broadening their communicative ability.
- They should deepen the level of understanding of their own culture and other cultures, where English is spoken as a first, second, or an international language.

Topical content and learning outcomes

Concept	Topics	Subject learning outcomes for topic
Literary and non-literary texts	Topic 1 - Identities - People and introductions - Describing people	<ul style="list-style-type: none"> • Reads fiction and non-fiction texts aloud with near-grade level fluency and accuracy of intonation and expression; • Comprehends and analyses texts and relates them with their personal experience; • Produces short texts of description of a person's

	<ul style="list-style-type: none"> - A famous movie star - Hobbies and interests 	<p>physical appearance and character using appropriate vocabulary and structures;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demonstrates awareness of connections, similarities and differences between people and reacts in positive ways; • Explores identity through dramatic play; • Reads the behaviours of others and responds appropriately; • Speaks and writes about him / herself focusing on crucial information as well as some additional detail (like personal interests, feelings...); • Listens to others' ideas and respects different ways of being and doing; • Gives a short, formal presentation about himself and the others; • Composes a three-paragraph essay giving personal information (introduction, physical appearance and character, hobbies and interests); • Listens/reads about other people and discusses information regarding age, nationality, appearance and character, occupation; • Analyses the characters used in print, non-print, and digital materials (Age and gender, Race and nationality, Attitude and behaviour); • Reads silently and aloud a text and gives an oral summary after each paragraph.
	<p>Topic 2- Daily life</p> <ul style="list-style-type: none"> - The best school in the country - A Family Party - Family gatherings - In and out of school 	<ul style="list-style-type: none"> • Comprehends and analyses texts and relates them with their personal experience; • Identifies the main idea(s) in the text and specific details (activities, time, place); • Reads about the behaviours of others and responds appropriately respecting different ways of being and doing; • Uses a range of texts for instructions for activities during the day; • Gives a short, formal presentation expressing habits and routines; • Express ideas and feelings and understands and respects the perspectives of others; • Reads and identifies the structural features of the text, including identifying and summarizing topic sentence, main idea and supporting details; • Responds to diversity with respect; • Identifies topic, audience, and purpose for specific

		<p>oral presentations (e.g., to give personal information, inform classmates, to persuade an audience of adults);</p> <ul style="list-style-type: none"> • Observes a peer presentation and offers more thoughtful positive and constructive feedback; • Analyses the characters used in print, non-print, and digital materials (habits and routines; meal); • Writes short, simple informal notes, messages or an email about themselves or others describing their daily life.
	<p>Topic 3 – Relationship - Living together - My best friend - My neighbourhood - Living abroad</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Explores, selects, and reads texts containing descriptions of people in different sources (books, kids’ online newspapers, magazines) and shares them with peers; • Reads the behaviours of others and responds appropriately; • Examines different levels of identity and their implications for managing relationships with others; • Analyses the characters used in print, non-print, and digital materials (Age and gender, Race and nationality, Attitude and behaviour and friendship); • Compares and contrasts shared and different social, cultural and legal norms of people; • Writes short simple descriptions of people and places; • Comprehends and analyses texts and relates them with their personal experience; • Actively uses, engages with and share the enjoyment of language and texts in a range of ways.
	<p>Topic 4 – Then and now - Changing the world - How I met my best friend - An exciting holiday - A famous inventor</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Listens/reads about other people and discusses information regarding personal life and activities they did; • Comprehends and analyses texts and relates them with their personal experience; • Recognises and engages with written and oral culturally constructed texts; • Composes short narrative paragraphs to describe daily activities or past events using chronological order; • Uses critical thinking to identify the main conclusions in clearly signalled argumentative texts; • Gives the correct sequence of three events and identifies cause and/or effect;

		<ul style="list-style-type: none"> • Discusses, illustrates, dramatizes specific events shown in the text; • Notes important details about the text read such as time, place and things; • Retells some parts of the story and notes important details pertaining to character, settings, events; • Reads a text and voices an opinion or conclusion based on reading beyond the literal meaning of the text.
	<p>Topic 5 – Free time and entertainment - Sports and fun activities - Dangerous sports - My favourite season - Weekends and weekdays</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Uses a range of texts for instructions for leisure activities such as sport and craft; • Comprehends and analyses texts and relates them with their personal experience; • Reads and identifies the structural features of the text, including identifying and summarizing topic sentence, main idea and supporting details; • Identifies powerful passages from texts and describe why they are personally meaningful; • Makes inferences and predictions based on information in the text; • Independently asks and answers questions that compare, contrast, classify and describe information and concepts contained the text and reference materials; • Uses a range of texts for instructions for leisure activities such as sport and craft; • Writes short, simple informal notes or messages about themselves, friends, families, habits, routines, preferences, feelings and activities.
	<p>Topic 6 – Food - At the supermarket - Food around the World - Being healthy - Shops and shopping</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Identifies the types of foods found in grocery stores; • Identifies and classifies foods in each group; • Listens/reads about food and discusses information regarding health, diet, recipe and countries; • Compares information and action required in authentic/authentic-like receipts and bills; • Identifies purpose and relevant details (including required action) in authentic/authentic-like formal and informal messages and letters of up to one page in a variety of relevant contexts; • Compares and contrasts different elements of using food and target culture found in various print and digital sources (traditional, celebrations, healthy and junk...) and uses them in their creative work

		<p>(short texts, dialogues, commentaries);</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uses critical thinking to identify the main conclusions in clearly signalled argumentative texts. • Retells some parts of the story; • Writes short, simple informal notes or messages about themselves, stores, eating, shopping, preferences, likes and dislikes.
	<p>Topic 7 – The world around us - An ancient city - Travelling around the World - An exciting journey -A wonderful world</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Comprehends and analyses texts and relates them with their personal experience; • Reads the behaviours of others and responds appropriately; • Demonstrates awareness of connections, similarities and differences between people and places, and reacts. in positive ways; • Prepares media to illustrate a presentation, including media from an electronic source, such as clipart or internet downloads about people and places; • Makes inferences and predictions based on information in the text; • Identifies author’s purpose and tone; • Differentiates between fact and opinion and relevant/ irrelevant information in authentic/authentic-like articles and brochures of up to one page in a variety of relevant contexts; • Draws conclusions based on information found in short authentic/authentic-like tables and charts or instructor-adapted bar/line graphs in personally relevant contexts.
	<p>Topic 8 – Holidays and vacations - An exciting journey - School excursions - Recollections</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Retells some parts of the story; • Writes short, simple informal notes or messages about their experiences. (places, eating, shopping, people); • Discusses with peers and teacher regarding travel and transport; • Uses critical thinking to identify the main conclusions in clearly signalled argumentative texts; • Compares and contrasts cultural elements and artefacts of his own and target culture found in various print and digital sources (customs, celebrations, history...) and uses them in their creative work (short texts, dialogues, commentaries); • Composes a three paragraph essay giving personal

		<p>information (journey, holiday, excursions);</p> <ul style="list-style-type: none"> • Relates story events to one's experience.
<p>Figurative and non-figurative language</p>	<p>Topic 1 - Identities</p> <ul style="list-style-type: none"> - Personal information - Describing people - Getting an information - Feelings 	<ul style="list-style-type: none"> • Reads, listens to a view a variety of narrative genres, including personal narrative, biography, anecdote and short story, and identifies similarities and differences; • Expresses ideas and feelings and understands and respects the perspectives of others; • Speaks clearly and with confidence in group and class discussions, listens attentively to others in discussions, allow others their turn to speak and respect what others say; • Describes people based on photographs of people (known/unknown) speculating about person's personal information (sharing photo album); • Leaves-taking and expressions of politeness; • Completes most forms related to personal information; • Uses speaking to explore and refine their own ideas and opinions, and begin to respond to the ideas of others; • Asks questions to clarify when information is not making sense; • Presents created ID cards to class and participates in peer-evaluating them; • Understands and compares formal and informal forms of greeting, presenting, leave-takings and expressions of politeness; • Identifies topic, audience, and purpose for specific oral presentations. (e.g., to give personal information, inform classmates, to persuade an audience of adults); • Responds to diversity with respect; • Participates in play opportunities that promote social interaction with peers; • Asks for and provides personal information; • Respond to simple conversation in familiar contexts with familiar vocabulary; • Takes notes on a short, informal presentation on a familiar topic or on a biographical or experiential topic; • Uses verbal and non-verbal language to communicate thinking; • Demonstrates awareness of the needs and rights of others;

		<ul style="list-style-type: none"> • Develops strong foundations in both the culture and language/s of their family and of the broader community without compromising their cultural identities; • Engages in and contribute to play and leisure experiences; • Expresses a wide range of emotions, thoughts and views constructively; • Controls strong emotions and impulses; • Understands short simple descriptions of people and places; • Makes a more complex oral presentation of narrative, expository, descriptive and persuasive type, with media, to a variety of audiences and receive feedback; • Observes a peer presentation and offers more thoughtful positive and constructive feedback.
	<p>Topic 2 – Daily life - At home - At school - My daily duties and obligations - Schooling - Family gatherings</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Expresses likes and dislikes on a variety of everyday topics. (e.g. holidays, food, films, music, activities, etc); • Completes most forms related to personal information on daily routines; • Uses speaking to explore and refine their own ideas and opinions, and begin to respond to the ideas of others; • Uses a particular kind of sentence for a specific purpose and audience -expressing opinions/emotions; • Uses speaking to explore and refine their own ideas and opinions, and begin to respond to the ideas of others; • Engages in and contribute to play and leisure experiences at home/school; • Uses verbal and non-verbal language to communicate thinking; • Speaks clearly and with confidence in group and class discussions, listens attentively to others in discussions, allow others their turn to introduce daily habits and routines and respect others; • Distinguishes text-types according to purpose and language features -Comparison and contrast.
	<p>Topic 3 - Relationship - People around me</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Uses speaking to explore and refine their own ideas and opinions, and begin to respond to the ideas of others; • Responds appropriately to verbal and nonverbal

	<ul style="list-style-type: none"> - Neighbourhood - Keeping in touch - Working together - Expressing feelings 	<ul style="list-style-type: none"> cues; • Makes connections to personal and shared ideas and experiences by talking in pairs or small groups; • Prepares media to illustrate a presentation, including media from an electronic source, such as clipart or internet downloads; • Demonstrates awareness of the needs and rights of others; • Uses verbal and non-verbal language to communicate with others (email, phone, social chats, etc.); • Demonstrates awareness of the needs and rights of others; • Takes notes on a short, informal presentation on a familiar topic or on a biographical or experiential topic; • Participates in play opportunities that promote social interaction with peers; • Understands short simple descriptions of people and places and the relationship with them.
	<p>Topic 4 – Then and now</p> <ul style="list-style-type: none"> - A famous inventor - A wonderful holiday - An important person I met - Inventions and discoveries 	<ul style="list-style-type: none"> • Uses verbal and non-verbal language to communicate on past events; • Responds to simple conversation in familiar contexts with familiar vocabulary; • Speaks clearly and with confidence in group and class discussions, listens attentively to others in discussions, allow others their turn to express things happened in the past and respect those events. (social, religious, history, etc.); • Understands short simple descriptions of people and places, responding appropriately to verbal and nonverbal cues; • Completes most forms related to information in the past; • Understands short simple descriptions of known people including how they met, place and time.
	<p>Topic 5 – Free time and entertainment</p> <ul style="list-style-type: none"> - Leisure activities - Sports and fun activities - My favourite season 	<ul style="list-style-type: none"> • Engages in and contribute to play and leisure experiences; • Participate in play opportunities that promote social interaction with peers; • Responds to simple conversation in familiar contexts with familiar vocabulary; • Demonstrates awareness of the needs and rights of others;

	<ul style="list-style-type: none"> - Weekends and weekdays - Sports and equipment - Social expressions (Buying a ticket) 	<ul style="list-style-type: none"> • Understands short simple descriptions of people and places, responding appropriately to verbal and nonverbal cues.
	<p>Topic 6 – Food</p> <ul style="list-style-type: none"> - Shopping - Ordering food - Food recipes - Prices - Shops and shopping - Polite requests 	<ul style="list-style-type: none"> • Expresses a wide range of emotions, thoughts and views constructively; • Gets information about things and buy something in a shop; • Compares information and action required in authentic/authentic-like receipts and bills; • Follows an authentic/authentic-like sequence or non-sequential set of instructions related to unfamiliar tasks or procedures in relevant contexts; • Understands short simple descriptions of people and places on using and growing food; • Distinguishes text-types according to purpose and language features -Comparison and contrast; • Responds to simple conversation in familiar contexts with familiar vocabulary; • Shows an increasing awareness of healthy lifestyles and good nutrition; • Develops strong foundations in both the culture and food of their family and of the broadercommunity without compromising their culture and tradition.
	<p>Topic 7 – The world around us</p> <ul style="list-style-type: none"> - The place where I live - Where I would like to go - Travelling - Important days - Let’s clean our entertainment - Directions 	<ul style="list-style-type: none"> □ Completes most forms related to people’s personal information; • Uses speaking to explore and refine their own ideas and opinions, and begin to respond to the ideas of others; • Prepares media to illustrate a presentation, including media from an electronic source, such as clipart or internet downloads about people, animals, plants and places around the world; • Demonstrates awareness of the needs and rights of others; • Gets information about things around them; • Makes suggestions about places to go; • Understands short simple descriptions of people and places and reflect on them; • Demonstrates awareness of the needs of transportation.

	<p>Topic 8 – Holidays and vacations</p> <ul style="list-style-type: none"> - Public and private transport - People and places - Social expressions (At the travel agent's) - At the airport 	<ul style="list-style-type: none"> • Uses a particular kind of sentence for a specific purpose and audience -expressing opinions/ Emotions/ Preferences; • Understands short simple descriptions of people and places and reflect on them; • Demonstrates awareness of the needs and manners of transportation; • Uses speaking to explore and refine their own ideas and opinions, and begin to respond to the ideas of others; • Responds to simple conversation in familiar contexts with familiar vocabulary; • Respond to diversity with respect; • Participates in play opportunities that promote social interaction with peers; • Understands short simple descriptions of people and places and discusses with peers .
Criticism, theory and history	<p>Topic 1 - Identities</p> <ul style="list-style-type: none"> - Personal information - Describing people 	<ul style="list-style-type: none"> • Asks and/or answers questions to focus the topic, paraphrase ideas, clarify understanding, or identifies the need for further information,select a focus, an organizational structure, and a viewpoint, matching the purpose, message, and occasion; • Explores cultural similarities and differences between his own culture and the target culture; • Demonstrates awareness of the opinions of others about their efforts; • Feels recognised and respected for who they are and explores different identities and points of view in dramatic play; • Shares aspects of their culture with the other students and elders; • Develops their social and cultural heritage through engagement with Elders and community members; • Empathises with and expresses concern for others; • Displays awareness of and respect for others' perspectives; • Prepares and give a 2 or 3-minute presentation about their hobby, sport, favourite film, family, holiday etc.; • Recognises and engages with written and oral culturally constructed texts; • Prepares media to illustrate a presentation, including media from an electronic source, such as clipart or internet downloads; • Uses opportunities to develop understandings about the diversity of culture, heritage, background and
	<p>Topic 2 – Daily life</p> <ul style="list-style-type: none"> - Duties and obligations - Schooling 	
	<p>Topic 3 – Relationship</p> <ul style="list-style-type: none"> - A wonderful family - Neighbourhood 	
	<p>Topic 4 – Then and now</p> <ul style="list-style-type: none"> - Helping people - Things that changed the world 	
	<p>Topic 5 – Free time and entertainment</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dangerous sports - Relaxing activities 	
	<p>Topic 6 –</p>	

	Food - Living in a farm - Food around the world	tradition; <ul style="list-style-type: none"> • Demonstrates awareness of connections, similarities and differences between people and react in positive ways; • Express ideas and feelings and understand and respect the perspectives of others. • Listens to others’ ideas and respect different ways of being and doing; • Appreciates social, cultural, linguistic and religious diversity; • Makes predictions and generalisations about their daily activities; • Articulates in complete sentences a synopsis of the daily activities that they perform, indicating the time of day (morning, afternoon, evening, or exact time) and day of the week the activity is performed; Use short, everyday expressions and phrases to satisfy simple, routine tasks (personal details, daily routines, wants and needs); • Explores their responsibilities and rights and those of others in familiar contexts such as the family, the classroom, the school playground and local recreation areas; • Makes predictions and generalisations about their daily activities, aspects of the natural world and environments; • Explores ideas and theories using imagination and creativity; • Use opportunities to develop understandings about the diversity of culture, heritage, background and tradition; • Describe personal experiences and give basic information on everyday matters fluently and idiomatically; • Leaves a message for someone in your family to get something from the shops; • Shows an increasing awareness of healthy lifestyles and good nutrition; • Demonstrate an awareness of the impact of human activity on environments and the interdependence of living things.
	Topic 7 – The world around us - Keep clean your entertainment - Dreams	
	Topic 8 – Holidays and vacations - Recollections - People and places	
Language system	Topic 1 – Identities - Asking for and giving personal	<ul style="list-style-type: none"> • Understands simple yes/no and wh-questions and responds to simple yes/no and wh-questions with a simple response; • Recognises that they have a right to belong to many communities and discuss with peers using positive

	<p>information</p> <ul style="list-style-type: none"> - Describing words -How often....? -Question words Word stress -Idioms related to nationalities - Vocabulary field- countries, appearance and character 	<p>adjectives;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Asks questions to clarify when information is not making sense; • Composes clear and coherent sentences using appropriate grammatical structures: -aspects of verbs; • Asks questions to clarify or provide further understanding on the topic; • Explores structures and vocabulary used in describing people (present simple tense, adjectives) and practices their use in context; • Identifies adjectives and use correctly in their writing; • Discusses family members using a variety of adjectives to describe personality; • Produces appropriate answers to questions about personal information, such as name, age, email address, occupation, etc.; • Uses simple sentences to compare and contrast ideas/objects; • Uses present simple to introduce himself / herself and others correctly; • Writes three-part structured paragraphs that contain an introduction, body and conclusion using appropriate structure (adjectives and their order, present simple); • Produces short texts of description of a person's physical appearance and character using appropriate vocabulary and structures; • Writes sentences (affirmative, negative, and interrogative) with correct capitalization, punctuation, word order and correct subject-verb agreement.
	<p>Topic 2 – Daily life</p> <ul style="list-style-type: none"> -Habits and routines -Expressing obligation (have to) -What are you doing? -In, on, at -Intonation: falling and rising 	<ul style="list-style-type: none"> • Articulates in complete sentences a synopsis of the daily activities that they perform, indicating the time of day (morning, afternoon, evening, or exact time) and day of the week the activity is performed; • Recognizes basic prepositions in contextualized speech; • Composes clear and coherent sentences using appropriate grammatical structures: -Prepositions; • Uses a particular kind of sentence for a specific purpose and audience –asking and responding to questions; • Expresses obligations and responsibilities using

	<p>-Idioms related to jobs and time -Vocabulary field – occupations and obligations</p>	<p>Have to;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Express likes and dislikes on a variety of everyday topics using present simple correctly; • Asks and answers about obligations and responsibilities at home and school; • Expresses present activities and notes the difference between present simple and continuous; • Uses descriptive adjectives correctly; • Asks and answers about the frequency of actions using adverbs of frequency effectively; • Uses chronological order when writing about daily activities or narrative paragraphs; • Analyses a sentence, and identify the parts of speech of its parts., (noun, verb, adjective, adverb, pronoun, preposition); • Demonstrates the skill of describing routines by selecting grammatically appropriate questions and statements; • Demonstrates the ability to select the correct verb tense (simple present and present progressive) needed to complete a passage.
	<p>Topic 3 - Relationship - Expressing possession (‘s) - Opposites (big/small) - Describing people and their relations - Describing feelings and things (-ed and -ing adjectives) - Idioms related to character, attitudes - Vocabulary field – friends and relatives</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Explores differences in words that represent people, places and things (nouns including pronouns), happenings and states (verbs) qualities (adjectives) and details such as when, where and how (adverbs); • Explores structures and vocabulary used in describing people (present simple tense, adjectives and possessive nouns) and practices their use in context; • Participates in face-to-face conversations to tell about him/herself or describe places or people. (feelings and situations); • Matches positive and negative adjectives, and uses them politely; • Describes people, things and situations in writing or speaking using adjectives ending <i>ing-ed-inaccurately</i>; • Discusses family members or friends using a variety of adjectives to describe personality, feelings and emotions; • Distinguishes between possessive nouns and descriptive nouns; • Shows ownership, origin, authorship and measurement using ‘s.

<p>Topic 4 – Then and now</p> <ul style="list-style-type: none"> - Past actions - Past with ago - Expressing time and events - Past time expressions - Talking about you - Spelling and silent letters - Idioms related to time - Vocabulary field – inventions and discoveries 	<ul style="list-style-type: none"> • Comprehends and analyses texts and relates them with their personal experience in the past; • Uses words that signal differences between present and past in simple statements related to common activities; • Identifies the correct form of a verb to convey the meaning of a completed past event; • Applies the pronunciation rules for (-ed) endings in past forms of regular verbs in aural discrimination activities; • Differentiates the correct form of a verb to use as determined by a time clue or time expression used to indicate either a simple completed past event or a simple repeated action/routine in the present tense; • Forms questions and answers in the past simple using regular/irregular verbs and demonstrate knowledge of meaning, use, form and pronunciation; • Differentiates the correct use of prepositions with regard to time or location.
<p>Topic 5 – Free time and entertainment</p> <ul style="list-style-type: none"> - How do you live? - Positives and negatives -Sail-sailing/ cook- cooking - Describing activities - Idioms related to entertainment - Vocabulary field sports and leisure activities 	<ul style="list-style-type: none"> • Asks and answers about the way they live including clothes, activities, free time and people; • Listens to others’ ideas and respect different ways of being and doing and react in positive ways; • Describes activities using adjectives; • Discusses personal lifestyle comparing it to their peers’ lifestyle in English speaking countries; • Responds to simple conversation in familiar contexts with familiar vocabulary.
<p>Topic 6 – Food</p> <ul style="list-style-type: none"> - Countable and uncountable - a/an, the 	<ul style="list-style-type: none"> • Identifies and uses count and non-count nouns and common quantifiers; • Asks grammatically structured questions related to basic needs and respond appropriately using short phrases and sentences;

	<ul style="list-style-type: none"> - Some/any - Expressions of quantity - Offering food and drink - Polite requests and offers - Idioms related to food and drinks - Vocabulary field – food and cooking 	<ul style="list-style-type: none"> • Identifies definite and non-definite articles and uses them appropriately; • Asks about the quantity of things and responds accurately giving the exact amount; • Uses quantifying expressions (<i>much/many, a lot of, too, not enough</i>) to talk about quantity; • Shows awareness of a range of vocabulary related to the topic of ‘health and lifestyle’; • Gives and receives information about quantities, numbers, prices, etc.; • Expresses likes and dislikes on a variety of everyday topics. (e.g. holidays, food, films, music, activities, etc).
	<p>Topic 7 – The world around us</p> <ul style="list-style-type: none"> - Location - Future plans - Making suggestions - Expressing voluntary actions (will) - Giving a purpose - Idioms related to entertainment - Vocabulary field – countries and nationalities 	<ul style="list-style-type: none"> • Asks and answer questions in the present, past, and future tenses; • Recognizes and corrects mistakes in capitalization, punctuation, sentence structure, verb forms, and other grammatical points covered at this level; • Gives the purpose of the action using infinitives; • Differentiates the correct use of prepositions with regard to time or location; • Uses <i>going to/present continuous</i> to express future plans and fixed future arrangements; • Takes part in discussions to express inevitable events in the future; • Gives purposes about activities.
	<p>Topic 8 – Holidays and vacations</p> <ul style="list-style-type: none"> -Future predictions -Expressing complaints, promises and requests -Future arrangements -Idioms related to holidays Vocabulary field - holidays and travelling 	<ul style="list-style-type: none"> • Identifies and discuss aspects of everyday life such as transport, clothing and food; • Understands short simple descriptions of people and places and reflect on them; • Demonstrates awareness of the needs and manners of transportation; • Uses speaking to explore and refine their own ideas and opinions, and begin to respond to the ideas of others; • Responds to simple conversation in familiar contexts with familiar vocabulary; • Participates in play opportunities that promote social interaction with peers; • Understands short simple descriptions of people and places and discusses with peers; • Makes predictions and arrangements about places, people and the weather;

		<ul style="list-style-type: none"> • Makes short dialogues arranging to meet or booking a hotel; • Writes a short request to a teacher, friends or manager of the school; • Uses vocabulary related to holiday and vocation.
--	--	---

Cross-curricular issues

Since English Language is not taught and learnt for its own sake, but is seen as aim and vehicle, the Grade Six English Language Syllabus integrates topics that directly relate to other subjects, such as: arts, culture, history, geography, media literacy, civic education, and similar. All these are in the function of equipping learners with first of all the communicative competence, as well as other competences foreseen in the Level Three Core Curriculum.

Methodological guidelines

In order to achieve the targeted aims and learning outcomes and equip learners with required competencies, Grade Six English Language Syllabus promotes the most contemporary approaches in language teaching and learning. First and foremost, it promotes communicative approaches, task-based and project-based learning in order to facilitate learner interaction and collaboration, as well as develop learner autonomy and creativity. Thus, learning-centered approaches are favoured over the traditional approaches. Below are some brief guidelines regarding the methodology to be used by the teachers in their classrooms in order to motivate learners, as well as to facilitate their learning.

The Communicative Approach and Task-Based Learning

The overall aim of the English Language Curriculum is to enable learners to communicate successfully. Successful communication means getting our message across to others effectively. The Communicative Approach to language learning aims at facilitating genuine interaction with others, whether they live in the neighborhood, in a distant place, or on another continent.

In language learning, the attention of the learners may be focused on particular segments, or on the language as a whole. In cases when we want to focus learners' attention on particular segments, then a segment may be a grammatical structure (a tense), a language function (expressing gratitude), a vocabulary area (food and drinks), or a phonological feature (stress or particular sounds).

Since communication basically means sending and receiving messages, learners should develop the four language skills, which are the core of communication. Development of *receptive skills*, that is *listening* and *reading* skills, will enable learners to receive messages and, depending on tasks they are expected to fulfill, select essential information. However, since language skills do not occur in isolation, but are normally integrated for communicative purposes, after having received a message, learners should be able to make decisions, and respond appropriately. In a situation which involves language, their response is a communicative function, which is performed by one of the *productive skills* either by *speaking* or by *writing*.

The Learning – Centred Classroom

The objective of learning-centred teaching is to make teachers aware of the importance of learner autonomy in the classroom. The teacher has a role, to support and help learners. The learners learn more actively and with enjoyment. The environment requires a learning-centred approach that relies on participant's share in the learning, and responsibility for furthering discussion. In all cases learners need clear guidelines and preparation for effective discussion and participation.

The major aim, or set of aims will relate to the development of learning skills. Such aims may include the following:

- To provide learners with efficient learning strategies;
- To assist learners identify their own preferred ways of learning;
- To develop skills to negotiate the curriculum;
- To encourage learners to adopt realistic goals and a timetable to achieve these goals;
- To develop learners' skills in self-evaluation.

The use of the mother tongue in the classroom

Contrary to the principles of the direct method and natural approach in language learning, which favour exclusive use of the target language, excluding the mother tongue completely from the classroom, most recent approaches today suggest that the use of the mother tongue at particular stages of foreign language learning may prove useful.

While there is clearly a place for the mother tongue in the classroom, teachers should make efforts to keep the use of the mother tongue to a minimum. Instead of translating words and/or asking learners to translate, they should demonstrate, act, use simple drawings and/or pictures, explain, give simple definitions. If teachers readily intervene with translation, as soon as learners are provided with an 'equivalent' word or expression, as soon as their curiosity is satisfied, they may lose interest in that particular item. In consequence, the English word or expression is easily forgotten and cannot be easily recalled. This method is easiest for teacher and learner, but may be the least memorable.

Vocabulary

Vocabulary teaching and learning is central to learning English. Words have a central place in culture, and learning words is seen by many as the main task in learning another language.

At level 2 learners are beginning to read independently selecting simple texts and using a bilingual dictionary or glossary to look up new words. When reading on their own they are beginning to use context to work out what unfamiliar words mean etc.

L 3	Teacher's role	Learner's role	Possible activities
	▪ to guide the	▪ to collaborate with	▪ matching parts of

	learners, monitor and assist their work to introduce new words.	teachers and peers, use bilingual dictionaries, to write word lists, produce diagrams etc.	words to other words ,e.g. .beginnings and endings; <ul style="list-style-type: none"> ▪ memory games; ▪ filling in crosswords, grids ,and diagrams.
--	---	--	---

The Role of Grammar

If we see language as a building, the words as building blocks or bricks, and grammar as the architect's plan, than we must admit that without a plan, even a million bricks do not make a building. Similarly, one may know a million English words, but if s/he does not know how to put them together, s/he cannot speak English (Sesnan, 1997).

In the light of this statement, the question is not whether to teach grammar or not, but *how* to teach it. We should consider which approach to adopt in teaching grammar, whether to teach form before meaning, or meaning before form, and what strategies and techniques to use in order to enable learners to put their knowledge of grammar into use and communicate effectively. It is the teacher's responsibility to estimate which approach would yield best effects at a particular stage of learning, or with a particular class.

L 3	Teacher's role	Learner's role	Possible activities
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ To set problems, tasks and activities; ▪ To monitor the development of activities ▪ To make notes of possible problems related to meaning and form; ▪ To ask questions that focus on meaning, form and context. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ To solve problems, fulfil tasks, and do activities; ▪ To answer questions related to meaning, form; ▪ To make attempts at noticing the regularities in language. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Problems and puzzles; ▪ Drilling; ▪ Open dialogues; ▪ Substitution tables; ▪ Guided writing.

At this level, learners should be able to recognize different word categories and put words into phrases. They may also be able to combine phrases in order to form sentences. They should be able to deal with both Yes/No questions and WH-questions. At this level, learners may be able not only to grasp the meaning of language items, but also to understand particular aspects of the language system. Developing their cognitive and meta-cognitive skills, learners should be able to understand and use the rules of grammar. Regardless of this, teachers should be careful, when discussing explicitly and explaining the grammar, not to overdo, that is not to lecture on

grammar. Instead, they should demonstrate grammar through substitution tables, or drills incorporated within communicative activities.

Teachers should always bear in mind that grammar is not an aim on its own, but is closely connected with communication. It should not be used as a driving force, but should arise out of other classroom activities.

Assessment and evaluation guidelines

There are many reasons for assessing learners. Some of them are:

- to compare learners with each other;
- to see if learners have reached a particular standard;
- to help the learners' learning;
- to check if the teaching programme is successful.

Teaching means changing the learner. Teachers will always want to know how effective their teaching has been- that is, how much their pupils have changed.

This change can be in:

- The amount of English learners know;
- The quality of the English they use;
- Their ability to use English.

The general word for measuring the change is assessment. Naturally if we want to assess how much pupils have changed, we have to know exactly what they already **know** and what they can already **do**.

There are different types of assessment (or evaluation).

- Self assessment (self - evaluation)
- Group assessment (group - evaluation)
- Individual assessment (evaluation)
- Combination of group and individual assessment
- The use of work samples, portfolios and projects.

If teachers want to find out how effective their teaching has been, or if they want to evaluate the learners' progress, then **tests** are used. Tests are conducted in class by the teacher. They measure the results of learners' performance. Teaching and testing always go hand-in-hand. Questions are often asked to check if the learners have understood what has been said. Equally, they may be asked to find out whether a particular point needs to be taught. We instinctively know why we ask a question: whether it is to teach or to test something.

Some major reasons for testing are:

- To diagnose learners' standard on arrival;
- To measure learners' progress;
- To find out how much pupils have learned;
- To find out the quality of learning;
- To find out how many of the class have learned what they were supposed to learn;
- To motivate pupils;
- To show the teacher what to teach next.

There are different kinds of tests, such as:

- Proficiency tests
- Achievement tests
- Placement tests
- Diagnostic tests

We see **evaluation** as wider than testing. Testing may be a successful tool in evaluation, but we also think there are other criteria for assessing someone's performance.

Evaluation is not limited to numbers or just giving learners marks. Instead of trying to count or measure learner's ability to make useful contribution to the class, we can simply judge whether s/he makes a contribution or not, and sometimes we will have to justify, negotiate, and possibly modify our opinions.

With the evaluation we are trying to help the learner to learn, so it is not an assessment, in fact it is aid to learning. In other words, we can use assessment procedure to develop and improve, not only the learner, but also the teaching programme and even the school.

Guidelines for teaching materials, tools and resources

In order to achieve the targeted aims and learning outcomes, and cover the topical content of the grade six syllabus teachers should select teaching materials from course book(s) of **elementary level**. These materials and aids should primarily be age-appropriate, which means that they should be dedicated to children.

Apart from this, teachers are encouraged to use supplementary materials to suit the learners' needs, that is, their background knowledge their interests, and motivation. Supplementary materials (video tapes, documentary films, drama activities, projects, contests and quizzes, and similar), may be used either within regular English classes, or within additional activities planned by the school curriculum (choice subjects, extra-curricular activities, and similar).

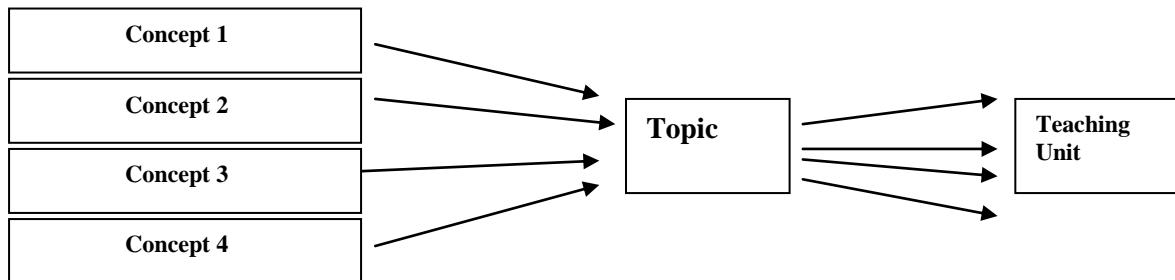
Guidelines for using the syllabus

All the learning outcomes in the syllabus are written based on four concepts: Literary and non-literary texts, Figurative and non-figurative language, Criticism, theory and history, and

Language system. Each topic in this syllabus should integrate all four concepts; therefore concepts should not be developed as separate, but interconnected with one another within one topic since each concept helps the development of student's knowledge, skills, values and attitudes.

In the syllabus there are all the topics that will be developed during one school year, with

teaching contents for each topic. Teachers should develop the topic which is based on four concepts, laying out teaching units in logical order.

The learning outcomes in the syllabus are expectations of each student's knowledge, skills, values and attitudes in the end of this school year. Teacher's role is to develop all students' communicative skills: listening, speaking, reading, and writing. In the syllabus there are learning outcomes based on these skills which are measurable and which affect directly student's success. There are also some immeasurable outcomes which are important because through them students develop their values and attitudes.

Suggested online resources (For teachers)

<https://www.edutopia.org/blog/middle-school-resources-elena-aguilar>

<https://www.youtube.com/channel/UCzuOCMm4bYELiv-DZAqfm4g>

<https://americanenglish.state.gov/resources-0>

<https://www.ereadingworksheets.com/browse-worksheets-by-grade-level/>

<https://www.teachingenglish.org.uk/teaching-teens>

<https://americanenglish.state.gov/search/solr?f%5B0%5D=bundle%3Aresource>

<https://busyteacher.org/atoz/>

<http://www.englishforeveryone.org/> <http://www.eslcafe.com/quiz/>

[http://www.dmoz.org/Kids and Teens/School Time/English/English as a Second Language/](http://www.dmoz.org/Kids_and_Teens/School_Time/English/English_as_a_Second_Language/)

<http://www.manythings.org/vocabulary/games/1/words.php?f=body-1>

<http://www.englishclub.com/esl-quizzes/>

<http://www.cdlponline.org/index.cfm?fuseaction=stories&topicID=1> <http://iteslj.org/ESL.html>

<http://www.manythings.org/> <http://a4esl.org/> <http://www.english-at-home.com/>

<http://www.learningchocolate.com/>

<http://www.britishcouncil.org/learnenglish> <http://www.esl-lab.com>

Media

www.cnn.com www.bbc.co.uk/ [BBC English Radio](http://www.bbc.co.uk/radio4/). [BBC World Service](http://www.bbc.co.uk/worldservice/).

<http://www.mirror.co.uk>

<http://www.thebigproject.co.uk/news/>

Kurrikula lëndore/programi mësimor

Gjuhë gjermane

Përmbajtja

Hyrje

Qëllimi

Temat dhe rezultatet e të nxënit

Udhëzime metodologjike

Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërkurrikulare

Udhëzimet për vlerësim

Udhëzime për materialet dhe burimet mësimore

Hyrje

Njohja e gjuhëve të huaja krijon hapsirë dhe liri më të madhe të lëvizjes, e me këtë edhe vetëbesim dhe është një ndër kushtet kryesore të kualifikimit për tregun botëror të punës, njëkohësisht është edhe kusht paraprak për njohjen me kulturat e tjera.

Me situatën e re të krijuar në Kosovë u krijuan edhe mundësitë e kontaktit më të shpeshtë me Europën e me këtë u krijuan edhe mundësitë për mësimin më të lehtë të gjuhëve të huaja.

Për shkak të migrameve të shumta në vendet gjermanofolëse në një mënyrë janë krijuar edhe lidhjet me gjuhën dhe kulturën gjermane. Por, kohëve të fundit janë të shpeshta edhe ardhjet e gjermanofolësve në Kosovë, qoftë si të punësuar në vendin tonë, apo edhe si turistë. Kjo ka krijuar nevojën edhe për kualifikime të ndryshme të nxënësve të shkollave profesionale. Madje, për këtë lloj shkollimi edhe materialet e literatura më e re, është kryesisht në gjuhën gjermane, duke qenë se Gjermania prinë në Evropë për zhvillimin e teknikës, shkencës, mjeksisë, etj.

Poashtu mundësia e përgatitjes profesionale e të rinjëve tanë në vendet gjermanofolëse është dukshëm më e madhe se sa në vendet tjera. Arsytet tashmë dihen.

Të gjitha këto janë arsye që mësimdhënia moderne e gjuhëve të huaja duhet t’u ofrojë të rinjve shkathtësitë dhe njohuritë e duhura për një botë shumëgjuhëshe, të cilat ua bëjnë të mundur atyre të jenë të aftë të veprojnë edhe jashtë kufinjëve të gjuhës së tyre amtare.

Gjuha Gjermane në klasën e 6-të mësohet me 1 orë në javë. Me këtë numër të orëve duhet të arrihet pjesa e parë e librit të nivelit A1/1, të rekomanduar sipas “Kornizës programore për gjuhën gjermane si gjuhë e huaj” e Konferencës së Ministrisë Gjermane të Kulturës, e cila përsëri orientohet në Kornizën e Rekomanduar Evropiane të Gjuhëve të Huaja.

Qëllimet

Qëllimet kryesore të mësimdhënies së gjuhës gjermane në klasën e 6-të janë:

- Të zhvillohen katër shkathtësitë gjuhësore;
- Të aftësohen nxënësit për t’u marrë vesh në situata të thjeshta gjuhësore, brenda dhe jashtë shkollës, me njerëz që i përkasin kulturës dhe gjuhës gjermane;
- Të aftësohen nxënësit të krahasojnë kulturën gjermane me kulturën dhe traditën vetjake, si dhe të shfrytëzojnë këto pikëpamje në profilet arsimore të zgjedhura nga ata; Të aftësohen nxënësit të shfrytëzojnë strukturat dhe rregullsitë e gjuhës gjermane për përdorimin më të vetëdijshëm të gjuhës amtare;
- Të aftësohen që t’i zhvillojnë në mënyrë të pavarur njohuritë e fituara në gjuhën gjermane për t’i aplikuar ato në profesionet e tyre të ardhshme;
- Aftësimi përmes metodave të reja të mësimdhënies dhe mësimnxënies;
- Përgatitja e nxënësit për të mësuar gjatë gjithë jetës;
- Të mësuarit e gjuhës gjermane në Kosovë është ndihmë edhe e përgatitjes së nxënësve

për të kryer provimet e njohura ndërkombtarisht të gjuhës gjermane, të cilat i organizon kryesisht Instituti Gëte. Këto provime ju shërbejnë nxënësve dhe studentëve në të ardhmen për të studiuar, punuar në vendet gjermanofolëse e gjetiu, ku flitet gjuha gjermane.

Shkathtësitë e komunikimit

Shkathtësitë receptive

Të dëgjuarit dhe të lexuarit

Shkathtësitë produktive

Të folurit dhe të shkruarit

Temat dhe rezultatet e të nxënit

Konceptet	Temat	Rezultatet e të nxënit të lëndës për temë (RNL)
<p>Tekste letrare dhe joletrare</p> <p>Pjesët skenike, teatri, dramatizimi etj.</p>	<p>Informatat personale</p> <p>Aktivitetet dhe preferencat</p> <p>Familja dhe shkolla</p>	<p>Të dëgjuarit:</p> <ul style="list-style-type: none"> - I kupton përsëritjet themelore si dhe shprehjet e zakonshme të formës së mirësjelljes (si psh. tungjatjeta, mirëupafshim, më vjen keq etj). - I kupton bisedit e thjeshta rreth familjes, shkollës, gjërave konkrete, poqëse bisedit zhvillohet shumë ngadalë, rrjedhshëm, kur i flitet shumë ngadalë dhe me kujdes, i përsëriten fjalitë disa herë, kur bëhet pauzë më e gjatë të folurit dhe bashkëbiseduesi është i gatshëm t'i ndihmojë ta plotësojë mendimin - Dallon fjalët internacionale që janë të përafërta në gjuhën amtare si psh. (Hobby, Pause, Sport etj). - Tregon me shprehje të mësuara përmendësh për planin mësimor, shpreh dëshirë, përgjigjet pozitivisht ose negativisht në pyetjet e thjeshta të parashtruara nga temat mësimore. - Pyet për çmimet, emërton diçka, përshkruan, tregon çka i

Sistemi i gjuhës		<p>pëlqen e çka nuk i pëlqen duke e përdorur mohoren etj.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kupton pyetjet e thjeshta që i drejtohen asaj/atij për vetëveten dhe familjen si psh. emrin, adresën, vendlindjen etj. -Kupton shprehjet e thjeshta lidhur me udhëzimet në klasë si dhe kur shoqërohen me anë të gjesteve si “Të lutem, eja këtu!”, “Hape dritaren, të lutem!”, etj. -Përdor saktë foljet e rregullta në kohën e tashme, të njohura nga teksti mësimor. <p>Të lexuarit:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lexon dhe kupton informacionet e përgjithshme në një ftesë, reklamë, broshurë etj., si psh. (datën, kohën, çmimin etj.). - Lexon dhe kupton fjali dhe shprehje të thjeshta në një tekst. <p>Të folurit:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Përdor shprehje ose fjali të thjeshta për t’u prezantuar vet ose për të prezantuar dikë. - Përdor përshëndetjet themelore si dhe shprehjet e zakonshme të formës së mirësjelljes (si psh. tungjatjeta, mirëupafshim, më vjen keq etj). - Përdorë fjali shumë të shkurtëra e të njohura, duke bërë shumë pauza që të gjejë shprehjen e duhur. - Jep informacione të thjeshta personale për vetëvetën dhe të tjerët. - Përshkruan vendin ku banon. - Përgjigjet në pyetje të thjeshta për tema të caktuara të thjeshta. - Tregon për ushqimet e preferuara. - Tregon për çmimet dhe për kohën(orën). <p>Të shkruarit:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Përshkruan fjalë e tekste të shkurtëra. - Plotëson fjalë e pjesë fjalishë në tekstet me zbrazëtira. - Shkruan fjalë dhe fjali të shkurta të njohura nga teksti mësimor. - Shkruan të dhënat elementare për një person të marra nga një listë dhe i bartë ato në një formular. - Shkruan shënime të shkurta si psh. (emrin, kohën, datën etj.). - Plotëson një formular me të dhëna personale.
------------------	--	---

Udhëzime metodologjike

Forma komunikative e mësimdhënies

Në një mësimdhënie bashkëkohore komunikimit i kushtohet vëmendje e posaçme, kjo do të thotë: Cilat mjete gjuhësore ju duhen nxënësve që në situata të caktuara gjuhësore të shprehen dhe të sillen në mënyrë të duhur?

Komunikimi është mënyra më e pranueshme për arritjen e objektivave të përcaktuara. Pikënisja për një mësimdhënie të tillë nuk do të jetë një rregullë gramatikore, por situatat e ndryshme gjuhësore. Kjo do të thotë se prej situatave gjuhësore nxirren rregullat dhe jo e kundërta.

Metodat e mësimdhënies

- Bashkëbisedimit ndihmon nxënësit për arritjen e shkathtësive të komunikimit.

Komunikimin e nxisin:

- Puna në grupe, në çifte
- Debatet, debat në podium
- Lojrat në role
- Intervistat

Metodat që nxisin punën e pavarur

- Materiali i përgatitur me detyra të shtruara në mënyra të ndryshme lihet në vende të caktuara, ashtu që nxënset/ sit në një rrugë të zgjedhur vet i mbledhin dhe përpunojnë ato pa ndihmen e mësuesit)
- Lojra mësimi (si Memori, Bingo)
- Kontrollimi i partnerit
- Përpunimi i pavarur i temave (mbledhja e informatave në bibliotekë, kompjuter etj; përpunimi i pavarur i informatave rreth një ligjrate, referati, ditari pune, kollazheve etj; përcjellja e mëtutjeshme e informatave tek grupi)
- Nxënia gjatë mësimdhënies(nxënësi merr rolin e mësuesit)
- Mbledhja e materialeve dhe burimeve
- Letërkëmbime me Gjermaninë(partnerizimi i shkollave, letërkëmbime mes nxënësve, etj.)

Metodat që nxisin prodhimin

- Punimi i gazetave të murit , pikturave, posterëve, kollazheve, teksteve (p.sh. për ekspozita, gara të shkollës apo interne, etj.)
- Shkrimi kreativ (i poezive, eseve, tregimeve, skenarëve për teatër) i nxitur përmes aktivizimit të njohurive paraprake (me asociograme, clustering, Brainstorming etj.)

Përdorimi i mediave

Fotografitë, videoprojektori

Ndihmojnë në prodhimin (shkruarjen) e teksteve kreative përshkruese dhe komentuese.

- Nxënësit përshkruajnë gjërat e njohura dhe ato të pazakonshme që shohin në fotografi dhe tregojnë si ndikon në ta ajo që shohin në foto;
- Ata tregojnë një ngjarje, fillimin ose mbarimin e së cilës e përshkruan fotografia
- Prezentimi i materialeve (fotografive, vizatimeve, tregimeve të ilustruara, etj) dhe teksteve përmes folieve dhe projektorit, rritë interesimin e nxënësve për mësim
- Prezentimi i fotografive të veçanta ose të një sërë fotografish
- Mbulimi dhe zbulimi i pjesërishëm i fotografisë
- Një ngjarje e paraqitur me fotografi jepet me foto të radhitura gabimisht
- Pararaqitja e një teksti të ndarë në pjesë dhe të radhitur në mënyrë jo të rregullt dhe rregullimi i tij

Materiali auditiv

Ky material mundëson ballafaqimin me variantet gjuhësore individuale dhe regjionale të gjermanishtes dhe nxit të kuptuarit përmes dëgjimit.

- Nxënësit gjejnë fillimin ose mbarimin e një teksti të shkurtër të dëgjuar më parë
- Ata karakterizojnë personat e një pjese teatrore të dëgjuar dhe diskutojnë për sjelljet e tyre.

Videomateriali

paraqitja e materialit filmik me zë dhe fotografi më që rast bëhet krahasimi në mes të supozimit të mëhershëm dhe sekuencës që shihet dhe dëgjohet

Qasjet ndërprogramore dhe ndërëndore

Edhe Gjuha Gjermane është mjet komunikimi për të gjitha lëndët, por lidhja e saj do të jetë me tri fusha kryesore: Shkencat natyrore Shkencat shoqërore Artet

Me shkencat shoqërore do të jenë të lidhura kryesisht me: Edukatën qytetare, Historinë etj. Disa nga temat e këtyre lëndëve do të ndikojnë në zhvillimin e katër shkathtësive gjuhësore.

Lidhja me shkencat natyrore do të jetë si:

1. Gjeografia
2. Biologjia
3. Matematika
4. Teknologjia

Vlen të theksohet se TIK-u është njëra prej fushave, e cila më së shumti bënë pjesë në zhvillimin dhe realizimin e orës mësimore. Këtu vlen të përmendet përdorimi i internetit, programeve të ndryshme kërkuese si dhe mjeteve konkretizuese në klasë (CD-player, TV, Video projektor, etj.).

- Pasi që ora e mësimin do të bëhet kryesisht përmes komunikimit, lojës, këngës e mënyrave tjera kreative, atëherë lidhja me artet e sportin do të bëhet kryesisht gjatë zhvillimit të orës së mësimin dhe trajtimit të temave.

- Gjatë punimit të plan-programit për gjuhë gjermane është menduar mjaft edhe për barazinë gjinore. Programi është aq mirë i strukturuar sa që flitet për gjininë femërore dhe mashkullore, shumësin e njëjës; para thuhet “ajo/ai” ose “ato/ata” etj.

Udhëzimet për vlerësim

Përdorimi i videomaterialit u jep nxënësve mundësi të shumta për krijimin e teksteve me shkrim dhe me gojë:

- Paraqitja e një filmi të punuar mbi bazën e një tregimi ose një përralle, i cili nxit krahasimin me tregim a përrallen e lexuar ose dëgjuar më pa.rë.
- Puna me video sekuenca mund të bëhet në tri faza:
  - paraqitja e materialit filmik pa zë, ku nxënësit identifikojnë vendet dhe personat e njohur, përshkruajnë personat, vendet, veprimet ose gjësendet etj.
  - paraqitja e materialit filmik pa fotografi ku nxënësit diskutojnë mbi objektet dhe aktivitetet e ndryshme, shënojnë informacione nga ajo që dëgjojnë (numrat, emrat e vendeve, të personave, të dhënave kohore), emërtojnë temat, vizatojnë një pikturë.

Janë tri aftësi që kontrollohen (vlerësohen):

1. Riprodhimi (reproduktimi) - nënkupton riprodhimin nga nxënësi e asaj që është mësuar më parë.
2. Riorganizimi- nënkupton bartjen e të mësuarës në situata të ngjashme(p.sh. nëse nxënësit i mësohet vendi i foljes në fjali të varur, duhet të jetë i aftë të aplikojë foljen në fjali të varur).
3. Transferi- nënkupton bartjen e të së mësuarës në situata plotësisht të reja.

Vlerësimi bëhet me qëllim të verifikimit se në ç’skallë nxënësit i kanë zotëruar rezultatet e të nxënit të lëndës. Nëpërmjet vlerësimit identifikohen përparësitë, vështirësitë, dhe pengesat me të cilat ballafaqohen nxënësit. Vlerësimi duhet të mundësojë përmirësimin e pikave të dobëta të të nxënit të nxënësve. Mësimdhënësi në vazhdimësi duhet të vlerësojë njohuritë që ka fituar nxënësi si dhe shkallën e zotërimit të tyre.

Theks të veçantë gjatë vlerësimit duhet t’i kushtohet të shprehurit gojor për ngjarjet, tregimet, shpjegimet, të paraqiturit e mendimeve të pavarura, shqiptimin e tingujve, zanoreve, bashkëtingëlloreve, fjalëve, fjalive. Të shprehurit gojor përmes ndërveprimit si dhe të shprehurit me shkrim.

Udhëzime për materiale dhe burime mësimore

Nga mësimdhënësi mund të përdoren të gjitha burimet, mjetet dhe materialet të cila ndihmojnë arritjen e rezultateve të lëndës për këtë klasë, si dhe arritjen e rezultateve të kompetencave për shkallën e katërtë të kurrikulës (Shk4).

Kurrikula lëndore/programi mësimor

Gjuhë frënge

Përmbajtja

Hyrje

Qëllimi

Temat dhe rezultatet e të nxënit

Udhëzime metodologjike

Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërkurrikulare

Udhëzimet për vlerësim

Udhëzime për materialet dhe burimet mësimore

Hyrje

Gjuha frënge, si gjuhë zyrtare e OKB-së, e diplomacisë, e kulturës, e artit, e modës, e mirësjelljes, etj., është njëra ndër gjuhët më të rëndësishme botërore dhe paraqet interes për t'u mësuar edhe më tutje kudo në botë, prandaj edhe në Kosovë. Pas ndryshimeve të mëdha në vendin tonë (politiko-shoqërore, arsimore, etj.), ajo mbetet gjuhë me interes për gjeneratat tona të tashme dhe të ardhme, jo vetëm si mundësi komunikimi në këtë gjuhë në botë, por edhe si mundësi ndërtimi e karrierës, e punësimit, e studimeve, etj.

Sipas Kurrikulës Bërthamë (KB) për Shkollën e mesme të Ulët (ShMU), gjuha frënge, si gjuhëe dytë e huaj, me mundësi zgjedhjeje, do të mësohet me vetëm 1 orë mësimi në javë në klasën e 6. Nëpërmjet mësimi të gjuhës frënge nxënësitë kësaj klase do të përvetësojnë një fjalor fillestar të kësaj gjuhe të huaj, të domosdoshëm për komunikim; do të avancojnë më tutjeshkathtësitë kryesore gjuhësore (të dëgjuarit, të folurit, të lexuarit dhe të shkruarit) dhe do të zhvillojnë më tutje kapacitetet intelektuale të tyre në këtë fushë. Ky fjalor fillestar i nxënësve në këtë gjuhë të huaj, me kohë, do të pasurohet gradualisht edhe me një qasje ndërdisiplinare të mësimdhënies së kësaj lënde me lëndët e tjera mësimore. Ky synim mbështetet në krijimin e një atmosfere pozitive dhe garuese gjatë orës së mësimi dhe në identifikimin e mënyrave dhe strategjive të të mësuarit.

Qëllimet

Mësimi i gjuhës frënge në klasën e 6 kërkohet të njohurive gjuhësore sipas Kornizës së Përbashkët Evropiane të Referencës për Gjuhët (1/4 e nivelit A1), të përcaktuara në bazë të numrit të orëve mësimore në javë, të cilat janë të matshme nga institucione përkatëse të kësaj fushe, që përfshijnë përvetësimin e një fjalori fillestar të gjuhës frënge nga nxënësit dhe përdorimin elementar të tij për nevoja personale; njohjen dhe dallimin e formave të sistemit gjuhësor (fonetikë, morfologji, sintaksë); përforsimin e mëtejshëm të shkathtësive gjuhësore receptive (të dëgjuarit dhe të lexuarit) dhe shkathtësive produktive (të folurit dhe të shkruarit); rritjen e kapaciteteve intelektuale të tyre; konsolidimin dhe integrimin e njohurive; formimin e të menduarit kritik dhe krijues; zbulimin e një kulture të re për ta dhe formimin e gjykimit të drejtë për botën; formimin e një personaliteti tolerues, respektues, bashkëpunues dhe human dhe formimin e një qytetari të dobishëm dhe të përgjegjshëm për shoqërinë.

Temat dhe rezultatet e të nxënit

Koncepti	Temat	Rezultatet e të nxënit të lëndës për temë (RNL)
Tekste letrare dhe joletrare	Informata personale	<p>- TË DËGJUARIT</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kupton përshëndetjet themelore si dhe një numër fjalësh që janë të përafërta fonetikiisht me ato të gjuhës amtare të tij. • Kupton biseda rreth familjes, shkollës, gjëra konkrete nëse njerëzit flasin ngadalë dhe rrjedhshëm. • Kupton fjali të thjeshta dhe shprehje të izoluara rreth vetes dhe ambientit që rrethon.
Pjesët skenike, teatri, dramatizimi, etj	Aktivitetet dhe preferencat	<p>- TË FOLURIT</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përdor shprehje ose fjali të thjeshta për t'u prezantuar ose për të prezantuar dikë. • Përshkruan vendin ose njerëzit që njeh. • Flet për shijet. • Përgjigjet në pyetje të thjeshta, kur ato bëhen ngadalë dhe qartë <p>- TË LEXUARIT</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kupton fjalë dhe shprehje të thjeshta në një tekst. • Kupton informatat bazike në një ftesë, reklamë ose orar. • Lexon fjalë ose shprehje me ndihmën e mësimitdhënësit ose ilustrimeve.
Sistemi i gjuhës	Familja dhe shkolla	<p>- TË SHKRUARIT</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përshkruan pa vështirësi një tekst të shkurtër. • Shkruan të dhëna bazike për vetveten dhe familjen e tij. • Di të plotësojë një formular me të dhëna personale (në hotel ose në aktivitete garuese).

Udhëzime metodologjike

Procesi i mësimitdhënies për fushën Gjuhët dhe Komunikimi duhet të bazohet në nevojat dhe interesat e nxënësve, në funksion të zhvillimit të individualitetit dhe kreativitetit të tyre. Nxënësit e kësaj klase që mësojnë gjuhën frënge duhet të arrijnë kompetencat e tyre nëpërmjet mësimit dhe qasjes së integruar. Suksesi i tyre arrihet përmes rezultateve të fushës kurrikulare. Metodot, format, mjetet, përmbajtjet mësimore si dhe strategjitë e teknikat e mësimitdhënies dhe mësimitnxënies, janë çelës kryesor për arritjen e këtyre kompetencave. Për

arritjen e rezultateve për tema të caktuara ndërkurrikulare si: edukimi qytetar, edukimi për paqe, ndërvarësia, edukimi për media, arsimi për zhvillim të qëndrueshëm, mësimdhënësi duhet të përzgjedhë metodën, formën dhe strategjinë e duhur.

Parimet didaktike-metodike

Të mësosh frëngjishten si gjuhë e huaj do të thotë të përvetësosh njohuri të caktuara dhe të jesh në gjendje t'i përdorësh në situata të jetës reale. Për këtë qëllim duhet ndjekur dy parime kryesore: 1) përqendrimi në komunikim dhe jo si deri më tani përqendrim në gjuhë; 2) përqendrimi në nxënësin dhe në nxënien e tij. Përvetësimi i shkathtësive gjuhësore zë vend parësor në mësimin e gjuhëve të huaja.

Forma komunikative e mësimdhënies

Mësimdhënia më e mirë e kësaj gjuhe të huaj të gjallë bëhet në formë komunikuese, prandaj komunikimit i kushtohet vëmendje e posaçme. Kjo formë e mësimdhënies ua mundëson nxënësve arritjen e mjeteve gjuhësore që u nevojiten për t'u shprehur në klasë, kurse më vonë edhe në situata të caktuara të jetës së përditshme. Komunikimi është mënyra më e pranueshme për arritjen e objektivave të përcaktuara. Pikënisja e një mësimdhënie të tillë nuk do të jetë një rregull gramatikore, por situatat e ndryshme gjuhësore. Kjo do të thotë se prej situatave gjuhësore nxirren rregullat dhe jo anasjelltas.

Metodat e mësimdhënies

Për mësimin e gjuhës frënge mësimdhënësi duhet të përdorë metoda bashkëkohore sepse vetëm ato nxisin komunikimin e drejtpërdrejtë në këtë gjuhë dhe jo metodën tradicionale (megjithëse ajo mund të mbetet si një metodë ndihmëse në një fazë të parë të mëimit të saj). Natyrisht, ato stimulojnë përdorimin e gjuhës frënge gjatë orës së mëimit, aq sa njohuritë paraprake të nxënësve e mundësojnë të kuptuarit e tyre. Puna në grupe ose në qifte, dialogjet e shkurtra, lojërat në role, tekstet e shkurtra, materialet pamore dhe format e punës që nxisin punën e pavarur, kreativitetin dhe frymën garuese të nxënësve në klasë, poashtu, janë shumë të rëndësishme. Duhet përdorur metodologji të punës që nxitin aktivitetet prodhuese të nxënësve.

Renditja e veprimeve

Për një mësim të efektshëm të frëngjishtes si gjuhë e huaje dytëeshtë e nevojshme të respektohet kjo renditje e shkathtësive gjuhësore: të dëgjuarit dhe të kuptuarit, të folurit, të lexuarit, të shkruarit. Puna aktive dhe konkrete: mësimdhënësit duhet të kenë parasysh kushtet dhe rrethanat e punës (si një mes jofrankofon) që dallohen shumë nga ato të Francës ose të një vendi tjetër frankofon. Ushtrimet duhet të zënë vend meritues, varësisht nga llojet e tyre. Ato mund të bazohen në të dëgjuar, në të shikuar dhe në të shkruar.

Korrigjimi i gabimeve të nxënësve

Mënyrat e korrigjimit të gabimeve të nxënësve diskutohen shpesh dhe në mënyrë kundërtënëse në rrethin e mësimdhënësve. Disa i shohin gabimet si pengesë në procesin e

mësimdhënies, të tjerët i shohin si ndihmesë në përvetësimin e gjuhës së huaj. Ndërsa disa prej tyre mendojnë që ato duhet të korrigjohen menjëherë që të mos përseriten, të tjerët mendojnë që ato nuk duhet të korrigjohen me çdo kusht. Sido që të jetë, nxënësit nuk duhet ndëshkuar, qortuar apo kritikuar për gabimet e bëra.

Mësimdhënia / nxënia e diferencuar

Asnjë klasë nuk ka përbërje homogjene nxënësish sa u përket njohurive të tyre paraprake nga gjuha frënge dhe aftësive psikofizike dhe intelektuale të tyre, prandaj mësimdhënësit duhet të organizojnë orën mësimore mbi këtë bazë. Kjo nënkupton që nxënësit që kanë aftësi për nxënie më të shpejtë të trajtohen ndryshe nga të tjerët në mënyrë që mësimi i gjuhës frënge të jetë në përputhje me mundësitë dhe aftësitë individuale të secilit nxënës.

Teknikat e punës

Një ndër detyrat e mësimdhënies në gjuhën e huaj është edhe aftësimi i nxënësve që të përgatiten dhe të marrin përgjegjësinë për të mësuarit individual. Nxënësit të cilët kanë mundësi për të menduar për proceset e nxënies së gjuhës frënge dhe të organizojnë procesin e të mësuarit të saj në grup, zakonisht arrijnë sukses më të mirë. Në këtë mënyrë ata, përveç tjerash, mund të përgatiten që të reagojnë në mënyrë të pavarur në situatat jashtëshkollore dhe të vazhdojnë proceset e mësimin të gjuhës.

Përdorimi i mediave

Kompjuteri dhe internetipërbëjnë një mjet shumë të dobishëm dhe të përhershëm që duhet shfrytëzuar si nga arsimtari ashtu edhe nga nxënësit. Emisionet shkollore kushtuar gjuhës ose kulturës frënge të ne, programet e filmit dhe ato të dramës dhe emisionet e ndryshme televizive të jashtme në gjuhën frënge janë një mjet i fuqishëm që do të ndihmojë dhe përshpejtojë përvetësimin e saj nga nxënësit tanë.

Filmi, teatri, muzika, poashtu, përbëjnë mjete të rëndësishme motivuese për arritjen e rezultateve më të mira në përvetësimin e gjuhës frënge. Fotografitë ndihmojnë sajimin e teksteve kreative dhe përshkruese. Ato tregojnë një ngjarje, fillimin ose mbarimin e së cilës e përshkruan fotografia. Videoprojektori rrit interesimin e nxënësve për mësimin e saj. Kjo arrihet me: prezentimin e fotografive, vizatimeve, tregimeve të ilustruara dhe të teksteve përmes folive dhe projektorit. Materiali auditiv mundëson ballafaqimin me frëngjishten standarde dhe nxit të kuptuarit e nxënësve përmes dëgjimit. Videomateriali u jep nxënësve mundësi të shumta për sajimin e teksteve me shkrim dhe me gojë. Shfaqja e një filmi të punuar mbi bazën e një tregimi ose përralle nxit krahasimin me tregimin ose me përrallën e lexuar ose të dëgjuar më parë.

Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërkurrikulare

Mësimi i një gjuhe të huaj ofron mundësi të shumta për lidhje ndërlëndore dhe ndërprogramore, në të gjitha nivelet. Këto lidhje do të përfshijnë sidomos ato të gjuhëve

(gjuhës amtare dhe gjuhës së huaj të parë dhe gjuhës së huaj të dytë); të shkencave shoqërore (edukatën qytetare, historinë, gjeografinë, etj.); të arteve të llojeve të ndryshme; por edhe të shkencave të natyrës. Në këtë mënyrë, në njërën anë, përmes njohurive nga lëndët e tjera, nxënësit do të ndihmohen në përvetësimin më të suksesshëm të gjuhës frënge, në anën tjetër, përmes njohurive nga gjuha frënge, ata do të zgjerojnë dhe përforcojnë njohuritë e tyre paraprake nga lëndët e tjera. Përmbajtjet e çështjeve ndërkurrikulare dalin nga temat lidhur me paqen, të drejtat e njeriut, zhvillimin e mediave, barazinë gjinore, shkathtësitë për jetë, kujdesin ndaj mjedisit, shëndetin dhe mirëqenien etj. Çështjet ndërkurrikulare mund të realizohen nëpërmjet projekteve të natyrave të ndryshme, debateve për tema të caktuara, diskutimeve, hulumtimeve lidhur me shkeljen e të drejtave të fëmijëve, vizitave të institucioneve shëndetësore, etj. Kjo do të arrihet përmes një çasjeje të integruar të mësimdhënies së gjuhës frënge me çështje, aspekte dhe fusha të ndryshme të lëndëve të ndryshme. Kjo çasje e bën më të lehtë dhe më të shpejtë përvetësimin e njohurive nga kjo gjuhë dhe njëkohësisht ato integrohen mes vete dhe bëhen shumë më të qëndrueshme. Prandaj, gjatë përgatitjes së planit vjetor caktohen temat mësimore që janë në funksion të të gjitha lëndëve mësimore. Për të ndihmuar këtë kërkohet që planet vjetore të kenë formatin e njëjtë në të cilin shënohet korrelacioni i cili do të ndihmojë funksionimin e lidhjes ndërmjet fushave dhe lëndëve.

Udhëzime për vlerësim

Për fushën Gjuhët dhe Komunikimi vlerësimi bëhet me qëllim të mbledhjes, sistemimit, evidentimit dhe raportimit të të dhënave për arritjet e nxënësve gjatë gjithë procesit të mësimnxënies. Vlerësimi i rezultateve të arritura të nxënësve në mësimin e gjuhës frënge u siguron nxënësve informacione për nivelin e përvetësimit dhe të arritjes së kompetencave. Vlerësimi duhet të përqëndrohet në njohjen e fjalorit të gjuhës frënge, në të kuptuarit e tij në një kontekst të caktuar dhe në përdorimin e tij në komunikimin e përditshëm, duke zbatuar njohuritë e tyre nga fonetika, gramatika dhe përvojën e tyre paraprake në komunikimin në gjuhën angleze. Gjatë të shprehurit gojor dhe shkrimor vlerësohet përvetësimi i drejtshqiptimit dhe drejtshkrimit. Natyrisht, për vlerësimin e njohurive dhe shkathtësive gjuhësore të nxënësve duhet të mbështetemi në qëllimin e vlerësimit, në informatat cilësore për vlerësim, në vlerësim të balancuar, në shkallën e saktë të arritshmërisë së nxënësve dhe në përdorimin e instrumente adekuate për vlerësim (vrojtimi, pyetësi, të shprehurit me gojë, të shprehurit me shkrim, testi i bazuar në kriteredhe objektiva dhe testi i arritshmërisë sipas kërkesave).

Llojet e vlerësimeve: ekzistojnë lloje të ndryshme të vlerësimit të njohurive të nxënësve si: vlerësimi diagnostik (identifikimi i aftësive dhe vështirësive të nxënësve në mësim); vlerësimi i jashtëm (vlerësim nëse njohuritë e fituara mjaftojnë që nxënësi të kalojë në klasën e radhës); vlerësimi formativ (vlerësimi për të nxënë); vlerësimi parashikues (parashikim i dështimeve dhe sukseseve potenciale të nxënësve) ; vlerësimi përfundimtar (përparimi i nxënësve dhe rezultatet e arritura në mësim); vlerësimi selektiv (vetëvlerësimi nga nxënësit i arritjeve dhe problemeve të tyre në mësim); vlerësimi somativ (mundëson vlerësimin e

njohurive dhe kompetencave të fituara nga nxënësi në fund të një viti shkollor, klasifikimin e nxënësve dhe konstatimin nëse nxënësi i ka arritur kompetencat për të kaluar në klasën vijuese); vlerësimi formativ (konsiston në vlerësime interaktive që tregojnë të arriturat dhe progresin ose mangësitë e nxënësve gjatë të nxënësve).

Çfarë duhet të vlerësohet? Të kontrollohen njohuritë e fituara; përparimi i nxënësve; shkalla e zhvillimit të nxënësve; shkalla e zotërimit të gjuhës frënge; shkalla e integritetit të njohurive të fituara; aktivitetet jashtëshkollore.

Mënyrat e vlerësimit: kontrolli i vazhdueshëm; vlerësimi i drejtpërdrejtë (me tabelë); vlerësimi i tërthortë (me test); vlerësimi objektiv (me tabelë); vlerësimi subjektiv (pa tabelë); vlerësimi nga nxënësit (vlerësimi i njëri-tjetrit); vlerësimi në grupe nxënësish brenda klase (me tabelë); vetëvlerësimi i nxënësve (secili nxënësi vlerëson vetveten).

Kriteret e vlerësimit: aktivitetet e të shprehurit; të shprehurit gojor; të shprehurit me shkrim; aktivitetet e receptimit (të kuptuarit gojor dhe të kuptuarit me shkrim); aktivitetet e riprodhimit (të shprehur me gojë dhe me shkrim. Notat numerike jepen sipas shkathtësive gjuhësore: të dëgjuarit; të folurit; të lexuarit; të shkruarit (5, 4, 3, 2, 1).

Udhëzime për materialet dhe burimet mësimore

Për arritjen e rezultateve të nxënësve të klasës së 6 në gjuhën frënge, në rend të parë është i rëndësishëm përdorimi i literaturës didaktiko-metodike të kësaj gjuhe të huaj (në gjuhën shqipe dhe frënge), i materialeve të pasura didaktike nga burime (linqe) të ndryshme përmes internetit për mësimdhënie dhe mësimnxënie. Për realizimin e rezultateve të fushës dhe për arritjen e suksesshme të rezultateve për lëndë, të gjitha mjetet dhe materialet mësimore duhet t'u përmbahen kërkesave të këtyre rezultateve. Metoda franceze për mësimin bashkëkohor të gjuhës frënge, "Merci" (pjesa e parë nga 4 pjesët e barabarta të saj), e lejuar nga Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë për përdorim në ShMU të Republikës së Kosovës, bashkë me pjesët përbërëse të saj, përbën mjetin kryesor të punës dhe burimin kryesor të informatave të mësimdhënies dhe mësimnxënies, por jo edhe të vetmin mjet dhe burim që mësimdhënësi i kësaj gjuhetë huaj dhe nxënësit e tij mund dhe duhet të përdorin. Ata kanë në dispozicion mundësi shumta për sigurimin e mjeteve mësimore të pasura nga burime të ndryshme për marrjen e informacionit, me kusht që ato të përzgjedhen me kujdes, varësisht nga njësia mësimore, qëllimi i saj, mosha e nxënësve dhe njohuritë paraprake të tyre dhe të përdoren në mënyrë të përshtatshme për nxënësit.

FUSHA KURRIKULARE: ARTET

Kurrikulat lëndore/programet mësimore

Arti figurativ

Arti muzikor

Kurrikula lëndore/programi mësimor

Arti figurativ

Përmbajtja

Hyrje

Qëllimi

Temat dhe rezultatet e të nxënit

Udhëzime metodologjike

Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërkurrikulare

Udhëzimet për vlerësim

Udhëzime për materialet dhe burimet mësimore

Hyrje

Programi i lëndës së artit figurativ për klasën e gjashtë është një nga lëndët e rëndësishme brenda fushës kurrikulare Artet, e cila së bashku me lëndët e tjera të kësaj fushe ka një ndikim dhe rol të rëndësishëm në edukimin e nxënësve dhe kultivon kulturën artistike, intelektuale, shpirtërore dhe emocionale tek ata.

Përmes artit zhvillohen vlerat shoqërore dhe formimi i personalitetit dhe identitetit personal e kulturor, duke kontribuar në arritjen e kompetencave e të nxënësve të Kurrikulës Bërthamë.

Lënda Art figurativ në klasën e gjashtë fokusohet në zgjerimin dhe konsolidimin e mëtejshëm të njohurive dhe shkathtësive të artit dhe përdorimin e tyre në krijimtari artistike duke zhvilluar kreativitetin, imagjinatën, mendimin kritik dhe shijen estetike.

Arti figurativ iu jep mundësi shprehëse dhe komunikuese nxënësve për të pasqyruar idetë dhe qëndrimet e tyre përmes veprave artistike.

Lënda e artit synon të vë në pah rolin dhe rëndësinë e artit për shoqërinë njerëzore në përgjithësi dhe zhvillimin e shkathtësive krijuese dhe talentit artistik të nxënësve me prirje artistike si një mundësi për studime të mëtutjeshme në krijimin e individualitetit të tyre artistik e profesional.

Qëllimi

Lënda e artit figurativ për klasën e gjashtë, nëpërmjet përmbajtjeve të përcaktuara sipas tematikave, ka si qëllim:

- Zgjerimin e mëtejshëm të njohurive dhe koncepteve në art figurativ;
- Zhvillimin dhe formimin estetik, artistik, personal, intelektual, social dhe kulturor të nxënësve;
- Njohjen e rolit dhe rëndësisë së artit për individin dhe shoqërinë;
- Zhvillimin e shkathtësive kreative e artistike për të komunikuar ndjenjat, idetë dhe mendimet përmes punimeve artistike;
- Shkathtësinë e përdorimit të elementeve dhe parimeve të artit në punime artistike;
- Njohjen dhe përzgjedhjen e materialeve, teknikave dhe mjete të ndryshme artistike dhe përdorimi i tyre në vepra arti;
- Kultivimin e shijes dhe përjetimit estetik të veprave të artit;
- Zhvillimin e mendimit kritik dhe aftësive për të vlerësuar dhe analizuar vepra arti;
- Zhvillimin e aftësisë për të identifikuar veprat e artit nëpërmjet periudhave, përmbajtjeve, temave, stileve, metodave, teknikave dhe materialeve.

Temat dhe rezultatet e të nxënit

Koncepti	Tema	Rezultatet e të nxënit të lëndës për temë (RNL)
<p>Krijimtaria dhe performanca artistike</p>	<p>Krijimi i punimeve (<i>Vizatimi, Piktura, Grafika, Dizajni Grafik, Modelimi, Konstruksioni</i>)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Realizon punime dy dhe tri dimensionale duke përdorur teknika dhe medime të ndryshme të artit • Krijon veprave artistike duke përdorur lloje dhe teknika të ndryshme të vizatimit • Përzgjedh dhe përdor teknika të ndryshme të pikturës për të realizuar punime artistike • Krijon duke përdorur njohuritë e teorisë së ngjyrave (ngjyrën, vlerën, intensitetin, etj); • Realizon punime në teknikat e grafikës duke mësuar veqoritë dalluese të saj. • Modelon vepra skulpturale në relief dhe skulpturë tridimensionale duke përdorur forma të ndryshme • Përzgjedhë dhe përdor materiale dhe teknika të ndryshme për të krijuar skulptura të ndryshme • Realizon fotografi artistike duke përdorur mjetet dhe teknikat manuale apo digjitale. • Manipulon me imazhe fotografike duke përdorur programe të ndryshme kompjuterike. • Realizon punime nga arti aplikativ duke bërë

		<p>dallimin nga arti figurativ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Realizonë piktura aplikative në teknikën e mozaikut dhe kollazhit • Realizon punime të ndryshme në dizajn të produkteve të ndryshme • Përdor materiale të ndryshme për të krijuar konstruksione të ndryshme arkitektonike në miniaturë
Gjuha dhe komunikimi artistik	<p>Elementet figurative</p> <p>Parimet e artit</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Njeh, përshkruan dhe përdor elementet dhe parimet e gjuhës figurative • Dallon dhe përdor lloje të ndryshme të vijave për të realizuar punime artistike • Dallonlloje të ndryshme të formave dhe realizon punimi duke përdorur elementin e formës • Dallon llojet e ngjyrave dhe aplikon ato në punimet artistike • Identifikon dhe përdor llojet e ndryshme të toneve në vepra artistike • Shpjegon rëndësinë e dritë hijes dhe aplikon atë në vepra të artit; • Dallon dhe aplikon vëllimin në vepra dy dhe tri dimensionale • Përdor lloje të ndryshme teksturash për të krijuar një punim me teksturë • Dallon dhe përshkruan llojet e ndryshme të hapësirës duke përdorur parimin e perspektivës për të arritur iluzionin e hapësirës në punime artistike. • Dallon rregullat e kompozimit dhe i përdor ato

		<p>për të kompozuar vepra artistike</p> <ul style="list-style-type: none"> • Identifikon dhe aplikon llojet e ndryshme të kompozicionit në punimet e tyre artistike • Identifikon llojet e ndryshme të barazpeshave dhe përdor ato në vepra artistike; • Identifikon llojet e ndryshme të harmonive duke realizuar një punim me parimin e harmonisë • Shpjegon dhe përshkruan rolin dhe rëndësinë e proporcioneve për realizimin e sakt të raportit në mes të formave të ndryshme • Dallon lloje të ndryshme të sipërfaqeve dhe aplikon ato në punime artistike • Analizojnë ritmin në punime të ndryshme të artistëve të njohur dhe aplikojnë lloje të ndryshme të ritmit në punët e tyre • Identifikojnë rëndësinë dhe karakteristikat e kontrastit për të bërë dallimin midis elementeve të ndryshme figurative në një vepër arti • Përdorin lloje të ndryshme të kontrastit në punime artistike
Relacion i art – shoqëri	<p>Ekspozita dhe aktivitete kulturore</p> <p>Vizita dhe ngjarje artistike</p> <p>Periudha historike:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Merr pjesë në ekspozita e projekte artistike në klasë, shkollë, Galeri e komunitet; • Viziton altele dhe studio të artistëve, dhe ndanë eksperiencat me artistët profesionist • Viziton institucione të ndryshme të artit si muze, galeri, qendra kulturore, vizita virtuale në internet në fqe të ndryshme etj • Vepra arti nga vende, kultura dhe kohë të ndryshme dhe objekte nga trashëgimia kulturore

	Arti në parahistori Arti i Mesopotamisë Arti Egjiptian Arti antik Grek Arti Romak Arti Islam	<ul style="list-style-type: none"> • Informohet rreth zhvillimeve bazë të historisë së artit duke dalluar disa nga këto periudha; • Njeh disa nga përfaqësuesit kryesor të periudhave dhe drejttimeve të ndryshme artistike • Identifikon dhe njeh disa nga veprat më të njohura të artit
Çmuarja dhe vlerësimi estetiko-artistik	Vlerësimi i periudhave dhe drejttimeve të artit Vlerësimi i veprave artistike	<ul style="list-style-type: none"> • Prezantonë dhe përshkruan punimet e tij, para klasës • Analizonë dhe vlerësojë krijimet artistike vetjake dhe të tjerëve duke analizuar, elementet, parimet dhe teknikat e gjuhës artistike. • Vëren, përjeton, analizon, çmon, vlerëson e gjykon punën artistike në mënyrë analitike-kritike përmes punimeve individuale, grupe brenda dhe jashtë klasës, ekspozitave të organizuara shkollore • Analizon punimet, <i>debaton për trajtimin e çështjeve dhe problemeve të artit.</i>

Udhëzimet metodologjike

Për organizimin sa më të mirë të procesit mësimor, për një mësimdhënie dhe mësimnxënie të suksesshme dhe për realizimin e planprogramit mësimor në lëndën e artit figurativ duhet të përdoren metodologji të ndryshme të mësimdhënies. Këto metodologji janë në shërbim të rritjes së cilësisë së sukseseve dhe arritjeve të mësimnxënjes nga ana e nxënësve, duke i ofruar mundësinë që të shfaqin dhe të zhvillojnë potencialin krijues/artistik që zotërojnë brenda vetes.

Metodologjitë duhet të jenë tërësisht në shërbim të përvetësimit dhe përdorimit më të shpejtë e më të saktë të njohurive, koncepteve, shkathtësive dhe në harmoni me rezultatet e të nxënësve

të lëndës së artit figurativ (RNL), fushës së arteve (RNF) dhe kompetencave kryesore të Kurrikulës Bërthamë (RNSH).

Përzgjedhja e metodologjive është kompetencë e mësimit të lëndës, dhe ato përzgjidhen në përputhje me nevojat dhe kërkesat e nxënësve, me natyrën e përmbajtjes së temës mësimore, me bazën didaktike, me nivelin e formimit të nxënësve.

Duke marrë për bazë natyrën e lëndës së artit figurativ që më tepër është veprimtari praktike, ku nxënësit realizojnë vepra të ndryshme artistike, edhe metodologjitë përzgjidhen në atë mënyrë që nxënësi të motivohet për pjesëmarrje aktive në këto aktivitete si një mundësi që ata përmes përdorimit të mjeteve të larmishme artistike të reflektojnë idetë, qëndrimet dhe mendimet e tyre.

Ata janë aktiv kur përfshihen në veprimtari, eksplorime, krijime ose simulime të njohurive, interpretime, qëndrime dhe gjykime. Për të siguruar këtë pjesëmarrje aktive të nxënësve, mësuesi duhet të krijojë një atmosferë që i bën ata të ndihen të lirshëm dhe të zhdërvjellët për të zhvilluar njohuritë e tyre në artin figurativ.

Mësimdhënia në artin figurative synon gjithëpërfshirjen, motivimin, barazinë në të gjitha aspektet *në mësimdhënien dhe nxënien, bazuar në kompetenca, në mësimdhënien me nxënësin në qendër dhe mësimdhënien - nxënien e integruar.*

Planifikimi dhe përzgjedhja e strategjive dhe metodave të mësimdhënies në mësimin e artit figurativ merr parasysh:

- Zhvillimin dhe forcimin e njohurive dhe shkathtësive bazë të artit figurativ duke u mbështetur në ato paraprake;
- Kompetencat kryesore të të nxënësve në artin figurativ;
- Nxitjen e të menduarit kritik, krijues, dhe zgjidhjen e problemeve;
- Motivimin e nxënësve, për krijimtari artistike dhe punë të pavarur
- Rëndësinë e veprimtarive praktike në artin figurativ, brenda dhe jashtë klasës
- Rëndësinë e përdorimit të mjeteve konkrete didaktike dhe ato të teknologjisë;
- Veçoritë e veprimtarive individuale dhe në grup;
- Nevojën e individit për të nxënë gjatë gjithë jetës;
- Rëndësinë e qëndrimit pozitiv ndaj lëndës së artit figurativ dhe vlerësimit të përdorimit të gjithanshëm të tij;
- Nxitjen e bashkëveprimit mësues-nxënës në procesin mësimor
- Eksperiencat gjatë vizitave nëpër institucione të artit (galeri, muze)

Secila metodologji duhet të jetë në shërbim të interesave dhe nevojave të nxënësve dhe t'i inkurajojë ata të kenë besim në arritjen e suksesit në fushën e artit.

Për të zhvilluar sukseshëm procesin mësimor mësimit të lëndës duhet të krijojnë një mjedis të përshtatshëm në klasë, të stimulojë dhe inkurajojë nxënësit për pjesëmarrje në veprimtari të ndryshme duke planifikuar shumëllojshmëri aktivitetsh, materialesh, teknikash dhe informacionesh ku nxënësit të kenë mundësi për të eksploruar sa më shumë mbi artin figurativ.

Edhe prezantimet e projekteve, diskutimet, debatet gjatë realizimit të tyre janë mundësi shumë e mirë për realizimin e kompetencave figurative/artistike.

Format e punës në lëndën Art Figurativ

Në procesin mësimor të realizimit të përmbajtjeve programore të lëndës së artit figurativ aplikohen forma të ndryshme të punës:

- individuale
- në çifte
- në grupe
- me tërë klasën

Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërkurrikulare

Në sistemin arsimor temat ndërkurrikulare janë tema të rëndësishme përmes të cilave nxënësit fitojnë, zhvillojnë dhe përvetësojnë disa aftësi dhe njohuri specifike, në mënyrë që të përgatiten për jetën dhe punën në të ardhmen dhe të përballojnë dhe tejkalojnë me lehtë sfidat e jetës.

Temat ndërkurrikulare janë tema me të cilat vazhdimisht është ballafaquar shoqëria njerëzore, të cilat synojnë krijimin dhe kultivimin e disa vlerave shoqërore, humane e njerëzore, të cilat kontribuojnë në formimin e identitetit dhe personalitetit individual dhe të pavarur të nxënësve.

Në temat ndërkurrikulare integrohen dhe kontribuojnë të gjitha fushat kurrikulare në forma të ndryshme duke përfshirë edhe e fushën e arteve me lëndët e saj, e cila i ndihmon nxënësit të njohin, kuptojnë dhe të interpretojnë më mirë botën, ngjarjet, proceset, marrëdhëniet në shoqëri dhe të rritin lidhjen e arsimit me jetën dhe me interesat e saj.

Temat ndërkurrikulare të cilat trajtohen në fushën e arteve janë:

- *Edukimi për qytetari demokratike*
- *Edukimi për paqe*
- *Globalizimi dhe ndërvarësia*
- *Edukimi për media, dhe*
- *Arsimi për zhvillim të qëndrueshëm*

Këto tema mund të ndërlidhen dhe të trajtohen gjatë shtjellimit të temave të parapara me programin e lëndës së artit.

Edukimi për qytetari demokratike

Në temën Edukimi për qytetari demokratike përmes artit nxënësit mund të trajtojnë tema për qytetërimet dhe demokracinë dhe në këtë formë të formojnë identitetin e tyre qytetar e kulturor, si qytetar aktiv për mirqenijen e tyre dhe të komunitetit.

Edukimi për paqe

Nxënësit në lëndën e artit mund të trajtojnë dhe realizojnë tema që kanë të bëjnë me paqen, respektimin e lirive dhe të drejtave të njeriut, dinjiteti njerëzor, diversitetit kulturor, toleranca, humanizmi, harmonia dhe bashkëjetesa.

Globalizimi dhe ndërvarësia

Nxënësit trajtojnë tema që kanë të bëjnë me epokën e globalizimit në sfera të ndryshme shoqërore si në art, kulturë, ekonomi, arsim etj. Dhe ndërvarësia dhe raporti i zhvillimeve të kulturave të ndryshme shoqërore, duke krijuar një këndvështrim pozitiv e pranues ndaj këtyre përvojave dhe kulturave.

Edukimi për media

Edukimi për përdorimin e medias është një imperativ i kohës për nxënësit, e cila u siguron informacione për zgjerimin e njohurive të tyre mbi zhvillimet historike të artit, autor, vepra arti, teori dhe problem artistike, duke zhvilluar dhe kultivuar shkathtësinë dhe kulturën hulumtuese për trajtimin e problemeve të caktuara. Gjithashtu median mund të përdorin edhe për krijime artistike dhe prezantimin e projekteve të ndryshme artistike.

Arsimi për zhvillim të qëndrueshëm

Zhvillimi i qëndrueshëm është një proces i cili i përgatitë nxënësit me aftësi të qëndrueshme që garanton mundësitë për një jetë më të mirë. Nxënësit duhet të aftësohen të zbulojnë sfidat e zhvillimit të qëndrueshëm në këndvështrime të ndryshme, që kanë të bëjnë me ndikimet e veprimtarisë së njeriut mbi shoqërinë, në aspektin kulturor-artistik, social, ekonomik dhe mjedisor.

Udhëzime për vlerësimin

Vlerësimi është proces i grumbullimit sistematik, cilësor e sasior të informatave të arritjes së nxënësve gjatë procesit të të nxënësve. Vlerësimi përfshinë tërë veprimtarinë dhe konsiderohet si element i mësimdhënies që ndihmon mësimdhënësit për ndjekjen e zhvillimit gradual në arritshmërinë e rezultateve të të nxënësve në nivel klase dhe shkollë të nxënësve si dhe zotërimin e kompetencave. Mësimdhënësi gjatë vlerësimit duhet të ketë parasysh përmbajtjen programore në arritjen e rezultateve mësimore dhe kompetencave të përcaktuara për këtë nivel, po ashtu, metodologjia e mësimdhënies dhe nxënësve është e lidhur ngushtë me procesin e vlerësimit të nxënësve ngase është një element i pranishëm në çdo veprimtari mësimore.

Ky proces vlerësimi shtrihet që nga vlerësimi dhe vetëvlerësimi i punimeve të nxënësve të realizuara me teknika të larmishme artistike, portofoli me punë artistike, prezantimi me gojë dhe me shkrim, testimi, pjesëmarrja në një projekt kurrikular etj.

Vlerësimi në artin figurativ, mbështetet në parimin e individualizimit, ngase arritjet janë më shumë individuale, ku çdo nxënës ka predispozita dhe prirje të ndryshme për format e shprehjes artistike.

Inkurajimi, imagjinata, shprehja origjinale, krijuese, interesimi, përjetimi artistik, interpretimi

dhe prezantimi i punëve artistike janë forma, të cilat ndihmojnë në vlerësimin e punës krijuese të nxënësve në arte.

Gjithashtu, pjesëmarrja individuale dhe në grupe, në aktivitetet të ndryshme artistike, që organizohen në klasë, shkollë dhe në komunitet, janë pjesë e procesit të vlerësimit.

Vlersimi individual bëhet në funksion të matjes së kompetencave artistike të caktuara, që arrin të zhvillojë nxënësi gjatë procesit mësimor, vetëm ose në grup, përmes veprimtarisë praktike, d.m.th., përmes krijimit, vëzhgimit, dhe analizës së veprave të artit etj. Nxënësit vlerësohen, ndërsa demonstrojnë arritjet nëpërmjet veprimtarive e produkteve të ndryshme.

Portofoli me krijimet, shkrimet, prezantimet dhe testimi janë një mundësi objektive e vlerësimit të nxënësit, pasi i përgjigjet edhe vlerësimit sipas kompetencave të lëndës së artit figurativ.

Qëllimet e vlerësimit:

- *Të identifikohet përparimi i nxënësve dhe t'u ofrohen të dhëna të mjaftushme.*
- *Të motivohen nxënësit për punë*
- *Të sigurohen informacione për shkallën e arritshmërisë së kompetencave*
- *Të diagnostikojnë pikat e dobëta dhe të forta tek nxënësit.*
- *Të përmirësohen nxënia dhe mësimdhënia*
- *Të japin detyra sipas aftësive individuale në përputhje me nivelin e nxënësve.*
- *Të përzgjedhin metoda të përshtatshme gjatë mësimdhënies, bazuar në nivelin e klasës.*
- *Të sigurohen informacione për zhvillimin e nxënësve për orientimin e tyre të ardhshëm*

Format dhe instrumentet e ndryshme të vlerësimit

Gjatë procesit të vlerësimit sugjerohet që mësimdhënësit të përdorin forma dhe instrumente të ndryshme vlerësimi, duke u ofruar nxënësve jo vetëm kritere të shkruara, por edhe lloje të tjera të vlerësimit, për të kuptuar në mënyrë konkrete arritjet të cilat ata i synojnë. Instrumentet për vlerësim gjithmonë duhet të jenë të përshtatshme, varësisht prej qëllimit të vlerësimit. Forma dhe lloji i vlerësimit dhe veçanërisht mënyra në të cilën rezultatet raportohen, gjithmonë duhet të reflektojnë qëllimin e vlerësimit. Mënyra e ndërtimit të vlerësimit gjithmonë duhet të jetë transparente dhe e drejtë. Vlerësimi gjithmonë duhet të zbatohet me standardet më të larta etike. Vlerësimi i nxënësve duhet të jetë motivues dhe objektiv.

Metodat e vlerësimit

- **Vlerësimi verbal** - përdorimi i pyetjeve të shkurtra, biseda rreth materialit mësimor apo një detyre konkrete, duke diskutuar me nxënësit të veçantë, grupe apo me gjithë klasën, duke dëgjuar diskutimet që bëjnë nxënësit me njëri - tjetrin për një koncept, mbi njohuri të arteve figurative, vepër apo detyrë artistike etj.

- **Vlerësimi me shkrim ose testimi** - detyra të veçanta për grupe nxënësish, teste të shkurtra për një koncept, temë apo dhe një grup temash, për një ese si dhe testime për një linjë të caktuar, semestrare dhe vjetore.
- **Vlerësimi i detyrave të realizuara** - vëzhgimi hap pas hapi i detyrave të artit, që nga ideimi deri tek organizimi dhe realizimi si p.sh: demonstrimi i arritjeve në punë konkrete (fjala vjen realizimi i punëve dy dhe tredimensionale, interesimi për ndjekjen e jetës artistike në komunitet, pasioni, vlerësimi dhe përkushtimi ndaj kësaj lënde etj).
- **Vlerësimi i projekteve të ndryshme**-bashkëpunimi i nxënësve në një projekt në bazë shkolle vendi apo më gjerë.
- **Vlerësimi i punëve artistike** - marrja pjesë në veprimtari të ndryshme artistike që organizon shkolla etj., pjesëmarrja në veprimtari kombëtare si: konkurset, ekspozitat në shkollë vendi apo më gjerë.
- **Vlerësimi përmes portofolit** - portofoli i nxënësit, si një mundësi vlerësimi e vetëvlerësimi, është një koleksion i punimeve të tij përgjatë vitit shkollor. Ai mund të përmbajë detyra tematike (ese), krijime të ndryshme dy dhe tredimensionale të realizuara gjatë vitit shkollor që mund të jenë krijime në pikturë, skulpturë (plastelinë), kompjuter etj., projekte kurrikulare, të gjitha në dobi të veprimtarive të ndryshme shkollore, produkte të veprimtarive kurrikulare etj. Përzgjedhjet për portofolin bëhen nga nxënësit, mësues/i,-ja rekomandon.

Instrumentet e procesit të vlerësimit

- Testi (me shumë zgjidhje, saktë- gabim, përputhje, plotësim, përgjigje e shkurtër dhe kërkesa të hapura);
- Testi i strukturuar me gojë;
- Lista e kontrollit;
- Pyetësori;
- Fleta për intervista;
- Anketa;
- Eseja;
- Projekti;
- Dosja/Portofoli.

Udhëzime për materialet dhe burimet e mjetet mësimore

Përzgjedhja dhe përdorimi i mjeteve didaktike e mësimore është pjesë e pandashme e procesit të mësimdhënies, dhe ka një rëndësi të veçantë në arritjen dhe realizimin e kompetencave. Këto mjete janë në shërbim të demonstrimit dhe konkretizimit të temave dhe njësive mësimore të trajtuara në lëndën e artit, dhe ato duhet të jenë shumë efikase, të prekshme dhe praktike për nxënësit.

Teknologjia është një nga mjetet me përdorim të gjerë në lëndën e artit figurativ duke

ndihmuar nxënësit të hulumtojnë dhe njohin vepra arti të ndryshme, objekte të trashëgimisë kulturore, objekte të dizajnit, etj., duke krijuar tipin studiues të nxënësve në lëndën e artit.

Shkolla si institucion arsimor, duhet të siguroj dhe ofroj kushte dhe mundësitë tekniko-teknologjike adekuate apo alternative në realizimin dhe arritjen e kompetencave të planprogrameve të lëndëve të caktuara, në këtë rast edhe të lëndës së artit.

Në këtë formë nxënësve u krijon mundësinë të demonstrojnë apo prezantojnë me anë të medimeve teknologjike detyra dhe projekte të ndryshme.

Mësimdhënësi nxitë interesimin e nxënësve për veprimtari dhe trajtim të temave të artit duke përdorur një fjalor të pasur të gjuhës artistike figurative me fjalë dhe fjali të qarta, të sakta, kuptimore e konceptuale.

Mësimdhënësi nxit zgjërimitin e njohurive mbi artin tek nxënësit duke i motivuar që të përdorin burime, materialeve dhe tekste (Libra) të përshtatshme me moshën dhe mundësinë e nivelit të të mësuarit.

Disa nga mjetet më të përdorshme didaktike janë:

- Materiale tekstuale: *teksti shkollor, fletore e punës, katalogë arti, albume, udhëzues profesionalë, fjalorë, gazeta, revista, materiale pedagogjike, enciklopedi etj.;*
- Mjete vizuale – *figurative: tabelë shkrimi, fotografi, piktura, modele, makete, vazo, riprodhime të veprave të artit dhe postera, diagrame, mjete grafike etj.;*
- Mjete auditive-dëgjimore: *radioja, magnetofoni, telefoni, kasetofoni etj.;*
- Mjete audiovizuale – *figurative-dëgjimore: televizori, filmi, videoprojektori, kasetavideo, kompjuteri, interneti, teleteksti, CD-të, DVD, e-mail-i;*
- Mjedisi mësimor (*klasa, ateleja, kabineti, natyra, galeria, muzeu etj.*).

Kurrikula lëndore/programi mësimor

Arti muzikor

Përmbajtja

Hyrje

Qëllimi

Temat dhe rezultatet e të nxënit

Udhëzime metodologjike

Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërkurrikulare

Udhëzimet për vlerësim

Udhëzime për materialet dhe burimet mësimore

Hyrje

Muzika kontribuon në zhvillimin fizik, emocional, intelektual, social dhe estetik të fëmijës, pra në formimin e gjithanshëm të tij e posaçërisht në formimin kulturor të fëmijëve duke e pasuruar botën e tyre shpirtërore, identitetin dhe personalitetin.

Me gjuhën universale të cilën e kuptojnë të gjithë njerëzit pa dallim race, gjinie, e moshe, muzika u ndihmon nxënësve të kuptojnë dukuritë dhe proceset muzikore përmes shfrytëzuar ato për komunikim dhe shprehje artistike në kontekste të ndryshme.

Si aktivitet shoqëror që në zanafillën e paraqitjes së saj, muzika është medium që mundëson aktivitete të përbashkëta grupore ku kërkohet bashkëpunimi në realizimin e këngëve, pjesëve muzikore me instrumente etj, duke iu mundësuar nxënësve që të zhvillojnë shkathtësitë e ndryshme muzikore krahas zhvillimit të kompetencave të tjera të përgjithshme.

Qëllimi

Lënda Edukatë Muzikore në klasën e VI ka për qëllim të:

- zhvillojë shkathtësitë muzikore (këndimin, luajtjen në instrumente muzikore dhe aftësitë krijuese) të nxënësve sipas interesimit dhe dispozitave individuale
- zhvillojë veshin muzikor të nxënësve (ndjenjën ritmike, melodike dhe harmonike) përmes veprimtarive muzikore
- zhvillojë njohuritë e nxënësve për ritmin, melodinë, harmoninë, format muzikore, instrumentet, institucionet, krijuesit dhe performuesit.
- zhvillojë komunikimin artistik me elementet e gjuhës muzikore duke pasuruar edhe 'fjalorin' dhe shkrim-leximin muzikor
- aftësojë nxënësit që të familjarizohen me dëgjimin aktiv muzikor dhe të cmojnë e vlerësojnë krijimtarinë muzikore (kombëtare dhe botërore) të stileve dhe zhanreve të ndryshme muzikore
- nxis nxënësit që të provojnë aftësitë e tyre krijuese muzikore
- identifikojnë krijuesit dhe performuesit, institucionet dhe ngjarjet e rëndësishme muzikore në vend dhe në botë

Temat dhe rezultatet e të nxënit

Rezultatet e të nxënit të fushës (RNL) zbërthehen dhe specifikohen me anë të rezultateve të të nxënit të lëndës të organizuara në 4 tërësitë tematike kryesore.

Konceptet	Temat	Rezultatet e të nxënit të lëndës për temë (RNL)
	<p>RNF.1.</p> <p>Demonstron prirje për të zhvilluar ndonjë ose disa shkathtësi artistike në muzikë, dramë, arte pamore e vallëzim</p> <ul style="list-style-type: none"> • Këndon dhe/ose interpreton në instrumente muzikore, këngë dhe melodi të thjeshta sipas imitimit dhe me tekst notal; <p>Krijon duke përdorur mjete të ndryshme shprehëse artistike për të shprehur përjetimin individual, ndjenjat dhe idetë personale</p> <ul style="list-style-type: none"> • Improvizon në mënyrë kreative mbi melodi e ritme të njohura më parë; • krijon melodi, ritme, këngë e shoqërime instrumentale të këngëve 	
Krijimtaria dhe performanca artistike	Këngët	<ul style="list-style-type: none"> • Nxënësit këndojnë melodi të thjeshta me ritëm dhe intonacion të saktë sipas imitimit dhe me tekst notal (së paku 8-10 këngë gjatë vitit shkollor) duke respektuar tekniken e kendimit të drejtë e të bukur
	Interpretim në instrumente	<ul style="list-style-type: none"> • Nxënësit luajnë në instrumente, individualisht dhe në grupe (së paku 3 -5 pjesë instrumentale) me dhe pa tekst notal, si dhe shoqërnë këndimin me instrumente muzikore që përdorin

	Krijimi muzikor	<ul style="list-style-type: none"> Nxënësit improvizojnë ritme dhe melodi në masën 2\4,3\4, 4/4 dhe \5\8, e 6\8. Nxënësit shprehen me mjete shprehëse të arteve mbi muzikën e dëgjuar. Nxënësit provojnë të krijojnë melodi të reja për ritme e tekste të shkurtëra poetike të përzgjedhura
	<p>RNF.2.</p> <ul style="list-style-type: none"> Përdorin me kreativitet e origjinalitet elementet e gjuhës artistike për të komunikuar idetë e veta Zbulojnë dhe prezantojnë përmbajtjen e veprave të artit nëpërmjet analizës së elementeve të përdorura të gjuhës artistike dhe teknikave të përdorura. Eksperimentojnë dhe përzgjedhin mundësitë shprehëse të teknikave të ndryshme artistike, në realizimin e punimeve artistike të tyre. Komunikojnë me mjetet shprehëse artistike përkatëse (muzikë, dramë, vallëzim dhe arte vizuale) në mënyrë të përshtatshme për audienca të ndryshme (kolegë, prindër, fëmijë të tjerë, publik më i gjerë etj.) 	
Gjuha dhe komunikimi artistik	<p>Elementet muzikore</p> <p>Ritmi Harmonia Melodia Forma</p>	<p>Nxënësit:</p> <ul style="list-style-type: none"> dallojnë elementet muzikore (ritmi, masat, melodia, harmonia, shkallët muzikore etj) në veprat që dëgjojnë përdorin elementet muzikore në mënyrë efektive dhe kreative gjatë këndimit dhe luajtjes në instrumente muzikore nxënësit identifikojnë format kryesore me të cilat janë të ndërtuara veprat muzikore(dy pjesore dhe tre pjesore, menuet, vals etj)
	<p>Shkrim leximi Muzikor</p> <ul style="list-style-type: none"> Rrokjet e 	<ul style="list-style-type: none"> identifikojnë simbolet muzikore për lartësitë dhe gjatësitë e tingujve muzikore (rrokjet e solmizimit, vlerat e

	<p>solmizimit</p> <ul style="list-style-type: none"> • Simbolet per gjatësitë e tingullit muzikor • Shkallët muzikore • Dukuritë muzikore 	<p>notave) të këngëve që këndojnë</p> <ul style="list-style-type: none"> • lexojnë ritmikisht saktë ushtrimet në masat e caktuara ku kombinohen vlerat e ndryshme ritmike • identifikojnë parimin e ndërtimit të shkallëve muzikore (C-Dur-a-mol, G-Dur-e-mol dhe F-Dur-d-mol) përmes këngëve, shembujve muzikorë për dëgjim dhe pasqyrave vizuale të shkallëve muzikore • identifikojnë dhe interpretojnë saktë dukuritë ritmike (sinkopën, parataktin, triolën etj)
	<p>RNF.3.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Identifikojnë dhe emërtojnë vepra artistike dhe krijues, artistë të shquar nga krijimtaria popullore dhe artistike kombëtare e botërore të periudhave të ndryshme; • Identifikojnë dhe dallojnë zhvillimet stilistike në format e ndryshme të veprave artistike (p.sh., portreti në stile të ndryshme, opera në stile të ndryshme etj. • Njohin ngjarje, institucione, e zhvillime artistike të rëndësishme të periudhave të ndryshme historike në kontekste të ndryshme shoqërore(lokal, regjional, kombëtar, global etj) 	
Muzika dhe shoqëria	Zhanret muzikore	<ul style="list-style-type: none"> • Nxënësit dallojnë zhanret muzikore (muzikën artistike, popullore, zbavitëse, jaz, rok, muzikë festive etj) përmes dëgjimit muzikor dhe këngëve që këndojnë
	Gjinitë (llojet) muzikore	<ul style="list-style-type: none"> • Nxënësit përmes dëgjimit muzikor të shembujve muzikorë nga krijimtaria muzikore botërore dhe kombëtare, dallojnë muzikën vokale, instrumentale, vokalo-instrumentale dhe muziken skenike
	Instrumentet dhe formacionet muzikore	<ul style="list-style-type: none"> • Nxënësit përmes dëgjimit muzikor dallojnë instrumentet përfaqësuese nga grupet e instrumenteve harkore, frymore dhe me goditje
	Krijuesit dhe performuesit	<ul style="list-style-type: none"> • Nxënësit dallojnë ansamblet e ndryshme

		<p>muzikore sipas funksionit dhe llojit</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nxënësit permes degjimit apo shfaqjes koncertale dallojne muzikën skeniket, koret dhe orkestren. • Nxenesit njohin vepra artistike dhe krijues artiste te shquar nga krijimtari popullore dhe artistike kombetare e boterore te periudhave te ndryshme. (së paku 10)
	<p>RNF. 4.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Komentojnë dhe shprehen për veprat e përjetuara artistike me bisedë, ese, poster, poërpont prezantim e forma te tjera shprehëse • Komentojnë krijimet/performimet e veta dhe te tjerëve duke përdorur terminologjinë dhe konceptet artistike adekuate • Çmojnë veprat e trashëgimisë kulturore –popullore në ambientin ku jeton 	
Çmuarja dhe vlerësimi estetik-artistik	Vepra muzikore Ngjarje muzikore	<ul style="list-style-type: none"> • Nxënësit shprehen për veprën e dëgjuar muzikore me vizatim,ese,poezi ose forma tjera shprehese artistike duke përdorur edhe teknologjinë bashkëohore(Poëer point prezentimet, videoprezantimet, vizualizim etj) • Nxënësit dallojnë karakteristikat e veprës muzikore (formën, llojin, zhanrin përmbajtjen) dhe shprehen e vlerësojnë ato me elementet adekuate të gjuhës muzikore • Nxenesit emërojnë përmes dëgjimit muzikor disa nga veprat e dëgjua muzikore gjatë vitit (se paku 10) • Nxënësit komentojnë ngjarje të ndryshme nga jeta aristike kombëtare dhe botërore. • Nxënësit marrin pjesë në aktivitete te ndryshme brenda dhe jashte shkolles dhe vlerësojnë ato

Udhëzimet metodike e metodologjike

Përjetimi artistik, kërkshëria, imagjinata dhe liria e të shprehurit, janë parimet kryesore të metodologjisë së mësimdhënies në fushën e arteve. Duke supozuar se është punuar shumë me përjetimin artistik në nivelin e parë, në këtë nivel në mënyrë graduale nxënësit njihen me konceptet e ndryshme, dukuritë dhe fenomenet muzikore përmes mësimdhënies intuitive dhe qasjes konstruktive të të nxënësit. Nxënësit njohin dhe kuptojnë proceset dhe teknikat krijuese muzikore, duke mësuar si t'i zbatojnë në praktikë gjatë këndimit dhe luajtjes në instrumente muzikore. Artet ndërveprojnë mes vete, andaj edhe në procesin mësimor mund të ndërlihen format e ndryshme të të shprehurit artistik, p.sh., kënga me lëvizjen dhe vallëzimin, muzika me shprehjen figurative, muzika me shprehja letrare, shprehja figurative me shprehjen letrare, performanca artistike sinkretike etj. Sidomos në këtë nivel, mund të aplikohet qasja e integruar e kombinimit të shprehjeve artistike për tema të ndryshme.

Ndërlihdja e gjuhës (amtare dhe të huaj) me muzikën mund të jetë shumë e suksesshme. Çdo tematikë e veçantë dhe përmbajtje mësimore që përpunohet në këtë nivel bëhet më e qartë dhe më e kuptueshme kur shoqërohet me shprehje artistike (ilustrimet, grafikët, hartat, kënga, muzika, vallëzimet, videoklipi etj.)

Udhëzimet specifike metodike të mësimin të muzikës në këtë klasë të elaboruara për secilën tërësi tematike e ndihmojnë mësimdhënësin që të planifikojë me kujdes orët mësimore gjatë një muaji, në mënyrë që ato të jenë të kombinuara dhe të mundësojnë arritjen e qëllimeve të lëndës.

Me rëndësi është që 4 dimensionet (tërësitë tematike-konceptuale) duhet të kombinohen në vazhdimësi brenda një muaji mësimor me 4 njësi mësimore:

Shtator:

- 1. Performim/Krijim -Kënga X**
- 2. Elementet e Gjuhës Artistike muzikore** -dukuria ritmike apo melodike x që rrjedh nga kënga/melodia
- 3. Muzika dhe Shoqëria (përmes dëgjimit muzikor)** –veprat muzikore x, instrumenti apo gjinia/zhanri/forma muzikore
- 4. Çmuarja dhe vlerësimi (performancave dhe veprave të dëgjuara)**

Këndimi dhe luajtja në instrumente

Këngët mësohen sipas veshit(imitimit) dhe gradualisht fillohet me prezantimin e sistemit notal,: pentagrami, çelësi i solit, notat muzikore në vija dhe fusha, poshtë dhe sipër pentagramit te cilat mundësojnë edhe këndimin me tekst notal sipas mundësisë dhe prirjeve të nxënësve.

Këndimi, luajtja në instrumentin e bokflautit por edhe instrumenteve të tjera muzikore zhvillohen nëpërmjet teknikave dhe ushtrimeve të vazhdueshme. Përmes të kënduarit zhvillohen më tej mënyrat e formësimit të zërit dhe të një të kënduari të saktë në intonacion e në një ritëm të caktuar. Përmbajtjet e këngëve janë të thjeshta dhe vazhdojnë të ruajnë

tematika të tilla si: dashuria për familjen, shkollën, atdheun, këngët patriotike dhe festat e ndryshme, idetë dhe dëshirat e ndjenjat personale, si edhe temat nga çështjet ndërkurrikulare (paqja, tolerance, ambienti, etj) etj. Këngët për të rinj dhe ato popullore të përzgjedhura me kujdes sipas kriterëve të përzgjedhjes së këngës duhet poashtu të përfshihen. Këngët duhet të jenë të thjeshta për nga shtrirja e regjistrimit vokal (zërit), melodia dhe në ritme e masa të ndryshme.

Ndërsa luajtja në instrumentin blokflaut dhe instrumente të tjera muzikore (popullore dhe klasike me të cilat disponojnë fëmijët) bëhet sipas veshit (me imitim) dhe gradualisht edhe me notacion, për të shoqëruar këngët kryesisht, por nxiten nxënësit që edhe të interpretojnë individualisht dhe në grupe pjesë të shkurtëra muzikore sipas tekstit notal ose imitimit, ose notacionit grafik të mësuar në klasët e mëparshme.

Krijimet muzikore-përfshinë improvizim në ritmet e dhëna, meloditë e njohura, plotësimet melo-ritmike dhe krijimin e tërësive të reja muzikore me zë, instrumente, teknologji muzikore etj. Mësimdhënësi inkurajon të gjithë nxënësit, por sigurisht vetëm disa që shquhen me prirje krijuese muzikore do të jenë më aktivë në proces. Mësimdhënësi evidenton krijimet, kërkona nga nxënësit që me proces demokratik të përzgjedhin krijimet më të mira, më interesante dhe ato pastaj interpretohen në zë, instrumente ose me teknologji muzikore bashkekohore.

Gjuha dhe komunikimi artistik muzikor

Melodia dhe ritmi janë pjesë e pandashme e njohurive të domosdoshme që duhet të dijë nxënësit për kuptimin e muzikës.

Trajtohen masat kryesore muzikore ($2/4$, $3/4$, $4/4$, $3/8$ dhe $6/8$) dhe simbolet të tjera si lidhja vlerëse dhe shprehëse, shenja e përsëritjes të cilat mësohen vetëm konkretisht përmes këngëve dhe shembujve muzikorë. Gjatësia e vlerave të notave dhe pushimeve, sinkop, paratakti etj, tonaliteti, shkalla muzikore etj. do të zgjerojnë më tej njohuritë muzikore të nxënësit për kuptimin, krijimin, interpretimin dhe gjykimin e saktë të muzikës që dëgjon apo performon.

Mësimdhënësi vlerëson gjithmonë njohuritë paraprake të nxënësve për elementet e shprehjes muzikore dhe vendos të vazhdojë aty ku konsiderohet se është e nevojshme. Përdoren metoda të ndryshme (me tekst, në grupe, stuhi mendimesh, hulumtim, ushtrime praktike etj) për këtë komponentë.

Dëgjimi muzikor, cmuarja dhe vlerësimi

Dëgjimi muzikor, përjetimi dhe të shprehurit emocional ndaj muzikës, është një proces shumë i rëndësishëm. Muzika krijon emocione të ndryshme dhe nxënësit duhet të nxiten që ti shprehin ato emocione të përjetuara. Dëgjimi aktiv muzikor kërkon përzgjedhjen e kujdeshme të veprave muzikore për dëgjim që ato të jenë të përshtatshme për aftësitë përjetuese të nxënësve. Muzika orkestrale është më atraktive për nxënësit e kësaj moshe, më e larmishme në ngjyra tingëllore, kurse muzika vokalo-instrumentale është më konkrete për shkak të tekstit gjuhësor që e konkretizon përmbajtjen muzikore. Muzika programore P.sh Liqeni i

Mjellmes, Muzika e ujit, Kaloresi i Eger, Fontana e Romes, Poema simfonike per Skenderbeun etj) poashtu mundëson që nxënësit të jenë më afër përmbajtjes muzikore dhe mesazhit të këtyre veprave. Përdorimi i teknologjive të ndryshme ndihmon dhe është në funksion të kërkimit të të dhënave dhe të prezantimit të veprave muzikore për dëgjim (shembujt muzikorë dhe videot e interpretimeve të veprave të ndryshme muzikore në youtube, CD, video etj) Nxënësit inkurajohen vazhdimisht që të cmojnë dhe vlerësojnë veprat e dëgjua duke përdorur termet adekuate për elementet muzikore dhe shprehjen artistike. Nxënësve iu kërkohet që edhe të vlerësojnë performancat vetanake dhe të bashkëmoshatarëve në këndim, krijim, performim në instrumente etj. Të shprehurit e përjetimit bëhet me medium të ndryshme (komentim me gojë ose me shkrim, ese, shprehje figurative, lëvizje e vallëzim, poezi, prezantime vizuale, ppt etj/

Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërkurrikulare

Në lëndën e muzikës në klasën e VI mund të trajtohen një varg çështjesh ndërkurrikulare.

Edukimi për demokraci dhe paqë ka të bëjë me promovimin e përgjegjësisë, të drejtat e njeriut, të çështjet e barazisë gjinore, çështjet kulturore dhe ndërkulturore, parandalimin dhe luftimin e dukurive negative shoqërore, promovimin e dialogut, tolerances etj. Këto tema mune të jenë subjekt i këngëve që nxënësit i këndojnë në klasë dhe në aktivitetet jashtëshkollore. Mund të organizohen projekte tematike në këto tema me c' rast përzgjidhen këngët dhe veprat muzikore për dëgjim që kanë ndërlidhje me këto tema. Procesi i përgjedhjes së veprave dhe performuesve në gara të ndryshme, bërë me process demokratik(votim të hapur/mbyllur, vlerësim I performimit, aty për aty etj) ndhmon nxënësit të trajtojnë temat e ngjashme në lëndët që trajtojnë kto çështje ndërkurrikulare.

Globalizimi dhe ndërvarësia

Nga perspektiva e arteve, vetë veprimtaritë artistike grupore e trajtojnë këtë temë, ngase p.sh kur duhet të realizohet nje mural, mozaik, kolazh, ose maketë grupore, të gjithë pjesëmarrësit e kuptojnë që pa bashkëveprimin e secilit nuk mund të realizohet tërësia e përbashkët. Muzikimi në ansambël, kor, orkestër realizohet vetëm duke respektuar bashkëveprimin dhe ndërvarësinë.

Edukimi për media

Nga perspektiva e arteve, ketu perfshihen çështjet e përdorimit të drejtë të teknologjisë dhe mediave për krijimin dhe shpërndarjen e veprave artistike, por edhe edukimin e shijes estetike për artin që përfaqësohet në media(imazhet, muzika e mirë dhe jo e mirë, shpërndarja e muzikës përmes medimeve(e drejta autoriale, copyright etj)por edhe aplikimi i mediave per krijim artistik(fotografia, kolazhi etj)

Arsimi për zhvillim të qëndrueshëm

Çështjet e zhvillimit të qëndrueshëm, çështjet e realizimit të së drejtës për të jetuar në mjedis

të shëndoshë dhe në mirëqenie sociale bazuar në konventat ndërkombëtare mund të jenë objekt trajtimi i veprimtarive artistike(muzikës, dramës, vallëzimit, arteve pamore dhe teknikave të ndryshme(postere, grafike, piktura etj)

Përdorimi i shprehjes artistike muzikore për të trajtuar të drejtën e fëmijës për shkollim, për liri e jetë të dinjitetshme, për dukuritë e ndryshme(psh kunder duhanit, stop dhunës ndaj fëmijëve, stop luftës, etj) është i mundshëm përmes projekteve tematike në të cilat muzika merr pjesë.

Përdorimi i shprehjes artistike dhe lëndëve artistike për të trajtuar temat e zhvillimit të qëdrueshëm (mbrojtja e ambientit, hapësirave, rregullit, lobimi për jetë të shëndetshme etj) është poashtu një mundësi shumë e mirë e trajtimit të çështjeve ndër-kurrikulare edhe e integritit ndërlëndor. Një ambient i shëndoshë tingullor është shumë i rëndësishëm për shoqërinë andaj trajtimi i shijes muzikore të nxënësve, kujdesi për nivelin e zërit, zhurmave etj adreson këtë çështje.

Udhëzimet për vlerësim

Vlerësimi në përgjithësi bëhet sipas 5 niveleve.

Niveli 1 Dëshmon një shkallë të pamjaftueshme të përmbushjes së rezultateve të të nxënës dhe përkon me vlerësimin Pamjaftueshëm.

Niveli 2 Dëshmon një zotërim minimal dhe të mjaftueshëm të rezultateve të të nxënës, por që janë bazë për veprimtarinë e nivelit pasardhës dhe përkon me vlerësimin Mjaftueshëm.

Niveli 3 Përfaqëson disa arritje të pjesshme të të nxënës dhe kompetenca për të kapërcyer sfidat e të nxënës dhe përkon me vlerësimin Mirë.

Niveli 4 Përfaqëson arritje të larta e solide në përmbushjen e rezultateve të të nxënës dhe përkon me vlerësimin Shumë mirë.

Niveli 5 Përfaqëson arritjet më të larta e të qëndrueshme në përmbushjen e rezultateve të të nxënës dhe përkon me vlerësimin Shkëlqyeshëm II. .

Vlerësimi duhet të jetë i vazhdueshëm por mund të zbatohet edhe vlerësimi përmbledhës për periudhën dy mujore që të vlerësohet arritja e zbatimit të planit dy-mujor. Vlerësimin e vazhdueshëm e mundëson mësimdhënësi përmes evidentimit të progresit të nxënësve me instrumente të ndryshme të vlerësimit, ku përfshihen:

- Lista e kontrollit për këngët, pjesët instrumentale dhe vlerësimi për nivelin e performimit sipas kriterëve të përcaktuara
- testet e ndryshme muzikore (me dëgjim dhe me gojë e me shkrim)

- detyrat e ndryshme hulumtuese
- Vleresimi i dosjes (portofolit) të nxënësit.

Dosja e nxënësit mund të përmbajë punët/detyrat praktike që zbatohen në klasë; projekte/pune praktike si detyrë shtepie, kolazhe CD, DVD me shembuj muzikorë, kërkime individuale për kompozitorët, instrumentet, veprat muzikore etj

Udhëzime për materialet dhe burimet mësimore

Gjatë mëimit të muzikës mund të përdoren mjete didaktike dhe burime të ndryshme muzikore. Zëri dhe instrumentet tjera muzikore janë burimet kryesore për realizimin me sukses të edukatës muzikore. Pasjësja e kabinetit të muzikës me instrumente të ndryshme muzikore (ritmike dhe melodike) mundëson aktivitet muzikor dinamik në klasë dhe në shkollë. Pajisja me mjete te teknologjisë bashkëkohore TV, CD, projector dhe qasje në internet I mundëson mësimdhënësve që të prezantojnë shembujt muzikore në klasë në mënyrë auditive dhe vizuele, por edhe nxënësve u mundëson prezantimin e detyrave hulumtuese dhe projektet e tyre.

Tekstet mësimore, enciklopeditë muzikore e burimet on line mundësojnë nxënësve të marrin informacione të duhura për krijuesit, instrumentet, stilet dhe zhanret muzikore, performuesit, institucionet

Tekstet mësimore (të detyruara), libri i mësuesit, fletoret e punës, katalogë (të këngëve dhe shembujve muzikorë për dëgjim), albume të ndryshme me pamje të instrumenteve, kompozitoreve etj mund të përdoren në shkollë për të mbështetur punën e nxënësve dhe demonstruar vepra të ndryshme muzikore. Këto burime duhet të diskutohen dhe vlerësohen nga stafi si një pjesë e planit të tyre për muzikën. Ky plan duhet të jetë i rëndësishëm për të përzgjedhur burimet e dyta, të cilat ndihmojnë për të mbështetur nxënësit në punët e tyre krijuese dhe performuese.

Disa burime online:

<http://music-teacher-resources.com/>

<http://www.zzounds.com/edu-->

[musicteacherhandouts](http://www.musicteacherhandouts.com/)

[http://interactivesites.weebly.com/music.ht](http://interactivesites.weebly.com/music.html)

[ml http://www.classicsforkids.com/](http://www.classicsforkids.com/)

https://www.youtube.com/results?search_query=muzike+instrumentale+klasike

https://www.youtube.com/results?search_query=muzike+popullore+shqiptare

<https://www.youtube.com/watch?v=fABL5xSG4cA>

FUSHA KURRIKULARE: MATEMATIKË

Kurrikula lëndore/programi mësimor

Matematikë

Kurrikula lëndore/programi mësimor

Matematikë

Përmbajtja

Hyrje

Qëllimi

Temat dhe rezultatet e të nxënit

Udhëzime metodologjike

Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërkurrikulare

Udhëzimet për vlerësim

Udhëzime për materialet dhe burimet mësimore

Hyrje

Matematika si fushë dhe lëndë mësimore, në klasën e gjashtë siguron bazën për zhvillimin e njohurive, shprehive, shkathësive, qëndrimeve dhe vlerave. Ajo u mundëson nxënësve të përmbushin me sukses nevojat dhe interesat e tyre, të zhvillojnë personalitetin dhe potencialin e tyre në zhvillimin intelektual dhe formimin e personalitetit për të qenë të suksesshëm në përballje me sfidat e të jetës dhe integritit në shoqëri.

Nxënësit e kësaj klase vijnë nga mjediset e klasës fillore dhe me përvoja të ndryshme që lidhen me zhvillimin e të gjitha lëndëve prej një mësimdhënësi. Për këtë është e rëndësishme që programi i Matematikës dhe qasja e mësimdhënësit të sigurojë një shumëllojshmëri mundësish të të nxënësve. Kjo arrihet përmes materialeve të mira mësimore, me metodologji të larmishme të mësimdhënies, me angazhim të përhershëm për zhvillimin e aftësive të nxënësve. Tërë kjo ka synim që nxënësit të fitojnë njohuritë e nevojshme dhe të kuptojnë marrëdhëniet sasiore, hapësinore dhe modelet në fenomene të ndryshme në natyrë, shoqëri dhe në jetën e përditshme si dhe zhvillimin e të menduarit logjik, kritik, analitik dhe abstrakt. Programi i Matematikës në vete përmban:

- Qëllimet e lëndës së Matematikës për klasën e gjashtë shërben:
  - nxënësit për zhvillimin e kompetencave kryesore të të nxënësve gjatë gjithë jetës dhe të kompetencave të fushës së Matematikës, në mënyrë që ai në të ardhmen të jetë qytetar i suksesshëm,
  - mësimdhënësit për planifikimin, realizimin dhe vlerësimin e veprimtarisë mësimore dhe arritjet e nxënësve në klasë dhe jashtë saj,
  - prindit për njohjen e rezultateve të të nxënësve të fëmijës dhe kriteret e vlerësimit në periudha të caktuara kohore,
  - hartuesit të teksteve mësimore dhe të materialeve ndihmëse për mësimdhënësin dhe nxënësin.
- Rezultatet e të nxënësve të lëndës për tema mësimore, për përmbajtje të cilat krijojnë kushte që nxënësi të ndërtojë dhe zbatojë njohuritë, shkathësitë, qëndrimet dhe vlerat, në funksion të kompetencave të fushës dhe kompetencave kryesore;
- Udhëzime metodologjike të mësimdhënies si kusht për zbatimin e programit, për arritjen e kompetencave nga ana e nxënësve, duke i dhënë secilit mundësinë të shfaqë dhe të zhvillojë potencialin që zotëron brenda vetes, udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërkurrikulare për kontributin e Matematikës në shoqëri dhe në jetën e përditshme;
- Udhëzime për vlerësimin e arritjes së nxënësve të klasës së gjashtë;
- Udhëzime për materiale didaktike, burimet dhe mjetet mësimore.

Qëllimi

Të mësuarit e Matematikës në klasën e gjashtë, ka për qëllim që nxënësit të fitojnë njohuri themelore matematikore të nevojshme për të kuptuar fenomenet dhe ligjet e

natyrës dhe të shoqërisë, zhvillimin intelektual të nxënësit, ushtrimin e rregullave themelore, kultivimin e vlerave si dhe përgatitjen për klasat në vijim. Po ashtu programi i Matematikës ka për qëllim të pajisë nxënësit me modelet e të menduarit matematik, me idetë bazë dhe strukturat matematikore si dhe t'u zhvillojë atyre aftësitë llogaritëse dhe të zgjidhjes së problemeve në jetën e përditshme. Njëkohësisht programi i Matematikës në klasën e gjashtë gjatë zbatimit: për zgjedh dhe zbaton strategji të zgjidhjes së problemeve; bën vrojtime, hetime, që ndihmojnë në të kuptuarit e njohurive dhe zotërimin e shprehive matematike; komunikon të menduarit e tij matematik duke përdorë simbole matematike; krijon paraqitje të koncepteve të Matematikës duke i lidhur mes vete dhe i zbaton në zgjidhjen e problemeve.

Qëllimi i lëndës së Matematikës në klasën gjashtë është promovimi i zhvillimit të mëtejshëm të koncepteve matematike dhe përfundimin e tyre i cili bëhet përmes:

- të nxënës të integruar dhe në kontekstin e jetës së përditshme;
- të nxënës nëpërmjet përvetësimit të koncepteve elementare dhe koncepteve të ndërtuara të Matematikës.

Programi i Matematikës për klasën e gjashtë, qëllim kryesor ka krijimin e kushteve për zhvillimin e kompetencave të fushës - lëndës si dhe të kompetencave kryesore që lidhen me to.

Tema dhe rezultatet e të nxënës

Përvetësimi i përmbajtjeve programore nga nxënësi demonstron si njohuri relevante që atij i parashtrihen në raport me moshën. Shkathësitë që i demonstroi nxënësi përfshijnë aftësitë, zotësitë, teknikat dhe metodat për zbatimin e njohurive në arritjen e rezultateve të të nxënës të planifikuara për tema përkatëse për këtë klasë.

Në lëndën e Matematikës për klasën e gjashtë zhvillohen dhe përvetësohen kryesisht këto koncepte të përgjithshme matematikore:

- Numrat, algjebra dhe funksioni
- Forma, hapësira, matjet dhe gjeometria
- Përpunimi i shënimeve dhe probabilitetit

Konceptet e përgjithshme zërthehen në tema dhe për secilën temë paraqiten rezultatet e të nxënës që bazën mbështetëse e sigurojnë nga rezultatet e të nxënës të fushës për shkallë.

Matematika në përmbajtjen e saj përfshin koncepte të cilat janë të mbuluara me temat përkatëse në lidhmëni me rezultatet e të nxënës të fushës (RNF) të përcaktuara në Kurrikulën Bërthamë për klasën e gjashtë të Arsimit të Mesëm të Lartë, dhe të harmonizuara me rezultatet e të nxënës të lëndës (RNL).

Temat dhe rezultatet e të nxënës për temë shih më poshtë:

Koncepti	Temat	Rezultatet e të nxënit të lëndës për temë (RNL)
Numri		<ol style="list-style-type: none"> 1. Zgjeron bashkësinë e numrave natyrorë në bashkësinë e numrave të plotë dhe racionalë. 2. Përdorë konceptet: numër pozitiv, numër negativ, numër i kundërt, numër reciprok. 3. Zgjeron konceptin për numrin dhe veprimet me numra nëpërmjet trajtimit më të thelluar të thyesave, numrave dhjetorë e përqindjes, demonstroi konceptin për raportet e përpjesëtimet dhe përdorë teknologjinë. 4. Përvetëson konceptin e përqindjes, mënyrën e njehsimit të saj dhe zbaton atë në praktikë në zgjidhje të problemeve. 5. Përdorë simbole, fakte dhe procedura për zgjidhjet problemore që lidhen me numra thyesorë, dhjetorë dhe demonstroi marrëdhëniet ndërmjet numrave, përzgjedh dhe zbaton strategji të përshtatshme për zgjidhjen e problemeve. 6. Klasifikon numrat natyrorë, thyesorë, dhjetorë dhe krijon modele që përmbajnë konceptet bazë matematikore. 7. Përdorë terminologjinë matematikore (p.sh., numër dhjetor, thyesë, përqindje etj.) për të përshkruar situata të ndryshme nga Matematika dhe nga jeta e përditshme. 8. Përvetëson Matematikën si pjesë e kulturës njerëzore (integron Matematikën me situata ose dukuri nga kontekste të tjera: jeta e përditshme, lëndët tjera, sportet, ngrohja globale, turizmi, ekonomia, ambienti, migrimi etj.). 9. Zbulon rregullat për veprimet me numra, përdor simbole dhe metoda për të modeluar marrëdhënie në situata praktike dhe zbaton strategji të përshtatshme për zgjidhjen e problemeve.

	<p>Numrat natyrorë</p>	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Identifikon 10 shifrat-simbolet për paraqitjen e numrave natyrorë, në bazë të tyre dallon sistemin numerik dhjetorë (dekad - me bazë 10), (10 njësha e bëjnë dhjetëshen, 10 dhjetëshe e bëjnë qindëshen, ...); • Shkruan dhe lexon numrat natyrorë deri në klasën e miliardave, duke i ndarë në klasa dhe përcakton vend-vlerën e secilës shifër; • Vendos numrat natyrorë në boshtin numerik dhe i krahason ata; • Kryen veprimet aritmetike me numra natyrorë, (shumën, ndryshimin, prodhimin dhe herësin); • Zbaton radhën e kryerjes së veprimeve themelore aritmetikore me numra natyrorë; • Përkufizon bashkësinë e numrave natyrorë si bashkësi të mbyllur ndaj mbledhjes dhe shumëzimit; • Dallon numrat çift e tek, të thjeshtë e të përbërë në bashkësinë e numrave natyrorë dhe formon nënbashkësi të tyre; • Përkufizon plotëpjesëtueshmërinë dhe zbaton kriteret e plotëpjesëtueshmërisë së numrave natyrorë me 2, 3, 4, 5, 6, 9 dhe me 10; • Modelon radhitjen e numrave duke zbuluar rregullën; • Zbërthen numrat natyrorë si prodhim i numrave të thjeshtë; • Njehson PMP (duke zbatuar algoritmin e Euklidit) dhe ShVP të dy e më shumë numrave; • Modelon barazi duke përdorur veprimet me numra natyrorë; • Zgjidh probleme duke përdorur veprimet me numra natyrorë.
--	------------------------	--

	<p>Numrat thyesorë (racional)</p>	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Identifikon thyesën si herës të dy numrave natyrorë, numëruesit dhe emëruesit; • Paraqet thyesat si pjesë të tërësisë; • Dallon llojet e thyesave, të rregullta, të parregullta dhe numrat e përzier; • Identifikon thyesat e barabarta, zgjeron dhe thjeshton thyesat • Shndërron thyesat e parregullta në numra të përzier dhe anasjelltas; • Cakton pjesën e dhëna te tërësia dhe cakton tërësinë kur është dhënë pjesa; • Paraqet thyesën si masë (paraqitja e thyesave si masë i referohet pozitës së një numri në boshtin numerik); • Krahason thyesat duke shfrytëzuar drejtëzën numerike, duke i kthyer në thyesa me emërues të njëjtë dhe sipas mënyrës së shumëzimit në diagonale; • Kryen veprimet me thyesa (mbledhjen, zbritjen, shumëzimin, pjesëtimin); • Zgjidh detyra me fjalë (në situata praktike) duke përdor veprimet me thyesa; • Përkufizon dhe dallon thyesat dhjetore (me emërues 10, 100, 1 000 ...); • Shndërron thyesat dhjetore në numradhjetorë dhe anasjelltas; • Shkruan, lexon, cakton vend-vlerat e shifrave, rumbullakon dhe krahason numrat dhjetorë; • Përdor lehtësime për shumëzim dhe pjesëtim me 10, 100, 1000 etj.; • Zbaton rregullat për kryerjen e veprimeve të mbledhjes, zbritjes, shumëzimit, pjesëtimin të numrave dhjetorë; • Kryen veprimet me numra dhjetorë duke përdor kalkulatorin; • Identifikon numrat dhjetorë të fundmë, dhe të
--	-----------------------------------	--

		<p>pa fundmë periodikë;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Shndërron numrat dhjetorë dhe thyesorë në përqindje; • Llogaritë përqindjen e numrave; • Zgjidh probleme nga jeta e përditshme duke shfrytëzuar thyesat; • Modelon dhe zgjidh barazi dhe jobarazi duke përdorur numra dhjetorë dhe thyesorë. • Përcakton situatat jetësore se ku përdoren numrat dhjetorë , ku numrat thyesorë dhe ku përqindje
	Numrat e plotë	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Identifikon numrat e kundërt të numrave natyrorë në drejtëzën numerike; • Përkufizon bashkësinë e numrave të plotë si union i bashkësisë së numrave natyrorë, numrave të kundërt të numrave natyrorë dhe numrit zero; • Rendit elementet e bashkësisë së numrave të plotë; • Identifikon largesën e numrave të kundërt nga origjina (zeroja) në drejtëzën numerike; • Krahason numrat e plotë në drejtëzën numerike; • Kryen veprimin e mbledhjes dhe zbritjes duke shfrytëzuar drejtëzën numerike. • Zgjidh probleme nga jeta e përditshme duke shfrytëzuar numrat e plotë;

<p>Algjebra dhe funksioni</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Njeh marrëdhëniet në një mjedis të caktuar: krahason, klasifikon dhe rigrupon objektet duke u bazuar në një ose disa karakteristika, rendit sipas cilësive të ndryshme. 2. Kupton modelet, krijon modele të reja dhe përdor modelet në një mjedis. 3. Zbulon ligjësi, përdor kuptimin për numrin që mungon dhe përdor simbolet për të modeluar marrëdhënie në situata praktike. 4. Përdorë ekuacionet në funksion të veprimeve me numra, duke u kufizuar në mbledhje e zbritje me numra të vegjël. 5. Përvetëson funksionin që të dallojë një ligjësi, nëpërmjet modeleve konkrete, kryesisht me karakter zbavitës, me vargje. 6. Zgjeron njohuritë me koordinatat në rrjetin koordinativ. 	
	<p>Funksioni</p>	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Identifikon koordinatat e pikës (dyshe së renditur) në rrafsh ▪ Vendos pikat në rrjetin koordinativ; ▪ Dallon dhe vazhdon një varg numerik (me kufiza numra natyrorë, dhjetorë ose thyesa) ▪ Paraqet funksionin si lidhje e dy bashkësive, me diagram, tabelë dhe si dyshe të renditura në rrjetin koordinativ.
	<p>Shprehjet shkronjore</p>	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Përkufizon shprehjet shkronjore dhe i dallon ato nga shprehjet numerike; ▪ Cakton vlerën e shprehjes shkronjore për vlera të caktuara të shkronjave; ▪ Modelon probleme me shprehje shkronjore; ▪ Shndërrojnë shprehjet me simbole në shprehje me fjalë dhe anasjelltas.
	<p>Ekuacionet dhe inekuacionet</p>	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Përkufizon ekuacionet (barazimet) dhe inekuacionet (jobarazimet) lineare me një të panjohur, si dhe zgjidhjet përkatëse të tyre; ▪ Zgjidh ekuacione dhe inekuacione lineare me

	lineare	<p>një të panjohur (duke përdorur vetitë aditive dhe multiplikative);</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Paraqet zgjidhjen e inekuacioneve lineare me një të panjohur në drejtëzën numerike dhe formon bashkësinë e zgjidhjes; ▪ Zgjidh probleme nga jeta e duke shfrytëzuar ekuacionet dhe inekuacionet.
Matjet		<ol style="list-style-type: none"> 1. Zbaton proceset e matjes duke përzgjedh teknika dhe formula e duhura për të kryer matje. 2. Zgjeron njohuritë për matjet indirekte duke përdorur formulat. 3. Përafron në matje dhe parashikon rezultatet që kanë të bëjnë me dobinë e matjeve në situata problemore të jetës së përditshme.
	Njësitë matëse	<ul style="list-style-type: none"> • Matë, krahason segmentet, konstrukton simetralen e segmentit; • Përcakton njësitë matëse të gjatësisë, syprinës, vëllimit; • Shndërron njësitë matëse nga njëra njësi në njësinë tjetrën; • Shndërron valutat e monedhave që përdoren në vendin tonë dhe vendet tjera. • Zgjidh probleme nga jeta e përditshme duke përdorë matjet;
	Gjatësia, masa, koha	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përdor njësitë dhe mjetin e përshtatshëm për të kryer një matje në një rast konkret; • Këmben njësitë e matjes (kg, g; km, m, cm, mm) me numra dhjetorë deri në dy shifra pas pikës; • Zbaton njësitë e matjes së kohës (sekonda, minuta, ora, dita, java, muaji, viti, dekada, shekulli) dhe i këmben ato; • Kryen matje të gjatësisë, masës dhe kohës, • Lexon dhe përdor sistemin 24 orësh;

		<ul style="list-style-type: none"> • Llogarit kohën duke përdor njësitë matëse (sekonda, minuta, orë, ditë, javë, muaj, vite, dekada, shekuj, mileniume) • Llogaritë kohën në tabelat e orareve me sistemin 24 orësh; • Përdor kalendarin për të zgjidhur situata të jetës praktike;
Gjeometria (Forma dhe Hapësira)		<ol style="list-style-type: none"> 1. Përdor arsyetimin dhe vërtetimin për të zbuluar dhe provuar marrëdhëniet gjeometrike ndërmjet figurave 2D (2 dimensionale) dhe objekteve 3D (3 dimensionale). 2. Prezanton të dhëna empirike për figurat 2D dhe ndërton figura gjeometrike me disa elemente të dhëna 3. Paraqet, klasifikon konceptet gjeometrike (trekëndëshat dhe katërkëndëshat) dhe i zbaton në zgjidhje të problemeve në situata reale. 4. Zgjeron njohuritë për shumëkëndëshat e rregullt duke deduksione të thjeshta. 5. Trajton simetrinë boshtore në sistemin koordinativ.
	Kuptimet themelore të gjeometrisë	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përshkruan pikën, drejtëzën dhe rrafshin, si koncepte themelore gjeometrike; <p>Përkufizon gjysmëdrejtëzën, segmentin dhe gjysmërrafshin si koncepte të nxjerra;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përcakton raportet ndërmjet koncepteve themelore: pikë, drejtëz, rrafsh dhe koncepteve të nxjerra; • Konstruktin simetralen e segmentit; • Vizaton drejtëza paralele dhe normale • Paraqet pikën si dyshe e renditur në rrafshin Oxy dhe identifikon koordinatat e pikës;
	Figurat gjeometrike	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përkufizon këndin dhe dallon atë sipas masave (i ngushtë, i drejtë, i gjerë, i shtrirë, i hapur, i plotë); • Vizaton kënde të ngushta dhe kënde të gjera;

		<ul style="list-style-type: none"> • Dallon njësitë për matje të këndeve ($^{\circ}$, $'$, $''$) dhe bën shndërrimin nga një njësi në tjetrën; • Cakton masën e këndeve duke përdorë këndmatësin • Konstruktore simetralen e këndit; • Përcakton shumën dhe ndryshimin e këndeve në mënyrë algjebrike dhe konstruktive; • Dallon llojet e këndeve sipas pozicionit të krahëve (brinjëve) dhe masave të tyre (suplementare, komplementare); • Përkufizon trekëndëshin, sipërfaqen trekëndëshe, elementet dhe llojet; • Klasifikon trekëndëshat sipas brinjëve dhe sipas këndeve; • Cakton shumën e këndeve të një trekëndëshi; • Përkufizon shumëkëndëshin, sipërfaqen shumëkëndëshe, shumëkëndëshin e rregullt • Përkufizon paralelogramet dhe identifikon llojet, vetitë e tyre; • Konstruktore: trekëndëshin barabrinjës, katrorin, drejkëndëshin, rombin, romboidin, gjashtë - këndëshin e rregullt; • Njihson perimetrin e figurave (vijave të thyera) gjeometrike; • Përkufizon rrethin, elementet e tij (qendrën, rrezen, diametrin, tangjenten, sekanten) dhe sipërfaqen rrethore; • Konstruktore rrethin kur jepet rrezja, diametri; • Përkufizon simetrinë boshtore • Cakton numrin e drejtëzave të simetrisë së figurave
--	--	---

	Trupat gjeometrik	Nxënësi: <ul style="list-style-type: none"> • Përshkruan trupat gjeometrikë sipas vetive të tyre; • Përkufizon trupat gjeometrikë (kubin dhe kuboidin); • Përcakton elementet e trupave gjeometrikë
--	-------------------	--

		<p>(faqet, brinjët, kulmet);</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përcakton numrin e kulmeve, faqeve, brinjëve (teheve) (Formula e Eulerit); • Paraqet hapjen e kubit dhe kuboidit në rrafsh dhe i ndërton ato.
	<p>Perimetri, syprina dhe vëllimi</p>	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Njehson perimetrin dhe syprinën e katrorit; • Njehson perimetrin dhe syprinën e drejtkëndëshit; • Vlerëson me anë të katrorëve syprinën e një figure jo të rregullt; • Përdorë matjet dhe përvetëson formulat për caktimin e perimetrit, syprinës së sipërfaqes së figurave dhe vëllimin e trupave si dhe zgjidhë probleme nga situata reale; • Këmben njësitë matëse të vëllimit (litri, decilitri, etj) • Njehson syprinën e sipërfaqes dhe vëllimin e trupave gjeometrikë (kubit dhe kuboidit); • Zbaton rregullat për llogaritjen e syprinës së katrorit, drejtkëndëshit, kubit, kuboidit në shembuj të ndryshëm.
<p>Të dhënat dhe probabiliteti</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lexon, kupton dhe interpreton të dhënat statistikore (me figura të ndryshme) për të marrë vendime në jetën e përditshme. 2. Demonstron njohuritë e marra për grumbullimin dhe paraqitjen e të dhënave. 3. Interpretimi i të dhënave dhe përdorë terminologjinë matematikore (p.sh., modë, medianë, mesatare aritmetike etj.) për të përshkruar situata të ndryshme nga statistika dhe nga jeta e përditshme; 4. Përvetëson konceptet elementare të probabilitetit; 	

	5. Përdor teknologjinë për zgjidhjen e problemeve nga statistika dhe probabiliteti dhe nga jeta e përditshme.	
	Statistika	Nxënësi: <ul style="list-style-type: none"> • Grumbullon, klasifikon, lexon, interpreton dhe paraqet të dhënat (dhënave, duke përfshirë: pyetësorë, eksperimente, media elektronike, etj.) për të nxjerrë konkluzione; • Llogaritë mesataren aritmetike, modën, medianën nga të dhënat; ▪ Zgjidh probleme nga jeta e përditshme duke përdorë statistikën;
	Probabiliteti	Nxënësi: <ul style="list-style-type: none"> • Përkufizon konceptin e ngjarjes, paraqet në formë numerike përmes shembujve ((p.sh hedhjen e zarit, hedhja e monedhës metalike etj); • Përcakton ngjarjet e mundshme, të sigurta dhe të pamundshme duke përdor shprehjet: me siguri, ka mundësi, me mundësi të barabartë, ka më pak mundësi, nuk ka mundësi; • Përkufizon probabilitetin e një ngjarjeje dhe cakton probabilitetin e saj; ▪ Zgjidh probleme nga jeta e përditshme duke shfrytëzuar probabilitetin.

Udhëzime metodologjike

Metodologjitë e mësimdhënies së Matematikës në klasën gjashtë bazohen në parimet e mësimdhënies të përcaktuara në Kurrikulën Bërthamë II, e cila ofron një mësimdhënie që zhvillon kompetencat e të nxënit. Temat që paraqiten në programin e klasës së gjashtë nuk zhvillohen si të veçanta, por duhet të integrohen në mes vete si dhe të jenë të lidhura me fusha të tjera. Rezultatet e të nxënit për secilën temë shërbejnë edhe për kërkesat dhe nocionet që synojnë edhe tema të tjera brenda dhe jashtë fushës kurrikulare.

Mësimdhënësi duhet të përqendrohet kryesisht në:

- Lidhjen e rezultateve të të nxënësve të kompetencave kryesore me rezultatet e të nxënësve për kompetencat e fushës dhe rezultateve të të nxënësve për tema,
- Mësimdhënie me nxënës në qendër;
- Mësimdhënie dhe të nxënësve të integruar;
- Zhvillimin e temave ndërkurrikulare;
- Zhvillimin i veprimtarive për arsimim të qëndrueshëm.

Mësimdhënësi duhet ta ndërtojë punën e vet mbi:

- Përcaktimin e temës për t'u zhvilluar;
- Listimin e metodave, teknikave dhe strategjive të cilat bazohen në ndërveprim;
- mundësimin në qasje në të gjitha mjetet e domosdoshme që u nevojiten nxënësve, motivimin, nxitjen dhe lavdërimin e përhershëm të nxënësve;
- informimin dhe mbajtjen në lidhje të vazhdueshme me prindërit për progresin e fëmijëve të tyre.

Mësimi i matematikës duhet të bëhet me metoda të avancuara dhe me forma moderne të punës me një qasje njohëse që përfshin zhvillimin konceptual, njohuritë dhe miratimin e skemave kuptimplote. Përdorimi i metodologjive efikase në procesin e të nxënësve është kusht në rritjen e cilësisë së arritjeve nga ana e nxënësve, pasi i jep secilit nxënës mundësinë të shfaqë dhe të zhvillojë potencialin që zotëron brenda vetes.

Nxënësit duhet të trajnohen për punë të pavarur, punë në çifte, grupe të vogla dhe të mëdha, nga se kjo jep mundësi për të treguar guxim në zbulimin dhe eksplorimin e ri e të panjohur, të respektojnë rregullat, vlerat, qëndrimet personale dhe të të tjerëve, për të zhvilluar aftësitë e komunikimit dhe punën ekipore. Përmes qasjes së nxënësve me kompetenca mësimdhënësi mundëson dhe lehtëson hulumtimin dhe identifikimin e përvojave të nxënësve, të njohurive dhe pikëpamjeve të tyre, të cilat mundësojnë zhvillimin e tyre duke marrë parasysh dallimet mes nxënësve në klasë.

Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërkurrikulare

Matematika ka një shumëllojshmëri të aplikimeve në jetën e përditshme dhe është e lidhur ngushtë me shumë komponentë të arsimit, e që njëkohësisht kontribuon në realizimin e këtyre temave: ngrohja globale, burime të përhershme e të pashtershme, njohja e kulturave, zhvillimi i qëndrueshëm, bashkëjetesa paqësore, planifikimi i buxhetit etj. Nxënësi duhet të zgjidhë situata dhe probleme, duhet të përdorë arsyetimin matematik dhe elemente të gjuhës matematikore, në mënyrë që të qartësojë dhe të shpjegojë çështje të ndryshme që lidhen me realizimin e tyre. Përmes situatave të paraqitura në temat ndërkurrikulare, nxënësi ka mundësi të bëjë lidhjet ndërmjet kompetencave matematikore me detyrat e caktuara për realizimin e këtyre temave.

Nxënësi mëson të realizojë disa etapa, kur zgjidh një problem apo situatë dhe kjo aftësi kontribuon në ngritjen e tij personale. Nxënësi mund të përdorë metodat statistikore si anketa, intervista për të bërë analiza rreth mendimit të njerëzve, mund të arsyetojë dhe argumentojë një vendim të caktuar. Kështu, ai mëson të marrë pjesë në jetën shoqërore në klasë dhe në shkollë, zhvillon një qëndrim të hapur ndaj botës duke respektuar diversitetin. Duke përdorur të kuptuarit për numrat, arsyetimin e raporteve, interpretimin e përqindjeve, nxënësi mund të ushtrojë gjykimin e tij kreativ dhe kritik për konsumimin dhe përdorimin e mallrave të konsumit. Njohuritë statistikore dhe probabiliteti mund të ndihmojnë nxënësin të interpretojë të dhëna për promovimin e shëndetit të mirë, traditës e zakoneve të jetesës dhe për të ushtruar gjykimin, argumentimin për vendimet e marra. Realizimi i temave ndërkurrikulare nëpërmjet lëndës së Matematikës është një komponent i rëndësishëm i programit për kontributin e Matematikës në shoqëri dhe në jetën e përditshme.

Udhëzime për vlerësim

Në përputhje me parimet e qasjes së të nxënësve bazuar në kompetenca, vlerësimi konsiderohet si element i mësimdhënies i cili përqendrohet në nivelin e arritjes së kompetencave. Vlerësimi i përbajtjes lidhet me zotërimin e njohurive dhe demonstrimin e aftësive matematikore nëpërmjet treguesve të besueshëm për progresin e nxënësve. Gjatë vlerësimit mësimdhënësi, duhet të ketë parasysh rezultatet e të nxënësve për tema mësimore të klasës, duke i pasur në fokus rezultatet e fushës për shkallë. Vlerësimi i arritjes së nxënësve të klasës së gjashtë nga Matematika realizohet nëpërmjet: evidencës së vlerësimeve të vazhdueshme, vëzhgimi në klasë, vlerësimit përmes testeve përmbledhëse periodike. Raportimi i të arriturave të nxënësve bëhet përmes përshkrimeve me komente konstruktive dhe me nota numerike (1-5).

Gjatë vlerësimit mësimdhënësi duhet të fokusohet dhe të mbështetet në një sasi të dhënash si: vlerësimi i përgjigjeve me gojë, puna në grup, aktivitetit gjatë debateve në klasë, detyrat e shtëpisë, testet për një grup temash të caktuara, testet në përfundim të një periudhe të caktuar, etj.

Udhëzime për materiale dhe burime mësimore

Gjatë mësimin të Matematikës mësimdhënësi jep informacione dhe performon shkathtësi duke përdorur materiale didaktike dhe burime të nevojshme, ndërsa nxënësi gjeneron informacione dhe formon shprehje si dhe zhvillon shkathtësi duke iu qasur të mësuarit përmes të pamurit, të dëgjuarit, prekjes, përdorimit të teknologjisë dhe formave të tjera.

Për realizimin e kompetencave të nivelit të dytë të arsimit të mesëm të ulët për klasën e gjashtë, mësimdhënësi siguron qasje përmes përdorimit të materialeve të përshtatshme me

moshën dhe mundësinë e nivelit të të mësuarit.

Mësimdhënësi, përveç materialeve dhe mjeteve të nevojshme didaktike, krijon modelime matematike, jep ndihma të veçanta, përshtat shembuj të llojeve të ndryshme, krijon mjedis dhe klimë për aktivitete alternative. Ai po ashtu ofron edhe mjete teknike dhe teknologjike për të zhvilluar aftësitë e tij në mësimin e Matematikës. Mësimdhënësi, u krijon mundësi nxënësve të demonstrojnë apo prezantojnë detyra dhe projekte të ndryshme.

FUSHA KURRIKULARE: SHKENCAT E NATYRËS

Kurrikulat lëndore/programet mësimore

Fizikë

Biologji

Kurrikula lëndore/programi mësimor

Fizikë

Përmbajtja

Hyrje

Qëllimi

Temat dhe rezultatet e të nxënit

Udhëzime metodologjike

Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërkurrikulare

Udhëzimet për vlerësim

Udhëzime për materialet dhe burimet mësimore

Hyrje

Lënda e fizikës, që do të mësohet në klasën VI përfshinë njësitë mësimore më të kontekstuara, por gjithnjë duke pasur parasysh aftësitë psiko-fizike të nxënësve. Nëpërmjet lëndës së fizikës nxënësit njihen me rolin e njeriut në ndërrimin, shfrytëzimin dhe zotërimin e dukurive të natyrës.

Fusha kurrikulare „Shkencat e natyrës” në shkallën e III kurrikulare paraqet vazhdimësinë e asaj që është arritur në kuadër të fushës së shkencave të natyrës, si të integruara në lëndën mësimore ”Njeriu dhe natyra”.

Në shkallën e III kurrikulare, përsëri ruhet integrimi ani pse mësimdhënia organizohet në lëndë mësimore (Biologji, Kimi dhe Fizikë) Lënda mësimore, Fizika 6, më së shumti kontribuon në konceptin e fushës kurrikulare „proceset fizike” por edhe në konceptet tjera. Pikë referimi për lëndën Fizika 6, paraqesin rezultatet e të nxënësve të kompetencave dhe rezultatet e të nxënësve të fushës.

Përmes mëimit të fizikës, kontribuojmë që nxënësi të arrijë kompetencat e synuara sipas Kurrikulës Bërthamë të kësaj shkalle. Rezultatet lëndore, pika referente kanë temat: Metodatat e hulumtimit, zbatimi i shkencës dhe i teknologjisë në proceset fizike të lëvizjet, bashkëveprimet, energjitë mekanike, termike, strukturën e lëndës, dukurive elektromagnetike dhe optike .

Qëllimi

Qëllimet e të mësuarit të lëndës së fizikës janë:

- Zhvillimi i njohurive dhe të kuptuarit e koncepteve shkencore dhe teknologjike përmes eksplorimit të proceseve njerëzore, natyrore dhe fizike në mjedis.
- Zhvillimi i qasjes shkencore në zgjidhjen e problemeve e cila ndihmon të kuptuarit dhe të menduarit kritik e krijues.
- Inkurajimi i nxënësve të eksplorojnë, zhvillojnë dhe zbatojnë idetë dhe konceptet shkencore përmes disajnit dhe aktiviteteve praktike.
- Inkurajimi i nxënësve të vlerësojnë kontributin e shkencës dhe teknologjisë në mjekësi, ekonomi, kulturë dhe dimensione të tjera në shoqëri.
- Kultivimi i kujdesit dhe respektit për diversitetin e qenieve të gjalla dhe jo të gjalla, varësinë dhe bashkëveprimin mes tyre.
- Inkurajimi i nxënësve të sillen me përgjegjësi për të mbrojtur, përmisuar dhe dashur mjedisin duke u involvuar në identifikimin, diskutimet dhe aktivitetet për problemet mjedisore që të promovojnë zhvillimin e qëndrueshëm.
- Gatishmëria e nxënësve të komunikojnë idetë, prezantojnë punën dhe raportojnë të gjeturat e hulumtimeve përmes medieve të ndryshme.
- Zotërimi i teknologjisë së informacionit dhe komunikimit për grumbullimin,

përpunimin dhe prezantimin e të dhënave gjatë hulumtimeve në shkencë.

Temat dhe rezultatet e të nxënit

Nxënësit në klasën e gjashtë arrijnë rezultatet e të nxënit të lëndës (RNL) për temat e përcaktuara në tabelën e mëposhtme, të dala nga rezultatet e të nxënit të fushës (RNF) Shkencat e natyrës, të shkallës së tretë të kurrikulës (Shkalla 3) në Kurrikulën bërthamë për arsimin e mesëm të ulët:

Domeni: I. Lëvizja; **II.** Struktura e lëndës; **III.** Bashkëveprimi; **IV.** Energjia;

Koncepti	Tema	Rezultatet e të nxënit të lëndës (RNL)
Proceset Fizike	Lënda e studimit të fizikës, madhësitë themelore, trupat dhe sistemet.	<p>II. Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> -përkufizon fizikën si shkencë të natyrës dhe paraqet shembuj të studimit të saj. -tregon dukuri të cilat janë fushë e studimit të shkencave të natyrës (kimi, biologji dhe astronomi). -përshkruan vetitë themelore karakteristike të dallimit të trupave dhe objekteve në natyrë. -identifikon gjatësinë, kohën dhe masën e trupit si madhësi themelore në fizikë. -përkufizon sistemin si tërësi pjesësh që punojnë së bashku dhe në harmoni. -përshkruan sistemin diellor si sistem të përbërë nga Dielli, planetet dhe trupat e vegjël. -tregon sisteme themelore të ndërtimit të bimëve, kafshëve dhe njeriut. -demonstron eksperimentalisht punën e qarkut elektrik si sistem, dhe përshkruan sisteme tjera të ndërtuara nga njeriu. -zgjidhë detyra numerike për përcaktimin e masës, vëllimit dhe densitetit të trupit.
	Proceset në natyrë dhe matjet themelore	<p>II -shpjegon ndërrimet që shkaktohen nga natyra (fizikë, kimi, biologji dhe astronomi) dhe nga njeriu.</p> <ul style="list-style-type: none"> -dallon ndërrimet fizike, ndërrimet kimike dhe ndërrimet biologjike të trupave në natyrë. -paraqet shembuj të proceseve të kthyeshme dhe procese të pakthyeshme në natyrë (fizikë, kimi, biologji dhe astronomi).

		<p>-tregon shembuj të proceseve ciklike të lëndës dhe trupave në natyrë (fizikë, kimi, biologji dhe gjeografi) dhe të riciklimit nga njeriu.</p> <p>-përshkruan matjen si krahasim me një standard të paracaktuar.</p> <p>-demonstron eksperimentalisht matjen e gjatësisë, sipërfaqes, vëllimit, masës, dhe kohës së zgjatjes së një ndodhie me ndihmën e veglërive gjegjëse.</p> <p>-demonstron eksperimentalisht përcaktimin e densitetit të trupit me formë të pa rregullt.</p> <p>-demonstron eksperimentalisht matjen e të njëjtës madhësi themelore disa herë dhe arrin deri te përkufizimi i vlerës mesatare të saj.</p>
		<p>I dhe III</p>
	<p>Lëvizja dhe bashkëveprimet</p>	<p>-shpjegon lëvizjen e trupit si ndërrim të pozitës së tij ndaj një sistemi referimi në hapësirë dhe kohë.</p> <p>-demonstron eksperimentalisht kuptimin e shpejtësisë dhe paraqet lëvizjen e njëtrajtshme drejtvizore në mënyrë tabelare dhe grafike.</p> <p>-trajton me shembuj masën, si rezistencë ndaj ndryshimit të gjendjes së lëvizjes.</p> <p>-identifikon forcën si madhësi fizike të bashkëveprimit, ndryshimit të shpejtësisë dhe drejtimit të lëvizjes.</p> <p>-përshkruan shembuj për bashkëveprime në distancë dhe bashkëveprime me takim.</p> <p>-demonstron eksperimentalisht rënjën e lirë, forcën e rëndesës, forcën e fërkimit dhe forcën elastike</p> <p>-demonstron eksperimentalisht peshën e trupit si forcë të</p>

		<p>veprimet të tij mbi bazë, ose në pikën e varjes.</p> <p>-demonstron eksperimentalisht shtyrjen, tërheqjen, ngritjen dhe deformimet e trupave si lloje të bashkëveprimeve.</p> <p>demonstron eksperimentalisht matjen e masës dhe matjen e peshës me vegëlritë përkatse.</p> <p>-demonstron eksperimentalisht bashkëveprimet e forcave paralele, me kahe të kundërta dhe kur mbyllin kënd të drejtë në mes veti.</p> <p>-zgjidhë detyra numerike për përcaktimin e rrugës, shpejtësisë, kohës së lëvizjes së trupit dhe veprimeve me forca.</p>
	<p>Shtypja dhe rrjedhja</p>	<p>I dhe III</p> <p>-përkufizon shtypjen si herës në mes të forcës dhe sipërfaqës së veprimit.</p> <p>-përshkruan vetitë themelore të shtresave të atmosferës dhe lëvizjet e ajrit nga temperatura.</p> <p>-demonstron eksperimentalisht vërtetime për paraqitjen e shtypjes atmosferike.</p> <p>-demonstron eksperimentalisht përhapjen e shtypjes në lëngje.</p> <p>-trajton lëvizjen e fluidit si rrjedhojë të shkaktuar nga ndryshimi i shtypjes.</p> <p>-zgjidhë detyra numerike për përcaktimin shtypjes, forcës apo sipërfaqes së veprimit.</p>
		<p>IV</p> <p>-dallon trajta të ndryshme të energjisë, (mekanike, elektrike,</p>

	<p>Energjia, puna, fuqia dhe makinat e thjeshta</p>	<p>magnetike, kimike, biologjike e tj.)</p> <ul style="list-style-type: none"> -përshkruan energjitë mekanike dhe paraqet shprehjet e tyre. -identifikon elektricitetin si bartës të energjisë. -tregon shfrytëzimin e energjisë, kimike dhe biologjike në jetën e përditshme. -shpjegon energjinë si madhësi konstante të një trupi a sistemi dhe shndërrimet e saj. -identifikon punën si mekanizëm për transferin e energjisë mekanike. -përkufizon fuqinë si raport në mes energjisë së transferuar dhe kohës së transferit. -dallon enegjinë Diellore si burimin kryesor të energjisë në Tokë. -përkufizon energjinë si veti e trupit a sistemit, e cila mund të shkaktojë ndryshime. -vlerëson përparsitë e burimeve të energjisë së pastër ndaj burimeve të energjisë së djegies së fosileve dhe lidhjen e shfrytëzimit të tyre me ndotjen e mjedisit. -ilustron parimin e punës së makinave të thjeshta. -demonstron eksperimentalisht punën me lloz, rrafsh të pjerrët dhe rrotë. -zgjidhë detyra numerike për energjitë mekanike, punë dhe fuqi.
	<p>Dukuritë termike.</p>	<p>II dhe IV.</p> <ul style="list-style-type: none"> -përshkruan ndërtimin grimcor të lëndës dhe përkufizon energjinë e brendshme të trupit / sistemit -demonstron eksperimentalisht mënyrat e ndërrimit të energjisë së brendshme të trupit / sistemit. -interpretton temperaturën si vlerësim të energjisë së

		<p>brendshme të trupit / sistemit.</p> <ul style="list-style-type: none"> -përkufizon temperaturën si shkallë e energjisë së lëvizjes së grimcave përbërëse të trupit/ sistemit. -interpretton nxehtësinë si mekanizëm për transferin e energjisë së brendshme. -demonstron eksperimentalisht matjen e temperaturës së njeriut dhe të atmosferës me termometër dhe përshkruan punën e termometrit me merkur dhe alkool. -demonstron eksperimentalisht rregullën e Richmanit për dy apo më shumë sisteme të ndryshme në gjendje të baraspeshimit termik. -përshkruan ndërrimet e vetive fizike të trupave të shkaktuara nga nxehtësia. -identifikon mënyrat e këmbimit të nxehtësisë. -tregon punën e makinave të thjeshta termike dhe vlerëson rendimentin e tyre.
	<p>Ngarkesat, rrymat dhe magnetet e përhershme</p>	<p>II dhe III.</p> <ul style="list-style-type: none"> -shpjegon paraqitjen e elektriciteteve të kundërta duke u bazuar në strukturën e ndërtimit të lëndës. -tregon mënyrat e mundshme të ngarkimit të trupave me elektricitet. -demonstron eksperimentalisht vetitë elektrike të trupave dhe ndarjen e tyre në përçues dhe veçues. -demonstron eksperimentalisht paraqitjen e rrymës elektrike si lëvizje të ngarkesave në përçues. -identifikon burimet e rrymës elektrike dhe shpenzuesit e llojeve të ndryshme. -demonstron eksperimentalisht qarkun elektrik me një dy apo tri burime dhe me një dy apo tre shpenzues dhe nxjerr përfundimet për lidhje të burimeve dhe rezistorëve.

		<p>-përshkruan veprime të ndryshme të rrymës elektrike.</p> <p>-identifikon forma të ndryshme të magnetëve të përhershme dhe dallon magnetët e përhershme nga magnetët e rrymës elektrike.</p> <p>-demonstron eksperimentalisht dhe liston trupat që ndiejnë ndikimin e magnetëve të përhershme.</p>
	<p>Përhapja drejtvizore e dritës</p>	<p>IV.</p> <p>-identifikon burime të ndryshme të dritës dhe dallon sipërfaqet ndriçuese(shkëlqimi) nga sipërfaqet që e reflektojnë dritën (ndriçimi).</p> <p>-verteton me shembuj, përhapjen drejtvizore të dritës, me krijimin e hijes dhe gjysmëhijes dhe me eklipsin e Hënës dhe Diellit.</p> <p>-demonstron eksperimentalisht ligjin e reflektimit dhe ligjin e thyerjes së rrezeve të dritës.</p> <p>-përcakton me vizatim pozitën e shembëllimit në pasqyra të rrafshta dhe shpjegon karakteristikat themelore të tij.</p> <p>-përshkruan instrumentet e thjeshta optike (pasqyret, thjerrat) dhe interpreton shëmbëllimet e fituara nga to.</p> <p>-demonstron eksperimentalisht ngjyrat themelore përbërse të dritës së bardhë pas përhapjes së saj nëpër prizëm optik (disperzioni).</p>

Udhëzime metodologjike

Për zbatimin praktik të planifikimit mësimor për shkencat natyrore - fizikë, qoftë brenda orës mësimore, por edhe jashtë saj në realizimin e aktiviteteve kurrikulare poashtu aktiviteteve jashtëkurrikulare, nevojitet përzgjedhja e metodologjive duke u harmonizuar me rezultatet e

pritshme në procesin e mësimdhënies dhe mësimnxënies e në kontekst të filozofisë dhe parimeve të KK-së.

Përzgjedhja e metodave është kompetencë e mësimdhënësit të lëndës. Ajo bëhet në përshtatje me nevojat dhe kërkesat e nxënësve, me natyrën e përmbajtjes së temës mësimore, me bazën didaktike, me nivelin e formimit të nxënësve etj.

Shkencat e natyrës janë shkencë eksperimentale, prandaj është e preferuar që ligjshmëritë, aty ku është e mundur të shpjegohen duke u shërbyer me provë, demonstrim apo eksperiment në bashkëpunim me nxënësit, kurse arsimtari duhet të ketë rol udhëheqës.

Suksesi i nxënësve në lëndët e shkencave të natyrës varet nga puna dhe angazhimi i mësimdhënësit dhe nxënësve. Kjo arrihet duke përdorur qasje ndërvepruese dhe gjithëpërfshirëse.

Me qëllim të përmbushjes së kërkesave për nxënie cilësore, sugjerohen qasje metodologjike si më poshtë:

- Mësimdhënie e drejtëdrejtë (shpjegim, sqarim, ushtrime praktike dhe shembujt);
- Mësimdhënie joedrejtëdrejtë (shqyrtimi, zbulimi, zgjidhja e problemeve);
- Mësimdhënia me anë të pyetjeve (teknika e pyetjeve drejtuar nxënësve);
- Diskutimi dhe të nxënësve në bashkëpunim (në grupe të vogla, grupe më të mëdha dhe me të gjithë nxënësit);
- Mësimdhënie që nxit të menduarit kritik, krijues dhe zgjidhjen e problemeve;
- Të mësuarit përmes projekteve, punëve kërkimore në terren;
- Mësimdhënie përmes vrojtimit, demonstrimit dhe eksperimentit;
- Të mësuarit dhe të nxënësve përmes mjeteve multimediale e në veçanti përmes kompjuterit;
- Mësimdhënie që nxit hulumtimin e pavarur;
- Të mësuarit në natyrë dhe vizitat në objekte industriale.

Në lëndën e fizikës, kërkimi shkencor është baza e kompetencave. Metodatat që mund të përdorin në lëndën e fizikës janë:

- vëzhgimin,
- metodat eksperimentale dhe empirike,
- formimin e një ideje (hipotzes)
- përdorimin e TIK-ut.
- Këto metoda nuk mund të përdoren pa u kombinuar me njëra-tjetrën.

Metoda e vëzhgimit. Metoda e vëzhgimit është një metodë që i ndihmon nxënësit në formimin e koncepteve shkencore. Nëpërmjet kësaj metode nxënësit bëjnë lidhjen ndërmjet koncepteve abstrakte dhe objekteve, organizmave apo dukurive të botës reale. Kur vëzhgojnë objekte, organizma apo dukuri, nxënësit përdorin njohuritë shkencore. Vëzhgimet i ndihmojnë ata për të krijuar përfytyrime të qëndrueshme për botën që na rrethon. Vëzhgimet

në natyrë i nxisin nxënësit të punojnë në mënyrë shkencore, të ngrenë hipoteza dhe t'i testojnë ato. Vëzhgimi është hapi i parë i një hetimi, eksperimenti apo studimi

Metoda eksperimentale. Metoda eksperimentale fillon me shpjegime teorike shkencore dhe vazhdon me demonstrimin e eksperimentit. Qëllimi i procedurës është të identifikojë dhe të krahasojë elementet e vëzhgueshme sasiore dhe të kontrollojë vërtetësinë e hipotezave të ngritura. Gjatë përdorimit të kësaj metode, nxënësit përdorin një sërë aparaturash për të bërë matje, si dhe tregojnë kujdes gjatë përdorimit të tyre.

Projektet. Projektet janë veprimtari të nxëni nëpërmjet të cilave nxënësit zbulojnë objektet, proceset apo dukuritë.

- TIK -Tecnologjia e informacionit mbështet procesin kërkues, rritë cilësinë e të nxënit të nxënësve dhe siguron bashkëpunimin mes tyre. Përmes përdorimit të mjeteve digjitale, nxënësit mund të eksplorojnë.

Arsimtari i udhëheq nxënësit ashtu që ata me aktivitetet e tyre në klasë, shkollë, laborator, natyrë etj., të mund të: njohin, vrojtojnë, radhisin, masin, shënojnë, mbledhin të dhënat, eksperimentojnë, mbikëqyrin, mendojnë në mënyrë të pavarur, mbrojnë dhe argumentojnë mendimet e tyre, por duke u nisur gjithmonë nga parimet didaktike: prej të njohurës kah e pa njohura, prej të afërmes kah e largëta, prej të thjeshtës kah e përbëra, prej konkretes kah abstraktja, prej të veçantës kah e përgjithshmja.

Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërkurrikulare

Temat ndërkurrikulare që mund të integrohen në Kurrikulën e shkencave të natyrës për këtë moshë të nxënësve janë:

- Edukimi për media
- Arsimimi për zhvillimin e qëndrueshëm

Edukimi për media - i referohet përdorimit të medieve për sigurimin e informacioneve të reja dhe të sakta, krijimin dhe përdorimin e informatave për hulumtimet dhe zbulimet e reja shkencore. Tema e edukimit për media përfshinë përmbajtjet lidhur publikimet, shpërblimet për të arriturat në shkencë në nivelin kombëtar dhe ndërkombëtarë.

Arsimi për zhvillim të qëndrueshëm- i referohet temave me rëndësi të përgjithshme të cilat ndikojnë në ndërgjegjësimin e të rinjve/nxënësve për një qëndrim aktiv ndaj çështjeve në vetëdijësimin dhe ruajtjen e pasurive natyrore, në nivel lokal dhe global. Këtu hyjnë çështjet si: aspekti social, zhvillimit ekonomik dhe mjedisor.

Çështjet e zhvillimit të qëndrueshëm përfshijnë aspektet për të pasur mjedis të shëndetshëm

që ndërlidhet me vetëdijësimin dhe rëndësinë e shfrytëzimit të burimeve mjedisore si trashëgimi e brezit të ardhshëm

Për më shumë shih Kurrikulën bërthamë për arsimin e mesëm të ulët

Udhëzime për vlerësim

Vlerësimi është proces i grumbullimit sistematik, cilësor e sasior të informatave të arritjeve të nxënësve gjatë procesit të të nxënësve dhe nxjerrja e gjykimeve për to.

Vlerësimi është në funksion të:

- Sigurimit të informatave të nevojshme për përparimin e nxënësve dhe motivimit të tyre për të nxënë;
- Vlerësimi të punës praktike dhe demonstruese;
- Identifikimit të vështirësive gjatë procesit të të nxënësve;
- Nxjerrjes së përfundimeve për arritjet e nxënësve gjatë procesit të të nxënësve;
- Vetëvlerësimit të nxënësve ;
- Përmirësimit të mësimdhënies dhe të nxënies.

Vlerësimi i nxënësve bëhet për përgjigjet me gojë dhe me shkrim, detyrat e shtëpisë, aftësitë e tij/saj gjatë punës së pavarur dhe në grup, provave, punës me projekte, punës praktike, punës në terren, punës kërkimore, llojeve të ndryshme të testeve etj. Format e vlerësimit duhet të jenë në përputhje me stilet e ndryshme të të nxënësve. Mësimdhënësi është i pavarur në përzgjedhjen e metodave, teknikave dhe instrumenteve të vlerësimit. Vlerësimi duhet të jetë transparent para nxënësve, prindërve dhe komunitetit. Instrument i rëndësishëm për vlerësim, vetëvlerësim dhe marrje të informacioneve të përparimit apo të ngecjes së nxënies.

Mësimdhënësit e shkencave natyrore – fizikë, për shkak të specifikave që ka lënda mësimore, duhet të përdorin sa më shumë instrumenta vlerësues, ku secili instrument vlerësues të ketë një standard dhe të jetë i specifikuar me kriteret e hartuara nga vetë mësimdhënësit, (aktiviteti profesional, aktiviteti i mësimdhënësve) në harmoni me planin vlerësues të shkollës i dalë nga plani vlerësues në nivel DKA-ve dhe me UA i miratuar nga MASHT-i.

Duke vlerësuar se vlerësimi është një çështje mjaft komplekse, mësimdhënësi vazhdimisht duhet të kërkojë mundësi zhvillimi profesional, hulumtim të gjendjes, rishikim të kriterëve për instrumentin vlerësues të përdorur, e mbi të gjitha të këtë gatishmëri të llogaridhënies para çdo grupi të interesit.

Mësimdhënësi harton plan vjetor për vlerësimin e nxënësve, i cili plan duhet të miratohet nga gjitha grupet e interesit (aktiviteti profesional, drejtorja e shkollës, nxënësve dhe prindërit) dhe të jetë transparent si dhe të ju shpërndahet në formë fizike gjitha palëve të interesuara.

Për të arritur synimin e Kurrikulës së re të Kosovës, të cilat burojnë nga qasja e bazuar në kompetenca, për të përmbushur filozofinë e kurrikulës e në veçanti për arritjen e rezultateve nga shkencat e natyrës, domosdoshmërisht duhet njohur sistemin e vlerësimit që është përcaktuar me UA i bazuar në kërkesat e KK-së.

Udhëzime për materialet dhe burimet mësimore

Për realizimin me sukses të kompetencave dhe koncepteve kryesore në shkencat e natyrës është e nevojshme të krijohen kushte, të sigurohen mjete mësimore dhe mjedis i përshtatshëm mësimor.

Si burim i informacionit përveç tekstit shkollor është e domosdoshme të përdoren edhe burime të tjera si CD (filma, dokumentarë, video eksperimente etj), interneti (materiale tekstuale, fotografi, programe interaktive, video etj.), enciklopedi, atlase etj.

Për të rritur interesimin dhe kureshtjen e nxënësve është e domosdoshme të përdoren mjete të ndryshme si: tabelë shkrimi, tabela interaktive, fotografi, piktura, modele, makete, diagrame, mjete grafike, televizori, videoprojektori, kompjuteri, telefoni, tableti etj.

Për arritje të rezultateve në shkencat e natyrës është e domosdoshme sigurimi i mjedisit të përshtatshëm mësimor. Sipas mundësive përveç klasës, mësimi duhet të zhvillohet edhe në mjedise të tjera (laborator, punëtori, natyrë, ferma etj.).

Kurrikula lëndore/programi mësimor

Biologji

Përmbajtja

Hyrje

Qëllimi

Temat dhe rezultatet e të nxënit

Udhëzime metodologjike

Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërkurrikulare

Udhëzimet për vlerësim

Udhëzime për materialet dhe burimet mësimore

Hyrje

Fusha kurrikulare „Shkencat e natyrës” në nivelin II-të të shkallës së III-të kurrikulare të arsimit parauniversitar, paraqet vazhdimësinë e asaj që është arritur në nivelin e I-rënë kuadër të fushës së shkencave të natyrës si të integruara përmes lëndës mësimore ”Njeriu dhe natyra”.

Në shkallën e III-të kurrikulare, ruhet filozofia e KK-së që mësimi në shkencat e natyrës realizohet në lëndët (biologji, kimi dhe fizikë) duke ruajturqasjen integruese ndërlëndore.

Integrimi i lëndëve mësimore realizohet përmes Koncepteve – të fushës së shkencave. Konceptet paraqesin referencën përpërcaktimin e temave mësimore. Nga kjo kuptojmë së një koncept i caktuar i fushës së shkencave natyrore nuk përkufizohet vetëm për një lëndë mësimore.

Lënda mësimore, Biologjia 6, bazë referimi ka konceptin e fushës kurrikulare - „Bota e gjallë”.

Programi ilëndësmësimore - Biologjia 6, krahas kërkesës për arritjen e rezultateve të të nxëniet për fushë (RNF-ve), mundëson edhe nëkontribuimin e arritjes së rezultateve të kompetencave, tëpërcaktuara me kurrikulën bërthamë (KB-në) të shkallës së III-të kurrikulare.

Programi i lëndës mësimore, Biologjia 6, është hartuar sipas konceptit të KK-së, me shtrirjen programore në drejtim vertikal (klasa 1 – 12) dhe me shtrirje horizontale/ndërlidhje me fushat tjera kurrikulare, në harmoni të zhvillimit të nxënësit/ës.

Programi, Biologjia 6 - përmban rezultate të të nxëniet për lëndë (RNL), sipas temave:

- Biodiversiteti;
- Qeniet e gjalla dhe mjedisi jetësor;
- Shëndeti, sjelljet dhe emocionet e njeriut.

Detyrë e mësimit të biologjisë është: zhvillimi i aftësive vrojtuese dhe të menduarit kritik që në realitet është një formë e sofistikuar e të menduarit përkatësisht është proces njohës, veprues dhe ndërveprues, si dhe përdorimit të mjeteve teknologjike gjatë hulumtimit shkencor.

Baza e lëndës mësimore Biologjia 6, qëndron në shpjegimin e biodiversitetit të botës së gjallë, marrëdhënieve në të mes qenieve të gjalla, përshtatshmërisë ndaj kushteve të ambientit si dhe ruajtjes së shëndetit personal të nxënësit/es, menaxhimit të sjelljeve, emocioneve dhe të kuptuarit drejtë të zhvillimit seksual.

Zhvillimi i programit mësimor të lëndës së biologjisë është ndërtuar mbi bazën e një ecurie të mirëfilltë shkencore, si nga forma, qasja metodologjike, organizimi dhe ndërtimi i përmbajtjes së lëndës, parashtrimi i rezultateve të të nxëniet për kompetenca, rezultateve të të nxëniet të fushës së shkencave natyrore si dhe përzgjedhja e metodave dhe instrumentave të qëndrueshëm për vlerësim.

Qëllimi

Biologjia 6, ka për qëllim zhvillimin e kompetencave të nxënësit/es, duke gërshetuar të nxënit teorik me metodat e hulumtimit (vrojtimit të drejtpërdrejtë të eksperimenteve në laborator ose në terren, burimeve të ndryshme mësimore, përpunimit të informatave, prezentimit të të gjeturave, etj.).Kjo i mundëson nxënësit/es që aktivisht të zhvillojë kompetencat e tij/sajdhe në saje të kërkimeve të gjeneron informacionet,kupton,shpjegon dhe ndikon në ndërlidhjen e jetës me natyrën.

Nxënësi/ja, përmes informatave të shumta, hulumton thelbin e problemit, zhvillon të menduarit kritik, dhe zbaton shkathtësi praktike nëpërpunimin, analizimin, argumentimindhe prezentimin e rezultateve të problemit të caktuar.

Programi mësimor i lëndës së biologjisë për klasën e 6 –të i/e mundëson dhe ndihmonnxënësin/en në sintezën e komponentave të kompetencave, si në:

- Njohjen dhe tëkuptuarit e termave dhe ligjshmërive shkencore;
- Aftësive për të shpjeguar, krahasuar dhe vlerësuar biodiversitetin;
- Shkathtësive për të zbatuar parimet e biosistematikës;
- Zotësive për shpjegimin, analizimin dhe ndikimin pozitiv në jetën e qenieve të gjalla;
- Qëndrimtëpërgjegjës gjatë punës eksperimentuese në laborator dhe natyrë;
- Shkathtësive për të konsultuar literaturë adekuate, në mbledhjen e informatave shkencore në mënyrë të pavarur gjatëklasifikimit të materialit burimor shkencor, gjatë promovimit tëvlerave për një jetë të shëndetshme;
- Motivimit për përdorimin e aparateve dhe instrumenteve teknologjike, për mësim tërëjetësor.

Të gjitha këto aftësi, shkathtësi, qëndrime, vlera dhe motivime, arrihen duke punuar në drejtim të arritjes së rezultateve të kompetencave për shkallën III-të kurrikulare.

Temat dhe rezultatet e të nxënit

Përmbajtja e lëndës është organizuar sipas koncepteve, temave dhe rezultateve të të nxënit lëndore (RNL) në përputhje me qëllimet e përgjithshme të lëndës.

Ndërtimi i përmbajtjes së lëndës së biologjisë së kl.6, me konceptin bazë “Bota e gjallë”është zberthyer në tema mësimore, me anë të të cilave përfshihet fundamenti i fushës së

shkencave.Pra është hartuar mbi bazën e asaj se çfarë parasheh koncepti i caktuar duke e balansuar me rezultatet e të nxënit për fushë(RNF-ve) përmes temave (përmbledhje përmbajtësore – njësive mësimore).Tematjanë zbërthyer në rezultate të të nxënit, të përgjithësuara, e që në fakt paraqesin rezultatet e të nxënit për lëndë mësimore (RNL).

Koncepti filozofik i KKK-sëqë shkolla respektivisht mësimdhënësi, të kenë autonomi dhe fleksibilitet në zhvillimin dhe hartimin e programeve mësimore, bazuar në kornizën e paraparë me Kurrikulën Bërthamë (KB) si dhe programit mësimor i hartuar dhe miratuar nga MASHT, mundësohet me angazhimin dhe bashkëpunimin e mesimdhënësve brenda shkollës. Mësimdhënësi përzgjedh burime mësimore të ndryshme, përzgjedh njësi mësimore dhe harton rezultatet e të nxënit për njësi mësimore (RNJM), të cilat mundësojnë arritjen e rezultateve lëndore.

Koncepti	RNF: Përshkruan dhe sqaron rritjen dhe mbijetesën e qenieve të gjalla varësisht nga kushtet të mjedisit, qëndrueshmërin e ekosistemeve, ndërtimin dhe funksionin e sistemeve kryesore të organeve të njeriut, strukturat dhe proceset e involvuara në rritjen dhe riprodhimin e bimëve, shtazëve dhe njeriut. Përshkruan ndikimin e të ushqyerit, ushtrimeve fizike, barnave dhe drogave në sjelljet, shëndetin dhe procesin jetësorë të njeriut.	
	Temat	Rezultatet e të nxënit të lëndës (RNL)

<p>Bota e gjallë</p>	<p>Biodiversiteti</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Shpjegon konceptin, Biologjia – shkencë natyrore. • Përshkruan organizimin shkallë – shkallë të sistemeve biologjike- ekologjike në natyrë në nivele të ndryshme: qeliza, indi, organi, sistemi i organeve , organizmi (individ), popullata, bashkësia jetësore, ekosistemet dhe biosfera. • Identifikon rregullat themelore të emërimit, klasifikimit dhe kategoritë taksonomike të qenieve të gjalla.
-----------------------------	------------------------------	---

		<ul style="list-style-type: none"> • Klasifikon qeniet e gjalla në grupet kryesore taksonomike . • Identifikon dhe përshkruan karakteristikat dalluese të grupeve të ndryshme të bimëve dhe shtazëve (p.sh. invertebrorët nuk kanë shtyllë ruazore; insektet kanë tri pjesë themelore të trupit; bimët me lule prodhojnë lule dhe fryte) dhe i përdorë këto karakteristika për klasifikimin e metejshëm të llojeve të ndryshme të bimëve dhe shtazëve (p.sh. invertebrorët- arthropodat- insektet; vertebrorët- gjitarët- primatë; bimët me fare- bimët me lule- bimët barishtore). • Demonstron të kuptuarit e biodiversitetit si llojllojshmëri e jetës në Tokë, duke përfshirë llojllojshmërinë brenda secilës specie, ndërmjet specieve të bimëve dhe shtazëve në bashkësi jetësore, si dhe ndërmjet bashkësive jetësore dhe peisazhit fizik që i mbështet ato. • S hpjeron rëndësinë e biodiversitetit për stabilitetin e ekosistemeve natyrore dhe përfitimet e njeriut nga biodiversiteti (sigurimin e resurseve jetësore si ushqimi, barnat, lëndët e para për prodhime të ndryshme etj.) • Diskuton arsyet e zvogëlimit dhe zhdukjes së disa bimëve ose shtazëve (p.sh. për shkak të gjuetisë së tepruar, sëmundjeve, llojeve invasive, ndryshimeve dhe shkatërrimeve të habitatit). • Identif ikon produktet e jetës së përditshme të cilat kanë origjinë nga diversiteti i organizmave (p.sh. mëndafshi nga krimbi i mëndafshit, suplementët ushqimor, shamponët, pastaj e
--	--	---

		<p>dhëmbëve dhe dezodorantët qëpërmbajnë polen të mbledhur nga bletët etj.).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tregon vetëdijësim që bakteret mund të kenë efekte të dobishme dhe të dëmshme për organizmin (bakteret në traktin digjestiv mund të ndihmojnë tretjen ose të shkaktojnë sëmundje.) • Identifikon bimët dhe shtazëtendemi ke, të rrezikuara për zhdukje, që jetojnë në Kosovë. • Identifikon mënyra për mbrojtje të llojeve bimore dhe shtazore të rrezikuara në Kosovë. • Vlerëson rolin dhe ndikimin e njeriut në ruajtjen dhe zhvillimin e biodiversitetit-nivel global. • Përdorë çelësa të thjeshtë dikotomik për identifikimin dhe klasifikimin e organizmave të gjallë. • Analizon një çështje lokale të lidhur me biodiversitetin (p.sh. efektet e aktiviteteve të njeriut në biodiversitetin urban). • Vlerëson përfitimet që ka shoqëria njerëzore nga biodiversiteti si dhe problemet që shkaktohen nga zvogëlimi i biodiversitetit. • Ndjekë rregullat e sigurisë gjatë aktiviteteve në natyrë dhe punës në terren. • Hulumton organizmat e gjetur në një habitat specifik (oborr shkolle, park qyteti, kënetë, lum, pyll, livadh, etj.) dhe i klasifikon organizmat sipas sistemit të klasifikimit. • Krahason karakteristikat e organizmave brenda mbretërive të bimëve ose shtazëve (p.sh. krahason karakteristikat e një peshku dhe një gjitari, të një peme Gjethëmbajtëse - halore dhe një peme gjethërënëse, të fiernave dhe bimëve me lule). • Përdorë fjalor të duhur shkencor dhe teknologjik gjatë komunikimit gojor ose me
--	--	--

		<p>shkrim duke përfshirë: klasifikimi, biodiversiteti, bashkësia jetësore natyrore (biocenoza), marrëdhëniet e ndërsjella, vertebrorët- kurrizorët, invertebrorët- parruazorët, stabiliteti, karakteristikat, organizmi etj.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Shfrytëzon organizues grafik për të treguar krahasimet mes organizmave në biocenoza të ndryshme. • Përshkruan ndërtimin dhe funksionimin e ekosistemit. • Definon nocionet/termat themelore ekologjike.
--	--	--

**Qeniet e
gjalla
dhemjedisi
jetësor**

- Identifikon faktorët të cilët ndikojnë në ekzistencën e një organizmi- karakteristikat fizike të mjedisit (temperatura, drita, uji), disponueshmëria e ushqimit- tipet e organizmave tjerë të pranishëm (prodhuesit, konsumuesit, shpërbërësit).
- Diskuton efektin në organizma kur mjedisi bëhet i pafavorshëm (organizmi përshtatet dhe mbijeton, zhvendoset në një vend tjetër ose vdes).
- Përshkruan se si përshtatjet shërbejnë për të mundësuar mbijetesën dhe ato mund të jenë strukturale dhe të bazuara në sjellje- sigurimi i ushqimit, strehimi, ikja nga grabitqari, riprodhimi duke gjetur ose tërhequr partnerin ose shpërndarja e farave/fryteve.

		<ul style="list-style-type: none"> • Gjurmon rrugën e energjisë prej Diellit nëpër qeniet e gjalla dhe identifikon rolet e organizmave të ndryshëm (prodhuesëve, konsumuesëve, grabitqarëve, presë) në zinxhirin e ushqimit dhe në rrjetën e ushqimit. • Përshkruan shndërrimin e energjisë së dritës në energji kimike gjatë krijimit të lëndëve ushqyese në shembullin e fotosintezës duke mos u shërbyer me simbole kimike në pasqyrimin e ekuacionit të fotosintezë • Përshkruan shndërrimin e energjisë gjatë zbërthimit të lëndëve ushqyese në shembullin e zinxhirit të ushqimit duke shpjeguar nocionet prodhuesit dhe konsumuesit. • Bënë dallimin mes termave organizëm, popullatë dhe bashkësi jetësore.- Organizmi është qenie e gjallë.- Popullata definohet si grup i bimëve ose shtazëve të llojit të njëjtë që jetojnë dhe riprodhohen në një vend dhe kohë të caktuar.Bashkësia jetësore përbëhet nga shumë popullata të cilat jetojnë në një vend të veçantë.
--	--	---

		<ul style="list-style-type: none"> • Tregon të kuptuarit se habitatet e ndryshme mbështesin bashkësitë e ndryshme jetësore (kopshti, livadhi, pema, kënetat, përroi etj.). • Hulumton konkurrencën e ndërsjellë të organizmave për plotësimin e nevojave themelore jetësore (bimëve për dritë, hapësirë, ujë dhe lëndë minerale nga toka, kurse shtazët për hapësirë, ushqim dhe partnerin për riprodhim). • Përshkruan marrëdhëniet e ndërsjella brenda species (p.sh. ujqit udhëtojnë në grup për të mbrojtur territorin e tyre, rrisin të vegjëlit (këlyshët) e tyre dhe gjuajnë pre të madhe). • Përshkruan marrëdhëniet e ndërsjella ndërmjet specieve të ndryshme duke mos përdorur emërtime shkencore për këto marrëdhënie vetëm duke pasur parasysh dobinë ose dëmin nga bashkëjetesa e tyre dhe shpjegojnë se si këto marrëdhënie mbështesin qëndrueshmërinë e biodiversitetit. • Krahason dhe bënë dallimin mes ekosistemeve natyrore dhe artificiale. • Jep shembuj të ndikimit të njeriut në mjedis (pozitiv dhe negativ) . Ndikimi pozitiv: p.sh. Ruajtja-konservim i biodiversitetit, pyllëzimi; Ndikimi negativ: p.sh. Zvogëlimi i resurseve natyrore, shpyllëzimi , ndotja (tokë/ujë/ajër), ngrohja globale. • Hulumton dhe shpjegon shkaqet dhe pasojat e ndotjes së ajrit, ujit dhe tokës në mjedisin e drejtpërdrejtë të tij.
--	--	---

	<p>Shëndeti, sjelljet dhe emocionet e njeriut</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Shpjegon procesin e rritjes dhe zhvillimit, proceseve riprodhuese njerëzore dhe problemet e abuzimit seksual. • Shpjegon ndryshimet biologjike të pubertetit. • Analizon dhe diskuton zhvillimin seksual gjatë cikleve të ndryshme të jetës. • Identifikon institucionet ku mund të kërkojëndihmë adekuate. • Vlerëson rëndësinë e higjienës personale për shëndetin e tyre.
--	--	--

Udhëzime metodologjike

Për zbatimin praktik të programit mësimor sipas planifikimit mësimor për shkencat natyrore-Biologjia 6, për realizimin e orës mësimorebrenda klasës dhe jashtë saj si dhe gjatë realizimit të aktiviteteve kurrikulare dhe jashtëkurrikulare, nevojitet përzgjedhja e metodologjive të ndryshme tëharmonizuara me rezultatet e pritshme dhe në kontekst të qëllimeve dhe parimeve të KK-së.

Përzgjedhja e metodave është kompetencë e mësimdhënësit të lëndës. Ajo bëhet në përshtatje me nevojat dhe kërkesat e nxënësit, me natyrën e përmbajtjes së njësisë mësimore gjegjësisht me kërkesat e rezultateve të pritura të të nxënëit për orë mësimore apo aktivitete mësimore, në harmoni me bazën didaktike, me nivelin e formimit të nxënësit/ës dhe kompetencat e synuara.

Shkencat e natyrës zhvillohen përmes hulumtimit dhe eksperimentit, prandaj është e preferuar që ligjshmëritë, aty ku është e mundur, të shpjegohen duke u shërbyer me provë, demonstrim apo eksperiment në bashkëpunim me nxënësin/en, kurse arsimtari të ketë rol udhëheqës.

Suksesi i nxënësit/es në lëndët e shkencave të natyrës varet jo vetëm nga puna dhe angazhimi i mësimdhënësit por edhe nga motivimi, përfshirja, ngritja e hipotezave dhe angazhimi i vetënxënësit/es. Kjo arrihet duke përdorur qasje ndërvepruese dhe gjithëpërfshirëse.

Me qëllim të përmbushjes së kërkesave për nxënie cilësore, sugjerohen disa metoda, forma dhe teknika të ndryshme të punës:

- Mësimdhënie e drejtëpërdrejtë (shpjegim, sqarim, ushtrime praktike dhe shembuj);
- Mësimdhënie indirekte (shqyrtimi, zbulimi, zgjidhja e problemeve);
- Mësimdhënie me anë të pyetjeve (teknika e pyetjeve drejtuar nxënësve);
- Diskutimi dhe të nxënëit në bashkëpunim (në grupe të vogla, grupe

- më të mëdha dhe me të gjithë nxënësit);
- Mësimdhënie që nxit të menduarit kritik, krijues dhe zgjidhjen e problemeve;
- Mësimdhënie përmes projekteve, punëve kërkimore në terren;
- Mësimdhënie përmes vrojtimit, demonstrimit dhe eksperimentit;
- Mësimdhënie dhe të nxënësve përmes mjeteve multimediale;
- Mësimdhënie dhe të nxënësve që nxit hulumtimin e pavarur;
- Mësimdhënie dhe të nxënësve në natyrë dhe vizitat në objekte industriale.

Format e punës

- individuale,
- në çifte,
- në grupe të vogla,
- me të gjithë nxënësit.

Mësimdhënësi udhëheq nxënësin/en ashtu që ai/ajo me aktivitetet e tij/saj në: klasë, shkollë, laborator, natyrë dhe nëjetën e përditshme, aftësohet të: njoh, kuptoj, vrotoj, krahasoj, klasifikoj, bën matje, mban shënime, mbledhë të dhëna, eksperimenton, mbikëqyrë procedura, mendon në mënyrë të pavarur, mbron dhe argumenton mendimet e veta.

Nxënësi/ja, sillet sipas parimeve didaktike: prej të njohurës kah e pa njohura, prej të afërmes kah e largëta, prej të thjeshtës kah e përbëra, prej konkretes kah abstraktja, prej të veçantës kah e përgjithshmja.

Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërkurrikulare

Temat ndërkurrikulare paraqesin përmbajtje të rëndësishme kurrikulare, të cilat nuk i takojnë ekskluzivisht vetëm një lënde. Ato realizohen përmes lëndëve të ndryshme kurrikulare (mësimore) dhe janë në funksion të zhvillimit të kompetencave, respektivisht të arritshmërisë së rezultateve të të nxënësve për shkallë kurrikulare. Përmbajtjet e tyre dalin nga edukimi për paqe, të drejtat e njeriut, edukimi ndërkulturor, shkathtësitë e komunikimit, çështjet gjinore dhe edukimi qytetar duke përfshirë edhe ndërgjegjësimin për ruajtjen dhe kujdesin e mjedisit, edukimin për karrierë dhe aftësitë për jetë.

Si realizohen çështjet ndërkurrikulare?

Çështjet ndërkurrikulare mund të integrohen në Kurrikulë nëpërmjet temave dhe njësive mësimore, nëpërmjet aktiviteteve praktike në klasë, por edhe projekteve të përbashkëta që ndërlidhin fushat kurrikulare.

Temat ndërkurrikulare që mund të integrohen në Kurrikulën shkollore të shkencave natyrore për këtë shkallë kurrikulare gjegjësisht për klasën 6-të, janë:

- **Edukimi për media**
- **Arsimimi për zhvillim të qëndrueshëm**

Edukimi për media

I referohet përdorimit të mediave për sigurimin e informacioneve të reja, të sakta, krijimin dhe përdorimin e informatave për hulumtimet dhe zbulimet e reja shkencore. Tema e edukimit për media përfshinë përmbajtje lidhur me publikimet shkencore, shpërblimet për të arriturat në shkencë qoftë në nivelin kombëtar apondërkombëtar. Poashtu duhet të përfshijë edhe përparësitë, mangësitë dhe rreziqet e mesazheve (informatave) të mediave, duke pasur edhe qëndrim kritik ndaj në rast të manipulimit të mediave dhe duke vepruar gjithmonë në përdorimin e tyre (mediave) për të vepruar në shërbim të mirës publike..

I referohet temave me rëndësi të përgjithshme të cilat ndikojnë në ndërgjegjësimin e të rinjve/nxënësit, për një qëndrim aktiv ndaj çështjeve për mjedisinnë vetëdijësimin e tyre duke rritur ndjenjën e përgjegjësisë ndaj mjedisit natyror dhe atij të bërë nga dora e njeriut, në ruajtjen e pasurive natyrore, në nivel lokal dhe global.

Këtu hyjnë çështjet si: aspekti social, zhvillimi ekonomik, mjedisi i shëndetshëm, kapaciteti për t'u përballur me katastrofat natyrore dhe ato të krijuara nga dora e njeriut, shfrytëzimi i burimeve mjedisore si trashëgimi e brezit të ardhshëm.

Udhëzime për vlerësim

Vlerësimi është proces i grumbullimit sistematik, cilësor e sasior të informatave të arritjeve të nxënësve gjatë procesit të të nxënës dhe nxjerrja e gjykimeve për to.

Vlerësimi është në funksion të:

- Sigurimit të informatave të nevojshme për përparimin e nxënësve dhe motivimit të tyre për të nxënë;
- Vlerësimi të punës praktike dhe demonstruese;
- Identifikimit të vështirësive gjatë procesit të të nxënës;
- Nxjerrjes së përfundimeve për arritjet e nxënësve gjatë procesit të të nxënës;
- Vetëvlerësimit të nxënësve ;
- Përmirësimit të mësimdhënies dhe të nxënies.

Vlerësimi i nxënësit bëhet për përgjigjet me gojë dhe me shkrim, detyrat e shtëpisë, aftësitë e tij/saj gjatë punës së pavarur dhe në grup, provave, punës me projekte, punës praktike, punës në terren, punës kërkimore, llojeve të ndryshme të testeve etj. Format e vlerësimit duhet të jenë në përputhje me stilet e ndryshme të të nxënës. Mësimdhënësi është i pavarur në përzgjedhjen e metodave, teknikave dhe instrumenteve të vlerësimit. Vlerësimi duhet të jetë transparent para nxënësve, prindërve dhe komunitetit. Instrument i rëndësishëm për vlerësim, vetëvlerësim dhe marrje të informacioneve të përparimit apo të ngecjes së nxënies.

Mësimdhënësit e shkencave natyrore - biologji, për shkak të specifikave që ka lënda mësimore, duhet të përdorin sa më shumë instrumenta vlerësues, ku secili instrument vlerësues të ketë një standard dhe të jetë i specifikuar me kritere të hartuara nga vetë

mësimdhënësit, (aktivi profesional, aktivi i mësimdhënësve) në harmoni me planin vlerësues të shkollës i dalë nga plani vlerësues në nivel DKA-ve dhe me UA i miratuar nga MASHT-i. Duke vlerësuar se vlerësimi është një çështje mjaft komplekse, mësimdhënësi vazhdimisht duhet të kërkojë mundësi zhvillimi profesional, hulumtim të gjendjes, rishikim të kriterëve për instrumentin vlerësues të përdorur, e mbi të gjitha të këtë gatishmëri të llogaridhënies para çdo grupi të interesit.

Mësimdhënësi harton plan vjetor për vlerësimin e nxënësve, i cili plan duhet të miratohet nga gjitha grupet e interesit (aktivi profesional, drejtorja e shkollës, nxënësit dhe prindërit) dhe të jetë transparent si dhe të ju shpërndahet në formë fizike gjitha palëve të interesuara.

Për të arritur synimin e Kurrikulës së re të Kosovës, të cilat burojnë nga qasja e bazuar në kompetenca, për të përmbushur filozofinë e kurrikulës e në veçanti për arritjen e rezultateve nga shkencat e natyrës, domosdoshmërisht duhet njohur sistemin e vlerësimit që është përcaktuar me UA i bazuar në kërkesat e KK-së.

Udhëzime për materialet dhe burimet mësimore

Për realizimin me sukses të programit biologjia 6, është e nevojshme të shfrytëzohen materiale dhe mjete të ndryshme mësimore, në mjedis të përshtatshëm mësimor.

- Materiale tekstuale: teksti shkollor, fletore e punës, libri i mësuesit, udhëzues profesional, fjalorë, gazeta, revista, materiale psikopedagogjike, enciklopedi etj.;
- Mjete vizuale–pamore: tabelë shkrimi, fotografi, piktura, modele, makete, diagrame, mjete grafike etj.;
- Mjete auditive-dëgjimore: radioja, magnetofoni, telefoni, kasetofoni etj.;
- Mjete audiovizuale – pamore-dëgjimore: televizori, filmi, videoprojektori, kasetavideo, kompjuteri, interneti, teleteksti, CD-të, e-mail-i;
- Mjedis mësimor (klasa, laborator, punëtorja, natyra, ferma etj.).

FUSHA KURRIKULARE: SHOQËRIA DHE MJEDISI

Kurrikulat lëndore/programet mësimore

Histori

Gjeografi

Edukatë qytetare

Kurrikula lëndore/programi mësimor

Histori

Përmbajtja

Hyrje

Qëllimi

Temat dhe rezultatet e të nxënit

Udhëzime metodologjike

Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërkurrikulare

Udhëzimet për vlerësim

Udhëzime për materialet dhe burimet mësimore

Hyrje

Lënda e Historisë për klasën e gjashtë, si pjesë e fushës Shoqëria dhe Mjedisi, luan rol të rëndësishëm në zhvillimin e njohurive, shkathtësive, vlerave dhe qëndrimeve të nxënësit. Përmes kësaj lënde nxënësi do të njihet me zhvillimet e shoqërisë njerëzore në periudhën Parahistorike dhe atë të Lashtë–Antike, historike. Kjo lëndë trajton mënyrat e jetesës dhe organizimit në planin shoqëror, ekonomik, politik, kulturor si dhe përgjithësisht botën materiale dhe shpirtërore të qytetërimeve përgjatë këtyre dy periudhave historike. Duke trajtuar proceset, fenomenet dhe marrëdhëniet midis individëve, grupeve, shoqërive, shteteve-vendeve dhe civilizimeve në këto periudha historike, nxënësi do të kuptojë rëndësinë e ndërveprimit në ndryshimet dhe transformimet në vazhdimësi të shoqërisë njerëzore që nga zanafilla e sajë e deri në antikitet. Po kështu, përmes kësaj lënde, në këtë klasë, nxënësi do të marrë dhe njohuri për burimet historike të cilat njeriu i kanë mundësuar që ta njohë të kaluarën (historinë) e tij.

Qëllimi

Qëllimi i kësaj lënde për këtë klasë është që nxënësi të fitojë njohuri të përgjithshme për dy periudhat historike Parahistorinë dhe Historinë e Lashtë-Antikën. Gjithashtu, kjo lëndë ka për qëllim që gjatë procesit mësimor për ngjarjet, personalitetet e proceset në të gjitha fushveprimet e rëndësishme njerëzore, tek nxënësi të zhvillohet të menduarit historik, kreativ e kritik, gjë që do të ndikojë në zhvillimin e aftësive, shkathtësive, vlerave dhe qëndrimeve të tij si një personalitet i qëndrueshëm dhe qytetar i përgjegjshëm, i cili do të pranojë dhe respektojë identitetet dhe përkatësitë e ndryshme, si ato: gjinore, etnike, racore, shoqërore, kulturore, fetare, orientimin seksual etj.

Temat dhe rezultatet e të nxënit

Nxënësi në klasën e gjashtë i arrinë rezultatet e të nxënit të lëndës (RNL) për temat e përcaktuara në tabelën e mëposhtme, të dala nga rezultatet e të nxënit të fushës (RNF) Shoqëria dhe Mjedisi, të shkallës së tretë (Shk 3) në Kurrikulën Bërthamë për Arsimin e Mesëm të Ulët.

Koncepti	RNF	
Individi, grupet dhe marrëdhëniet shoqërore	RNF: 1. Njeh rolin e individit, strukturën e grupeve shoqërore, mënyrat e pjesëmarrjes dhe përfshirjes në to	
	<p>1.1 Njeh grupet dhe institucionet shoqërore, strukturën dhe organizimin e tyre, si dhe ndërlidhjen me kontekstin kohor dhe hapësinor.</p> <p>1.2 Përkufizon profilin e personaliteteve të shquara dhe kontributin e tyre në zhvillimin e përgjithshëm të shoqërisë ose të fushave të veçanta të saj.</p> <p>1.3. Shpjegon hapësirën e banimit dhe veprimin, shpërndarjen, dhe lëvizjen natyrore të popullsisë, migrimet, strukturën, organizimin, zhvillimin dhe transformimin e vendbanimeve dhe të ekonomisë në nivel lokal, rajonal dhe global.</p>	
	Tema	Rezultatet e të nxënit të lëndës (RNL)
	Parahistoria – Fillet e njerëzimit, bashkësitë e para njerëzore	<ul style="list-style-type: none"> • Përshkruan specifikat kryesore të shkencës së historisë, dallon periudhat kryesore historike, dhe përkufizon mënyrat e llogaritjes së kohës. • Shpjegon llojet e burimeve historike dhe vlerëson rëndësinë e hulumtimit shkencor për ndriçimin e së kaluarës njerëzore. • Dallon fazat fillestare evolutive të racës-qenies njerëzore (hominidëve), tiparet kryesore të homo erectusit, neandertalit e homosapiensit dhe shpjegon disa nga karakteristikat e habitatit ku jetuan ata dhe arsyet e lëvizjeve dhe emigrimit të tyre. • Tregon për rrethanat e krijimit të grupeve/ bashkësive të para njerëzore, dhe nevojën e bashkëjetesës në bashkësi/grupe. • Dallon veçoritë kryesore të kohës së gurit dhe të metaleve. • Numëron veprimtaritë e para të njerëzve (ndarja e punës; orientimet profesionale), dhe arsyet përse praktikoheshin këto profesione. • Identifikon lokalitetet parahistorike në Kosovë dhe të ngjashmet përreth saj.
	Personalitetet të shquara në Antikë	<ul style="list-style-type: none"> • Identifikon personalitetet historike (dijetarë, artistë, prijës politik e ushtarak etj.) të Lindjes, së Lashtë, të Romës, Greqisë dhe Maqedonisë së Lashtë si dhe krahason

		<p>kontributin e tyre në kontekstin e dhënë historik.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Identifikon personalitetet e shquara ilire, veprimtarinë e tyre në rrethanat e kohës dhe vlerëson kontributin e tyre në shoqërinë ilire.
Proceset shoqërore dhe natyrore	RNF: 2. Hulumton dukuritë dhe proceset shoqërore, historike, natyrore dhëmjedisore duke vënë në pah ndërlidhjet, ndërvarjet dhe ndërveprimet reciproke	
	<p>2.1. Përdorë burime të ndryshme kur prezanton dallimet në mënyrën e jetesës së njerëzve në kohë dhe hapësirë, duke pasë parasysh lëvizjet dhe zhvillimet e përgjithshme historike, shoqërore dhe natyrore.</p> <p>2.2. Shpjegon orientimin në hapësirë, pozitën e Tokës në Sistemin Diellor, përbërjen e gjeosferave, veçoritë e elementeve natyrore dhe socio-gjeografike të mjedisit natyror e human.</p>	
	Tema	Rezultatet e të nxënit të lëndës (RNL)
	Qytetrimet e Lindjes së Lashtë	<ul style="list-style-type: none"> • Shpjegon rëndësinë e lumenjve të mëdhenj në krijimin e civilizimeve të para (Egjyptit, Mesopotamisë, Kinës, Indisë, Persisë, etj.) • Dallon karakteristikat kryesore të shteteve të para pranë lumenjve të mëdhenj dhe analizon jetën shoqërore-ekonomike në rendin skllavopronar. • Identifikon të përbashkëtat dhe të veçantat e vendeve dhe popujve të Lindjes së Lashtë, dallon veçoritë kulturore të tyre dhe krahason arritjet kryesore të këtyre qytetërimeve (të këtyre popujve) si llojet e shkrimeve, arkitekturën, ndërtimet, artin, shkencën, teknikën etj.
	Qytetërimet e Mesdheut në Antikit	<ul style="list-style-type: none"> • Identifikon popujt e lashtë të Evropës Juglindore, shtrirjen gjeografike dhe veçoritë kryesore të tyre. • Dallon veçoritë kryesore të kulturës së Kretës dhe Mikenës dhe specifikat e organizimit shoqëror të tyre. • Përshkruan karakteristikat e jetës së përditshme në Greqinë e Lashtë, dallimet e jetesës në Spartë dhe Athinë dhe specifikat e organizimit shtetëror të qytet – shteteve greke. • Përshkruan shkaqet e ngulimeve/kolonive të

		<p>grekëve në Mesdhe dhe Iliri.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Veçon shkaqet e luftërave greko-persiane dhe Luftës së Peloponezit. • Dallon veçoritë kryesore të organizimit në Maqedoninë e Lashtë, në kohën e Filipit II dhe Aleksandërit të Madh, zgjerimin e Maqedonisë në kohën tyre dhe ndikimin e pushtimit të tyre, në rrafshin politik, ekonomik dhe kulturor. • Përshkruan rrethanat e themelimit të shtetit romak dhe etapat e zhvillimit të tij shoqëror, ekonomik, kulturor dhe përkufizon fazat e organizimit politik shtetëror të tij (Mbretëri, Republikë, Perandori). • Përshkruan veçoritë e kulturës dhe artit grek dhe romake dhe gjen të përbashkëtat dhe të veçantat e kulturave mesdhetare në antikë. • Shpjegon fazat e dyndjeve të popujve në Antikën e Vonshme dhe rrjedhojat e tyre në Evropë.
	Qytetërimi ilir	<ul style="list-style-type: none"> • Tregon për origjinën e ilirëve fiset dhe shtrirjen e tyre, vendbanimet dhe lokalizon shtrirjen e mbretërive ilire. • Identifikon lokalitetet ilire në Kosovë dhe përshkruan karakteristikat kryesore të tyre. • Shpjegon jetën e përditshme dhe organizimin shoqëror e ekonomik të ilirëve si dhe veprimtaritë e tyre në aspektin shoqëror dhe ekonomik. • Përshkruan pozitën e ilirëve në Perandorinë Romake. • Dallon specifikat e kulturës dhe besimit ilir dhe i krahason me kulturat dhe besimet tjera.
Normat, të drejtat dhe përgjegjësitë	<p>RNF: 3. Shqyrton në mënyrë kritike dhe zbaton normat dhe rregullat shoqërore për jetë të përbashkët në diversitet</p> <p>3.1. Kupton dhe analizon shkaqet dhe rrethanat e ndryshimit të normave, ligjeve dhe zakoneve për rregullimin e jetës shoqërore në kohëra dhe vende të ndryshme.</p>	

	3.2 Kupton dhe vlerëson llojllojshmërinë e kulturave, traditave, bashkësive të ndryshme dhe tregon tolerancë dhe respekt për to.	
	Tema	Rezultatet e të nxënit të lëndës (RNL)
	Marrëdhëniet shoqërore në Antikë	<ul style="list-style-type: none"> • Shpjegon disa nga përmbajtjet e Kodit të Hamurabit. • Përshkruan qeverisjen e Romës në kohën e Republikës dhe tregon për rëndësinë e “drejtës romake”. • Përkufizon shtresat e ndryshme të shoqërisë romake si patricë, plebenj, skllevërit. • Shpjegon pozitën e robërve/skllevërve, në Romën e Lashtë si dhe identifikon shkaqet dhe pasojat e kryengritjeve të tyre.
	Besimet dhe religjionet	<ul style="list-style-type: none"> • Përshkruan format e besimit tek shoqëritë e para njerëzore (anemizmi, totemizmi, politeizmi etj.) • Përkufizon rrethanat historike të lindjes dhe përhapjes së feve kryesore (Judaizmit, Budizmit, Krishterimit, Hinduizmit) dhe dallon veçoritë dhe ngjashmëritë kryesore të tyre. • Përshkruan rrethanat e lindjes së krishterimit dhe shjegov faktorët historikë që ndikuan në përhapjen, legalizimin dhe zyrtarizimin e tij në Perandorinë Romake. • Përkufizon kohën e përhapjes së krishterimit tek ilirët dhe identifikon qendrat e para kishtarë tek ta.
Vendimmarrja dhe institucionet	RNF: 4. Jep ide dhe propozime si dhe merr vendime në mënyrë të vetëdijshme dhe të përgjegjshme	
	4.1. Vlerëson ndikimin e vendimmarrjes individuale, grupore e institucionale në kohë dhe vende të ndryshme, krijon qëndrime personale për to dhe i përdorë në jetën e tij të përditshme.	
	4.2. Tregon kujdes, respekt e përgjegjshmëri për vendimmarrjen e drejtë në aktivitetet ku është i përfshirë (në shkollë, bashkësi dhe më gjerë).	
	Tema	Rezultatet e të nxënit të lëndës (RNL)
	Institucioni i	<ul style="list-style-type: none"> • Dallon veçoritë kryesore të vendimmarrjes në

	vendimmarrjes në shoqërinë antike	shoqëri gjatë periudhës së antikitetit.
	Demokracia në kohën Antike	<ul style="list-style-type: none"> • Dallon shtresat shoqërore në Athinën e Lashtë, dhe shpjegon mënyrën e funksionimit të demokracisë athinase. • Përshkruan mënyrën e funksionimit të senatit romak dhe përfaqësimin e plebejëve.
Mjedisi, resurset dhe zhvillimi i qëndrueshëm	RNF: 5. Kontribuon në ruajtjen dhe mbrojtjen e mjedisit si dhe në zhvillimin e qëndrueshëm	
	5.1. Inicion aktivitete konkrete grupore me qëllim të ngritjes së vetëdijes së bashkësisë për ruajtjen dhe zhvillimin e mjedisit jetësor.	
	5.2. Vlerëson dhe vepron sipas parimeve bazë të zhvillimit të qëndrueshëm.	
	Tema	Rezultatet e të nxënit të lëndës (RNL)
	Qyteti – organizimi i hapësirës së banimit	<ul style="list-style-type: none"> • Identifikon hapësirat e para të banimit dhe analizon kushtet mjedisore dhe organizimin e vendbanimeve në favor të shoqërisë dhe zhvillimit të qëndrueshëm. • Identifikon tiparet kryesore të qyteteve kryesore antike dhe krahason organizimin e tyre. • Identifikon veprat e shquara arkitektonike, kohën dhe rrethanat e ndërtimit të tyre, funksionin e tyre dhe i vlerëson ato si trashëgimi kulturore.

Udhëzime metodologjike

Realizimi i programit lëndor kërkon përgatitje paraprake. Planifikimi i kujdesshëm dhe përzgjedhja e metodologjive adekuate është çelësi për një mësimdhënie të suksesshme. Rekomandohet që mësimdhënësi t'i lexoj me kujdes rezultatet e të nxënit për shkallë (kompetencat) RNK, rezultatet e të nxënit për fushë (RNF-të) – Shoqëria dhe Mjedisi si dhe rezultatet lëndore (RNL) të lëndës së Historisë. Rezultatet janë jo vetëm pika referente për përzgjedhjen e përmbajtjeve (njësive mësimore) por edhe për përzgjedhjen e strategjive, metodave dhe teknikave mësimore që do të aplikohen gjatë orëve mësimore.

Për zbatimin praktik të planifikimit mësimor për lëndën e Historisë, nevojitet përdorim adekuat i metodologjive të mësimdhënies dhe mësim-nxënies duke u harmonizuar njëra me tjetrën në kontekst të filozofisë dhe parimeve të Kornizës së Kurrikulës.

Suksesi i nxënësve në lëndën e Historisë është i ndërlidhur dhe varet nga puna dhe angazhimi i mësimdhënësit dhe vet nxënësve. Mësimdhënësi duhet të respektojë dhe t'i përgjigjet

interesave dhe vlerave të të gjithë grupeve të nxënësve pavarësisht nga kombësia, raca, gjinia, gjendja sociale, fetare. Kjo arrihet duke përdorur qasje ndërvepruese dhe gjithëpërfshirëse, forma të shumëllojta të punës, duke respektuar personalitetin dhe stilet e ndryshme të të nxënësve. Mësimdhënësi duhet të kujdeset edhe për qasjen e mësimin të diferencuar. Për këtë qëllim zbatohet një kompleks i tërë procedurash, si: informacioni i ri, ushtrime, punë individuale e grupore, hulumtime, detyra, demonstrime, punë me projekte, e të tjera.

Duke pasur në konsideratë specifikat e lëndës, preferohet që aty ku është e mundur të përdoren: loja në përgjithësi dhe loja me role në veçanti, e cila krijon shprehje të komunikimit efektiv, shkathtësi të të menduarit kreativ, aftësi bashkëpunuese dhe socializimi; Intervista dhe rrëfimet (historia orale) për mbledhjen e të dhënave për ngjarjet, vendet, personalitetet dhe mënyrën e jetesës gjë që zhvillon shkathtësinë e përdorimit të burimeve të ndryshme të informacionit; bashkëpunimi me institucionet, grupet e interesit dhe me shoqërinë civile, si forma që mund të realizohen edhe jashtë hapësirës shkollore, gjithmonë në bashkëpunim me nxënësit, ku mësimdhënësi duhet të ketë rol këshillues e orientues.

Mësimdhënësi ka rol të rëndësishëm edhe në orientimin e nxënësve për shfrytëzimin racional të TIK-ut dhe medias, gjë që iu ndihmon atyre në kompletimin e thithjes së informacioneve dhe përgatitjes për angazhim të suksesshëm. Gjithashtu, organizimi i vizitave mësimore dhe ekskursioneve ka rol të rëndësishëm në zhvillimin e gjithanshëm të nxënësve . Ato mundësojnë që nxënësit të zhvillojnë aftësitë e vrojtimit, hulumtimit dhe vëzhgimit, interpretimit dhe diskutimit për dukuri të ndryshme të shoqërisë dhe mjedisit .

Mësimdhënësi duhet të merr parasysh edhe mësimdhënien dhe të nxënësve të integruar. Duke ju përmbajtur parimeve të kurrikulës është e domosdoshme që të synohet qasja integruese, ku temat brenda lëndëve të fushës apo dhe fushave tjera të trajtohen në mënyrë të integruar. Ngjarjet, fenomene që ndodhin në shoqëri dhe mjedis nuk mund të mësohen si të ndara apo të pjeshme, prandaj nevojitet bashkëpunim mes mësimdhënësve të lëndëve së Historisë me mësimdhënësit e lëndëve brenda fushës por dhe me mësimdhënësit e lëndëve të fushave tjera. Kjo garanton që të nxënësit temat të paraqiten të plota dhe në koherencë me njëra tjetrën.

Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërkurrikulare

Mësimdhënësi duhet të kujdeset edhe për trajtimin e çështjeve/ temave ndërkurrikulare. Integrimi i këtyre temave me temat/përmbajtjet e lëndës së Historisë i ndihmon nxënësit të njohin dhe të kuptojnë më mirë ngjarjet, proceset, marrëdhëniet në shoqëri dhe mjedisi, ndërvarësinë e tyre dhe në këtë mënyrë të përballojnë më lehtë sfidat e jetës.

Me programin e lëndës së Historisë për këtë moshë të nxënësve mund të integrohen të gjitha çështjet/temat ndërkurrikulare:

- Edukimi për qytetari demokratike
- Edukimi për paqe

- Globalizimi dhe ndërvarësia
- Edukimi për media dhe
- Arsimi për zhvillim të qëndrueshëm.

Këto tema mund të ndërlidhen dhe të trajtohen gjatë shtjellimit të temave të parapara me program. Për shembull, kur trajtohen temat për qytetërimet, institucionin e vendimmarrjes ose demokracinë mund të ndërlidhen me edukimin për qytetari demokratike, ku liritë dhe të drejtat e njeriut, pjesëmarrja në vendimmarrje mund të shpjegohen në konteste dhe periudha të ndryshme, si ka ndodhë evoluimi i tyre etj. E njëjta qasje vlen edhe në trajtimin e temave tjera si edukimi për paqe, që mund të ndërlidhet me përmbajtjet kur trajtohen diversiteti në shoqëri, toleranca, harmonia dhe bashkëjetesa, dinjiteti njerëzor. Po ashtu edhe tema e globalizimit dhe ndërvarësisë mund të ndërlidhet fare mirë trajtimin e çështjeve ekonomike, arsimore në periudhat që trajtohen në këtë klasë. Tema e edukimit për media mund të shërbej në kontekstin e hulumtimit të nxënësve për përmbajtje të ndryshme duke siguruar material, fotografi, harta të ndryshme etj. Ndërsa çështja e arsimit për zhvillim të qëndrueshëm mund të ndërlidhet me raportet dhe ndërvarësinë njeriut me mjedisin jetësor që në fillimet e shoqërisë njerëzore dhe nëpër etapat tjera historike që trajtohen në këtë klasë.

Udhëzime për vlerësim

Vlerësimi është i lidhur ngushtë me metodologjinë e mësimdhënies dhe kërkon pajtueshmëri dhe konsistencë në gjithë procesin. Mësimdhënësi duhet të harmonizojë vlerësimin me atë që ka planifikuar, synuar, ta arrijë tek nxënësi. Pra duhet vlerësuar atë që e kemi vënë në objektiv të vlerësimit, njohuritë, shkathtësitë, sjelljet, qëndrimet e nxënësve. Për vlerësimin e nxënësve në këtë moshë mund të përdoren forma dhe instrumente të ndryshme, përveç llojeve të ndryshme të testimit, si ai verbal, joverbal, vlerësimi i nxënësve në punë grupore, i punës me projekte etj., mund dhe duhet të bëhen edhe vëzhgime të përvetësimit të njohurive, sjelljeve dhe qëndrimeve, dhe shkallës së rritjes së shkathtësive dhe aftësive për të zbatuar rezultatet e parapara në Kurrikulën Bërthamë për këtë nivel.

Për të gjitha llojet e vlerësimeve që duhet t'i bëhen nxënësit pikë referimi janë rezultatet e lëndës, të fushës në nivel klase si dhe ato për kompetenca në nivel shkalle. Mësimdhënësi, varësisht nga specifikat e tyre, hulumton gjetjen e formave më të përshtatshme për vlerësimin e arritjeve së tyre.

Qasja e kurrikulës së re me kompetenca, synon vlerësimin e asaj se çka është në gjendje të bëjë nxënësi, pra vlerësimi i zbatimit praktik të njohurive të marra gjatë shkollimit. Kështu, aplikimi i vlerësimit përmes vëzhgimit të vazhdueshëm të arritjeve të nxënësve dhe mbajtja e evidencës për qëllime dokumentimi dhe planifikimi të punës së mëtutjeshme me nxënësit është e domosdoshme. Vëzhgimi i punës në grupe dhe i nismave individuale mund të vlerësohet përmes teknikave dhe instrumenteve që njihet si buletini i pjesëmarrjes ose edhe

asaj që quhet lista e kontrollit .

Që në këtë moshë është e rëndësishme të kultivohet shprehia e vetëvlerësimit e cila mund të realizohet me mbajtjen e dosjeve të nxënësve, ku ata ruajnë punimet e tyre reprezentative, si: intervistat me familjarët, punë individuale ose në grupe për mbrojtjen e mjedisit dhe angazhime të tjera që lidhen me rezultatet e parapara për këtë moshë të nxënësve.

Vlerësimi gjithmonë duhet të ketë karakter motivues në mënyrë që nxënësi të edukohet të pranojë vlerësimin real dhe të synojnë arritje sa më të larta.

Udhëzime për materialet dhe burimet mësimore

Krahas teksteve mësimore bazë sugjerohet që gjatë procesit mësimor, nxënësit dhe mësuesit të shfrytëzojnë edhe burime të tjera të njohurive siç janë: fletoret e punës, materiale tjera alternative, broshurat, atlaset, hartat, enciklopeditë, softuerët arsimorë, web faqet me përmbajtje historike, vizitat e ndryshme njohëse, si, p.sh., monumentet e trashëgimisë kulturore-historike dhe natyrore.

Mësuesit mund të shfrytëzojnë gazeta, revista, literaturë të specializuar apo doracakë të ndryshëm për aktivitete me nxënës dhe të krijojnë dosje të burimeve dhe materialeve. Gjithashtu, është shumë me rëndësi që nxënësit dhe mësuesit të bashkëpunojnë edhe në prodhimin e produkteve të ndryshme përmes shfrytëzimit të burimeve të teknologjisë informative.

Kurrikula lëndore/programi mësimor

Gjeografi

Përmbajtja

Hyrje

Qëllimi

Temat dhe rezultatet e të nxënit

Udhëzime metodologjike

Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërkurrikulare

Udhëzimet për vlerësim

Udhëzime për materialet dhe burimet mësimore

Hyrje

Programi i lëndës së Gjeografisë për klasën e gjashtë është ndërtuar, bazuar në nivelin e parë të arsimit parauniversitar, ku aspektet gjeografike janë të integruara në kuadër të fushës Shoqëria dhe Mjedisi.

Programi i lëndës së Gjeografisë për klasën gjashtë rrjedh nga: Korniza e Kurrikulës e Arsimit Parauniversitar dhe Kurrikula Bërthamë e Arsimit të Mesëm të Ulët, rezultatet e të nxëniet të kompetencave (RNK) dhe rezultateve të fushës (RNF) Shoqëria dhe Mjedisi dhe planit mësimor të arsimit të mesëm të ulët.

Lënda e Gjeografisë në këtë klasë fokusohet në njohjen me pozitën e Tokës në sistemin diellor, madhësinë dhe strukturën e saj, paraqitjen e saj në rrafsh dhe modele tjera të njohura, përdorimin e hartës dhe mekanizmave tjerë të nevojshëm për interpretim gjeografik. Fokusi i radhës është mjedisi gjeografik me të gjithë parametrat fiziko- gjeografik të nevojshëm për nivelin e njohurive të nxënësve në këtë shkallë të arsimit parauniversitar. Fokusi përfundimtar dhe po aq i rëndësishëm është komponenta humane e mjedisit gjeografik me të gjithë veprimtaritë dhe faktorët natyror e human me ndikim në zhvillimin e përgjithshëm të shoqërisë.

Programi i gjeografisë ndihmon në zhvillimin e kompetencave kyçe në funksion të të nxëniet gjatë gjithë jetës. Zhvillimi i kompetencave është pikënisja dhe parimi bazë organizativ i këtij programi. Përmbajtja lëndore konceptohet si mjet për realizimin e tyre nëpërmjet zhvillimit të situatave të të nxëniet.

Me këtë planprogram, nxënësi përvetëson njohuri të reja dhe terminologjinë gjeografike, njëkohësisht zbulon rolin që duhet të përmbushë si individ për zhvillimin e qëndrueshëm. Ai mëson t'u përgjigjet problemeve njerëzore duke aplikuar suksesshëm njohuritë gjeografike.

Njohuritë e rregullta nga mësimet teorike, vëzhgimet dhe puna në terren, puna me hartën zhvillojnë shkathtësitë themelore gjeografike në këtë nivel shkollimi duke mundësuar interpretim analitik të shpërndarjes hapësinore të veçorive natyrore dhe humane në tokë dhe ndërvarësitë midis tyre.

Lënda e Gjeografisë për klasën e gjashtë trajton përmbajtjet lëndore, në përputhje me moshën e nxënësve. Zhvillimi i planit dhe programit mësimor të gjeografisë për këtë klasë është ndërtuar mbi bazën e procedurës shkencore, si nga forma, qasja metodologjike, organizimi dhe ndërtimi i përmbajtjes së lëndës si dhe parashtrimi i rezultateve të të nxëniet për kompetenca, rezultateve të të nxëniet të kësaj fushe, si dhe instrumentet e vlerësimit. Ai synon që nxënësit të nxiten të eksplorojnë dhe të zhvillojnë dije, shkathtësi, shprehje, qëndrime dhe vlera.

Qëllimi

Qëllimi i lëndës së Gjeografisë në kuadër të fushës Shoqëria dhe Mjedisi, është zhvillimi i njohurive dhe shkathtësive gjeografike lidhur me Tokën dhe sistemin diellor, sistemet fizike (natyrore), sistemet humane (shoqërore) dhe rajonet gjeografike.

Njohuritë e fituara nga lënda e Gjeografisë ndikojnë në zhvillimin e aftësive, shkathtësive, vlerave dhe qëndrimeve të nxënësit si një personalitet i qëndrueshëm dhe qytetar i përgjegjshëm.

Temat dhe rezultatet e të nxënit

Rezultatet e të nxënit të lëndës (RNL) në këtë program mësimor, janë bazuar në temat e lëndës, në përputhje me RNF dhe konceptet e fushës, në harmoni me RNK. Këto rezultate i mundësojnë mësimdhënësit që të hartojë njësi mësimore për të arritur rezultatet e definuara në këtë dokument.

RNL-të i mundësojnë mësimdhënësit nxjerrjen e njësive mësimore duke respektuar autonominë e tij dhe të shkollës. Kjo u jep liri mësimdhënësve, që në përputhje me kushtet konkrete, të mund të zgjedhin metodologji përkatëse, por duke u bazuar në RNL dhe RNF.

Programi lëndor i Gjeografisë për klasën e gjashtë është i ndërtuar mbi këto tema:

Koncepti	RNF, TEMA dhe RNL	
Proceset shoqërore dhe natyrore	RNF: 2. Hulumton objektet/monumentet, dukuritë, proceset historike, shoqërore e mjedisore si dhe lidhshmërinë dhe ndikimet ndërmjet tyre.	
	2.2. Shpjegon orientimin në hapësirë, pozitën e Tokës në Sistemin Diellor, përbërjen e gjeosferave, veçoritë e elementeve natyrore dhe socio-gjeografike të mjedisit natyror e human.	
	Tema	Rezultatet e të nxënit të lëndës (RNL)

<p>Vendi dhe hapësira</p>	<ul style="list-style-type: none"> •Përshkruan përmes shembujve kuptimin e koncepteve që përdoren nga gjeografët për organizimin e kërkimeve të tyre: vendndodhja/ vendi, mjedisi, regjion, ndërveprimi dhe zhvillimi. •Përshkruan formën e tokës, përmasat e saj dhe rëndësinë e tyre. •Identifikon veçoritë kryesore të tokës e sistemit diellor, të planeteve, asteroidëve, kometave, satelitve dhe hënës si trup qiellor e satelit natyror i Tokës. • Vlerëson rëndësinë e diellit për dukuritë gjeografike. •Identifikon provat dhe pasojat e lëvizjes së tokës rreth boshtit të vetë Shpjegon rrjedhojat e lëvizjes së tokës rreth diellit.
----------------------------------	--

		<ul style="list-style-type: none"> •Përcakton kohën vendore dhe zonale në vende të ndryshme në bazë të gjatësisë së tyre gjeografike. •Përshkruan mënyrat e orientimit në natyrë (me anë të diellit, orës, myshqeve, yllit polar, busullës, objekteve fetare, etj.). •Krahason hartën dhe globin duke treguar ngjashmëritë dhe dallimet mes tyre (elementet matematike dhe gjeografike të hartës). •Mat distanca në vijë ajrore dhe distanca rrugore në harta me shkallë zvogëlimi të ndryshme. •Shpjegon ndërtimin e sistemit të koordinatave gjeografike (rrjetin e paraleleve dhe meridianeve, gjerësinë dhe gjatësinë gjeografike). •Përshkruan përmbajtjen e hartës-elementet gjeografike të hartës, metodat e paraqitjes së relievit në hartë dhe lartësin absolute dhe relative. •Përcakton vendndodhjen absolute të një vendi në hartë përmes koordinatave gjeografike.
<p>Proceset shoqërore dhe natyrore</p>	<p>Sistemet fizike -Gjeosferat</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Diferencon shtresat e brendshme të Tokës përmes veçorive tipike të secilës prej tyre. • Shpjegon rolin dhe llojet e fuqive të brendshme (endogjene) dhe të jashtme (ekzogjene) dhe krijimin e tyre. • Përshkruan format relievore, llojet dhe shkaktaret e krijimit (format e krijuara nga forcat e brendshme dhe nga forcat e jashtme).

		<ul style="list-style-type: none"> • Përshkruan shkaqet dhe rrjedhojat e vullkaneve, tërmeteve dhe zonat kryesore të paraqitjes së tyre. • Përshkruan shkaqet e tjetërsimit (alterimit), kushtet në cilat zhvillohet procesi i karstit dhe format sipërfaqësore dhe nëntokësore të krijuara nga veprimtaria karstike. • Përshkruan format erozive dhe akumulative të relievit fluvial (lumor) glacial, eolik dhe abraziv. • Argumenton pasojat globale të shkrirjes së akullnajave. • Shpjegon rolin e relievit në veprimtaritë njerëzore dhe rreziqet në litosferë. • Tregon përbërjen e atmosferës, shtresat dhe karakteristikat kryesore të tyre. • Përshkruan rëndësinë e rrezatimit diellor, temperaturat dhe ndyshimet në planin horizontal dhe vertikal. • Gjen temperaturën mesatare ditore, mujore e vjetore të ajrit dhe amplitudat ditore dhe vjetore të temperaturës së ajrit. • Shpjegon shtypjen atmosferike, ndryshimin e saj, rolin e saj në erëra dhe në vetë jetën e njeriut. • Përshkruan konceptetin lagështi e ajrit dhe kushtet e formimit të reshjeve atmosferike. • Punon dhe interpreton grafikët e shpërndarjes hapësinore dhe kohore të reshjeve. • Formulon konceptet mot dhe klimë, dhe të bënë dallimin midis tyre.
--	--	---

		<ul style="list-style-type: none"> • Iidentifikon faktorët që ndikojnë në formimin e klimës dhe zonat klimatike nga ekuatori në pole. • Përshkruan lidhjen e hidrosferës me litosferën, atmosferën, biosferënë qarkullimin e ujit në natyrë dhe vetit fizike e kimike të ujit të Detit botëror. • Dallon veçoritë e formave të lëvizjeve të ujërave të Detit botëror (valët, rrymat detare dhe baticën dhe zbaticën). • Identifikon format kryesore të zhvillueshmërisë horizontale të bregdetit duke veçuar veçoritë kryesore të tyre. • Identifikon llojet e ujërave nëntokësore, mënyrën e formimit të tyre dhe karakteristikat kryesore të pjesëve përbërëse të lumit. • Diferencon liqenet sipas origjinës së formimit të tyre. • Përshkruan veçoritë themelore të biosferës dhe lidhjen e saj me sistemet e tjera fizike (litosferën, atmosferën, hidrosferën). • Identifikon faktorët që ndikojnë në shpërndarjen e pabarabartë të botës bimore e shtazore sipas brezave të nxehtësisë
<p>Individi, grupet dhe marrëdhëniet shoqërore</p>	<p>RNF: 1. Njeh rolin e individit, strukturën e grupeve shoqërore, mënyrat e pjesëmarrjes dhe përfshirjes në t</p>	<p>1.1. Njeh grupet dhe institucionet shoqërore, strukturën dhe organizimin e tyre, si dhe ndërlidhjen me kontekstin kohor dhe hapësinor.</p> <p>1.3. Shpjegon hapësirën e banimit dhe veprimet, shpërndarjen, dhe lëvizjen natyrore të popullsisë, migrimet, strukturën, organizimin, zhvillimin dhe transformimin e vendbanimeve dhe të ekonomisë në nivel lokal, rajonal dhe global</p>

Tema	Rezultatet e të nxënit të lëndës (RNL)
<p>Sistemet humane</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Përshkruan ndikimin e faktorëve fizikë, mjedisorë, ekonomikë dhe politikë në shpërndarjen e popullsisë në botë (lëvizja numerike, dendësia, lëvizjen natyrore dhe teorinë e transicionit demografik). • Diferencon strukturat themelore të popullsisë në botë. • Shpjegon llojet, shkaqet dhe pasojat e migrimeve. • Shpjegon faktorët që kanë ndikuar dhe ndikojnë në krijimin e vendbanimeve, funksionet dhe kriterit kryesore të tyre. • Identifikon elementet e shtetit, grupimet e ndryshme ekonomike, politike, ushtarake si dhe rëndësinë e organizatave ndërkombëtare. • Përshkruan veçoritë themelore ekonomike-geografike në botë si faktorët kryesor që ndikojnë në zhvillimin ekonomik. • Dallon veprimtaritë ekonomike sipas sektorëve përkatës (parësor, dytësor dhe tretësor). • Shpjegon llojet dhe rëndësin e secilës veprimtari ekonomike (bujqësinë, xehetarinë, industrinë, turizmin, transportin, tregtinë, etj.)

		<ul style="list-style-type: none"> • Identifikon degët kryesore të bujqësisë dhe faktorët që ndikojnë në zhvillimin e saj. • Përshkruan procesin e industrializimit. • Identifikon degët kryesore të industrisë, faktorët që ndikojnë në zhvillimin e saj. • Shpjegon veçorit e transportit (automobilistik, hekurudhor, ujqor, ajror) dhe rolin e tij në zhvillimin e veprimtarive ekonomike dhe vet ekonomisë. • Përshkruan rëndësin e tregtisë për zhvillimin ekonomik. • Shpjegon rolin e turizmit dhe veprimtarive tjera (të sipër përmendura) në zhvillimin ekonomik. • Vlerëson rolin e turizmit në shoqërinë bashkëkohore.
Mjedisi, resurset dhe zhvillimi i qëndrueshem	RNF: 5. Kontribuon në ruajtjen dhe mbrojtjen e mjedisit si dhe në zhvillimin e qëndrueshëm	
	5.1. Inicion aktivitete konkrete grupore me qëllim të ngritjes së vetëdijes së bashkësisë për ruajtjen dhe zhvillimin e mjedisit jetësor.	
	5.2. Vlerëson dhe vepron sipas parimeve bazë të zhvillimit të qëndrueshëm.	
	Tema	Rezultatet e të nxënit të lëndës (RNL)
	Bashkëveprimi njeri/natyre	<ul style="list-style-type: none"> • Përshkruan ndikimin e veprimtarisë njerëzore në mjedisin gjeografik dhe anasjelltas. Shpjegon marrëdhënien ndërmjet njeriut dhe mjedisit si: pasojat e ndryshimeve klimatike në mjedis dhe në shëndet, të rreziqeve natyrore dhe atyre të krijuara nga njeriu dhe mënyra të menaxhimit të qëndrueshëm të burimeve natyrore. • Ofron alternativa dhe strategji të mundshme të mbrojtjes dhe shfrytëzimit të burimeve natyrore. • Hulumton për raste të keqmenaxhimit të burimeve natyrore duke parashikuar rrugë dhe mundësi të parandalimit ose trajtimit të tyre.

Udhëzime metodologjike

Metodat, teknikat, strategjitë e mësimdhënies, në lëndën e Gjeografisë, janë një ndër pikat kyçe të programit për një mësimdhënie të suksesshme që nxit interesimin, gjithëpërfshirjen, ndërveprimin dhe punën kërkimore të nxënësve.

Zbatimi i metodave, teknikave, strategjive dhe formave të ndryshme të organizimit të procesit është kompetencë profesionale e mësimdhënësve.

Rekomandohet që për aspektet e shumta të rrafshit metodologjik, teorik edhe aplikativ të tregohet kujdes i veçantë. Metodologjia duhet të përzgjidhet paraprakisht në përshtatje me nevojat dhe kërkesat e nxënësve, në përshtatje me përmbajtjen e temës që do të zhvillohet, por edhe në varësi të bazës didaktike dhe nivelit të formimit gjeografik të nxënësve.

Metodologjia duhet të jetë tërësisht në shërbim të përvetësimit dhe përdorimit më të shpejtë e më të saktë të njohurive, shprehive, shkathtësive dhe vlerave gjeografike, që kontribuojnë në zgjidhjen e problemeve në jetën e përditshme. Metodat didaktike duhet të ndërthuren me njëra-tjetrën gjatë gjithë orës së mësimin, në përputhje me karakterin e dijeve, të rezultateve lëndore si dhe në funksion të teknologjive të reja që mund të përdoren nga mësimdhënësit dhe nxënësit.

Mësimdhënia dhe të nxënit, bazuar në kompetenca, kërkon që në përzgjedhjen dhe përdorimin e strategjive, teknikave dhe metodave të mësimdhënies, mësimdhënësit e kësaj lënde:

- të marrin parasysh njohuritë, aftësitë dhe qëndrimet paraprake të nxënësit.
- të nxitin vrojtimin e drejtpërdrejtë, kureshtjen, arsyetimin dhe gjykimin nëpërmjet demonstrimeve dhe vëzhgimeve në natyrë sa herë që është e mundur.
- të nxitin të menduarit kritik, krijues, dhe zgjidhjen e problemeve.
- të motivojnë nxënësin, duke e konsideruar partner të vetin dhe duke kuptuar se në procesin mësimor mësuesi dhe nxënësi janë plotësues të njëri-tjetrit.
- të mbështesin të nxënit e pavarur dhe në bashkëpunim me të tjerët, përmes punës me projekte, punës në grupe, punës individuale, etj.
- të kenë parasysh integrimin dhe marrëdhënien ndërmjet lëndëve të fushës Shoqëria dhe Mjedisi, zbatimet e tyre në jetën e përditshme, si dhe lidhjen ndërlëndore.
- të shfrytëzojnë burime të shumëllojshme informacioni dhe ta çmojnë tekstin si një burim të rëndësishëm, por jo të vetmin për përmbushjen e kompetencave.
- të përdorin TIK-un si mbështetës dhe lehtësues të mësimdhënies dhe të nxënit.

Me qëllim të përmbushjes së kërkesave për nxënie cilësore, sugjerohen disa metoda, forma dhe teknika të ndryshme të punës:

- Mësimdhënie e drejtpërdrejtë (shpjegim, biseda, sqarim, ushtrime praktike dhe shembujt).

- Mësimdhënie jo e drejtpërdrejtë (shqyrtimi, zbulimi, zgjidhja e problemeve).
- Mësimdhënia me anë të pyetjeve (teknika e pyetjeve drejtuar nxënësve).
- Diskutimi dhe të nxënësve në bashkëpunim (në grupe të vogla, grupe më të mëdha dhe me të gjithë nxënësit).
- Mësimdhënie që nxit të menduarit kritik, krijues dhe zgjidhjen e problemeve.
- Të mësuarit dhe të nxënësve përmes mjeteve multimediale e në veçanti përmes kompjuterit.
- Mësimdhënie që nxit hulumtimin.
- Të mësuarit në natyrë dhe vizitat në ambiente ekonomike (industriale, xehtare, fusha bujqësore, zona turistike, hapësira trafiku, etj. (sa herë që është e mundur).

Për realizimin e programit, mësimdhënësi duhet ketë parasysh edhe parimet bazë në mësimin e gjeografisë. Ai gjatë realizimit të programit të gjeografisë i udhëheq nxënësit në mënyrë që ata me aktivitetet e tyre në klasë, kabinet, etj., të mund të: njoh, vrojtojë, radhis, mat, shënojë, mbledh të dhënat, të mbikëqyr, të mendojë në mënyrë të pavarur, të mbrojë dhe argumentojë mendimet e tyre, duke u nisur prej të njohurës kah e panjohura, prej të afërme kah e largëta, prej të thjeshtës kah e përbëra, prej konkretes kah abstraktja, prej të veçantës kah e përgjithshmeja.

Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërkurrikulare

Integrimi i temave ndërkurrikulare në fushën e Shoqëria dhe Mjedisi i ndihmon nxënësit të njohin dhe të kuptojnë botën dhe të përballojnë më lehtë sfidat e jetës.

Temat ndërkurrikulare që mund të integrohen në fushën Shoqëria dhe Mjedisi për këtë moshë të nxënësve janë:

- Edukimi për qytetari demokratike
- Edukimi për paqe
- Globalizimi dhe ndërvarësia
- Edukimi për media, dhe
- Arsimi për zhvillim të qëndrueshëm.

Si shembull ndërlidhja me Edukimin për media i referohet përzgjedhjes dhe përdorimit të mediave për sigurimin dhe përpunimin e informacioneve të reja dhe të sakta, krijimin dhe përdorimin kritik të informatave për hulumtimet dhe zbulimet e reja shkencore.

Ndërsa Arsimi për zhvillim të qëndrueshëm i referohet temave me rëndësi të përgjithshme të cilat ndikojnë në marrjen e përgjegjësisë të rinjve/nxënësve për qëndrim dhe veprim aktiv ndaj çështjeve në vetëdijesimin dhe ruajtjen e pasurive natyrore, në nivel lokal dhe global. Këtu hyjnë çështjet si : aspekti social, zhvillimit ekonomik dhe mjedisor. Çështjet e zhvillimit të qëndrueshëm përfshijnë aspektet për të pasur mjedis të shëndetshëm që ndërlidhet me vetëdijesimin, veprimin qytetar dhe rëndësinë e shfrytëzimit të burimeve mjedisore si trashëgimi dhe kulturë e brezit të ardhshëm, trajtimin e varfërisë, mirëqenien etj.

Shembuj të tillë të ndërlidhjeve të temave të lëndës së Gjeografisë me çështjet ndërkurrikulare mund të identifikohen dhe realizohen nga vetë mësimmshënësit. Për më shumë shiko kurrikulën bërthamë.

Udhëzime për vlerësim

Vlerësimi është pjesë integrale e procesit të mësimmshënësis dhe të nxënitis. Vlerësimi mat shkallën e arritjes së njohurive, shkathtësisve e qëndrimeve të nxënësve. Ai përfshin mbledhjen e informacioneve me anë të teknikave të ndryshme të vlerësimit për arritjen e rezultateve të pritshme të nxënitis në nivel klase dhe shkalle. Me këtë informacion, mësimmshënësi merr vendime për vlerësimin përfundimtar të nxënësit, bazuar në gjykimin e tij për nivelin e zotërimit nga nxënësi të kompetencave të shkallës së tretës. Vlerësimi u shërben mësimmshënësve për të përmirësuar metodat e mësimmshënësis, nxënësve për të përmirësuar të nxënitis si dhe prindërve për të monitoruar progresin e fëmijëve të tyre në shkollë.

Format e ndryshme të vlerësimit duhet t'u krijojnë mundësi të gjithë nxënësve të vlerësohen në atë mënyrë që është më e përshtatshme për ta.

Për vlerësimin e nxënësve, mësuesit duhet të mbështeten në disa parime bazë:

- Vlerësimi duhet të jetë i besueshëm dhe i paanshëm. Nxënësit duhet t'i jepet mundësia të demonstrojnë shkallën e njohurive, shkathtësisve dhe qëndrimeve.
- Vlerësimi duhet t'i ndihmojë nxënësit. Ai duhet t'u japë informacion pozitiv dhe nxitës për t'u përfshirë aktivisht në procesin e të nxënitis.
- Vlerësimi udhëhiqet nga rezultatet e të nxënitis dhe shfrytëzon shumëllojshmëri strategjish dhe teknikash vlerësimi.

Vlerësimi është në funksion të:

- sigurimit të informatave të nevojshme për përparimin e nxënësve dhe motivimit të tyre për të nxënë
- vlerësimit të punës praktike dhe demonstruese
- identifikimit të vështirësive gjatë procesit të të nxënitis
- nxjerrjes së përfundimeve për arritjet e nxënësve gjatë procesit të të nxënitis
- vetëvlerësimit të nxënësve
- përmirësimit të mësimmshënësis dhe të nxënësis.

Udhëzime për materialet dhe burimet mësimore

Përdorimi i mjeteve mësimore në mësimmshënien dhe procesin e të nxënitis në lëndën e Gjeografisë ndihmon në konkretizimin e ideve dhe dukurive, në aplikimin e metodave dhe strategjive të mësimmshënësis, si dhe e bën mësimin më interesant dhe më argëtues për

nxënësin. Përdorimi i suksesshëm i metodave dhe i teknikave të lartpërmendura nuk mund të realizohet pa mjetet e nevojshme didaktike, të cilat mund të jenë të llojeve të ndryshme, si: harta të përgjithshme, tematike, atlase, albume, foto, skica, modele, makete, diagrame, mjete grafike, filma mësimorë, kompjuter, projektor, CD, DVD etj. Materiale tekstuale: teksti shkollor, fletore e punës, libri i mësuesit, udhëzues profesional, fjalorë, gazeta, revista, materiale psikopedagogjike, enciklopedi etj.

Ndërsa mësimdhënësi është përgjegjës për krijimin e një mjedisi stimulues. Ai duhet të sigurojë që nxënësi të ketë qasje në burimet e ndryshme të të nxënit. Lista e burimeve të vlefshme për zhvillimin e kompetencave në gjeografi është e larmishme: muzeume, harta, plane, piktura, dokumente historike, dokumente audio-vizivë, pjesëmarrje në ngjarje kulturore, sportive, etj. Gjithashtu burimet përfshijnë teknologjitë e informacionit dhe komunikimit që nxënësit i përdorin si mjete kërkimi dhe për përgatitjen e projekteve dhe detyrave të ndryshme.

Sugjerime për përdorimin e TIK-ut

- Përdorimi i postës elektronike për shkëmbim informacioni.
- Përdorimi i internetit për të shfrytëzuar web-faqet për gjeografinë.
- Përdorimi i PC-ve për mbledhjen e informacionit mbi temat që ai/ajo studion.
- Organizimi dhe prezantimi i të dhënave, duke përdorur tipa të ndryshëm softuerëve
- Përdorimi i grafikëve softuerëve.
- Paraqitja grafike e të dhënave.

Kurrikula lëndore/programi mësimor

Edukatë qytetare

Përmbajtja

Hyrje

Qëllimi

Temat dhe rezultatet e të nxënit

Udhëzime metodologjike

Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërkurrikulare

Udhëzimet për vlerësim

Udhëzime për materialet dhe burimet mësimore

Hyrje

Lënda e Edukatës qytetare për klasën e gjashtë, e mëson nxënësin për të menduar në mënyrë kritike e kreative dhe për t'u shprehur në mënyrë të efektshme. Kjo lëndë bën që nxënësi të jetë i suksesshëm, individ i shëndoshë, kontribues produktiv, e mbi të gjitha qytetar i përgjegjshëm. Në lëndën e edukatës qytetare trajtohen çështjet, si: marrëdhëniet shoqërore, ndërlidhjet dhe ndërveprimet e individit me grupin dhe me institucionet, të drejtat dhe përgjegjësitë, vendimarrja, mjedisi dhe zhvillimi i qëndrueshëm.

Për të qenë qytetar i denjë i vendit nevojiten jo vetëm njohuri mbi botën dhe shoqërinë, por edhe mbi vetveten. Për këtë qëllim, programi i kësaj lënde shtjellon tema që kanë të bëjnë me veprimet konkrete dhe praktike, qofshin ato individuale, grupe apo institucionale.

Përmbajtja e kësaj lënde përfshinë një spektër të gjërë temash mbi qytetarinë, në mënyrë që nxënësi të kuptojë rëndësinë e përkatësisë në grup, strukturën dhe funksionimin e grupit, si dhe ndërlidhjen dhe ndërvarjen e grupit me grupet tjera. Kjo lëndë të mëson sesi të tejkalosh sfidat që paraqiten në lidhje me përfshirjen dhe bashkëveprimin në grup, duke pasë parasysh aspektet psikologjike, sociale dhe kulturore të saj, si: emocionet, shkathtësitë, vullnetin, kohezionin, integrimin, socializimin, solidaritetin, paragjykimin, diskriminimin, identitetin, diverzitetin etj.

Nxënësi i kësaj moshe duhet të kuptojë raportin me rrethin shoqëror dhe të reflektojë mbi mjedisin ku jeton. Prandaj, Edukata qytetare ndihmon nxënësin për të zhvilluar potencialin e vet intelektual, moral dhe social dhe për të menduar e vepruar si një qytetar i përgjegjshëm. Kjo ndihmon kujdesin për vetën dhe për të tjerët, për mjedisin dhe biodiversitetin, për respektimin e ligjit dhe institucionit, për kultivimin e vlerave qytetare dhe të demokracisë, për ruajtjen e identitetit dhe përkatësisë. Edukata qytetare në klasën e gjashtë, kultivon te nxënësi dashurinë ndaj njerëzve, ndaj vendit, kulturës, jetës dhe botës në përgjithësi.

Qëllimi

Për nxënësit e klasës së gjashtë është shumë me interes të mësohet lënda e Edukatës qytetare, sepse mosha 11-12 vjeçare paraqet fazë shumë delikate për zhvillimin e personalitetit, si në kuptimin e pajisjes me dije dhe shkathtësi për jetë, ashtu edhe të rrezikut për sjellje devijante ose delikuede. Kjo është koha kur fillon puberteti dhe rreziku për sjellje, ndikime dhe orientime të gabuara të fëmijëve është real. Prandaj, lënda e Edukatës qytetare e udhëzon fëmijën për sjellje dhe veprime të drejta e të dobishme si për vetveten, ashtu edhe për familjen, rrethin dhe shoqërinë.

Interesi i familjes, shkollës dhe shoqërisë është që fëmija t'i arrijë kompetencat jetësore të parashtruara në Kurrikulën Bërthamë për Arsimin e Mesëm të Ulët. Pra fëmija të jetë: komunikues efektiv, mendimtar kreativ, nxënës i suksesshëm, individ i shëndosh, kontribues produktiv dhe qytetar i përgjegjshëm. Qëllimi i kësaj lënde është që t'i ndihmojë nxënësit për

të zhvilluar këto kompetenca dhe për t'u bërë qytetar i përgjegjshëm i vendit të vet.

Temat dhe rezultatet e të nxënësit

Nxënësit në klasën e gjashtë arrijnë rezultatet e të nxënësit të lëndës (RNL) për temat e përcaktuara në tabelën e mëposhtme, të dala nga rezultatet e të nxënësit të fushës (RNF) Shoqëria dhe Mjedisi, të shkallës së tretë të kurrikulës (Shk 3), në Kurrikulën Bërthamë për Arsimin e Mesëm të Ulët:

Koncepti	RNF, TEMA dhe RNL	
Individi, grupet dhe marrëdhëniet shoqërore	RNF: 1. Hulumton strukturën e grupeve shoqërore dhe mënyrat e pjesëmarrjes dhe përfshirjes në to	
	<p><i>1.1. Njeh grupet dhe institucionet shoqërore, strukturën dhe organizimin e tyre, si dhe ndërlidhjen me kontekstin kohor dhe hapësinor.</i></p> <p><i>1.2. Përkufizon profilin e personaliteteve të shquara dhe kontributin e tyre në zhvillimin e përgjithshëm të shoqërisë ose të fushave të veçanta të saj.</i></p> <p><i>1.3. Shpjegon hapësirën e banimit dhe veprimit, shpërndarjen dhe lëvizjen natyrore të popullsisë, migrimet, strukturën, organizimin, zhvillimin dhe transformimin e vendbanimeve dhe të ekonomisë në nivel lokal, rajonal dhe global.</i></p>	
	Tema	Rezultatet e të nxënësit të lëndës (RNL)
Grupi dhe karakteristikat e tij	<p>ënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Identifikon llojet e ndryshme të grupeve shoqërore bazuar në formën, përmbajtjen, strukturën, funksionin, dinamikën dhe marrëdhëniet shoqërore, duke marrë shembujt si: familja, shkolla, klubi, shoqata, organizata etj. ▪ Përshkruan llojet e lidhjeve sociale të individit me grupin dhe të grupit me grupin tjetër, si dhe ndikimin e atyre lidhjeve në krijimin e identitetit personal dhe grupor. ▪ Dallon rolin e individit në kuadër të grupeve shoqërore, duke pasë parasysh kontekstin kohor dhe hapësinor. ▪ Përshkruan profilin personal dhe social të liderit; sjelljen, aftësinë, përkushtimin, përgjegjësitë, vizionin dhe rolin e tij për zhvillimin e grupit, pastaj, kriteret dhe procedurat për zgjedhjen e liderit si dhe për zëvendësimin e tij. 	
Identiteti personal dhe grupor	<p>ënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Dallon tiparet e identitetit personal dhe atij grupor si dhe lidhjet dhe ndikimet reciproke ndërmjet këtyre dy formave të identitetit. ▪ Përcakton veçoritë dalluese të individit me theks të 	

		<p>veçantë mendimet, qëndrimet, vlerat, sjelljet, veprimet dhe mënyrën e komunikimit.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Vlerëson rëndësinë e komunikimit të hapur dhe transparent, bashkëpunimit, mirëkuptimit, tolerancës dhe frymës konstruktive për konsolidimin dhe promovimin e grupit dhe pjesëtarëve të tij. ▪ Shfaqë mendimin, qëndrimin, dëshirat, interesat dhe mbron të drejtat personale, pa cenuar dëshirat interesat dhe të drejtat e tjetrit. ▪ Vlerëson rëndësinë e dialogut, mirëkuptimit dhe bashkëpunimit në zgjidhjen paqësore të konflikteve në familje, shkollë dhe në jetën e përditshme.
Proceset shoqërore dhe natyrore	<p>RNF: 2. Hulumton dukuritë dhe proceset shoqërore, historike, natyrore dhe mjedisore duke vë në pah ndërlidhjet, ndërvarjet dhe ndërveprimet reciproke.</p> <p><i>2.1. Përdorë burime të ndryshme kur prezanton dallimet në mënyrën e jetesës së njerëzve në kohë dhe hapësirë, duke pasë parasysh lëvizjet dhe zhvillimet e përgjithshme historike, shoqërore dhe natyrore.</i></p> <p><i>2.2. Shpjegon orientimin në hapësirë, pozitën e Tokës në Sistemin Diellor, përbërjen e gjeosferave, veçoritë e elementeve natyrore dhe socio-gjeografike të mjedisit natyror e humane.</i></p>	
	Tema	Rezultatet e të nxënit të lëndës (RNL)
	Mënyrat e jetesës dikur dhe sot	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Krahason mënyrën e jetesës dikur dhe sot, duke u bazuar në të dhëna arkeologjike, historike, etnologjike (kulturale), të shkruara dhe elektronike. ▪ Dallon faktorët kryesor që kanë ndikuar në ndryshimin e mënyrës së jetesës së njerëzve dhe vlerëson kontekstin gjeografik, kulturor, historik, politik të këtyre ndryshimeve.
Natyra, kultura dhe shoqëria	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Përshkruan lidhjen ndërmjet natyrës, aspekteve të saj fizike, gjeografike, klimatike, ekologjike, me kulturën dhe shoqërinë njerëzore. ▪ Krahason dijet dhe besimet e hershme mbi natyrën me dijet moderne si rezultat i zhvillimit të shkencës dhe teknologjisë. ▪ Shpjegon raportin e njeriut me natyrën duke theksuar varshmërinë dhe ndikimin reciprok, pastaj mënyrat e hulumtimit teknologjik, shfrytëzimit ekonomik, si dhe përfaqësimit artistik të natyrës. 	
Normat, të drejtat dhe përgjegjësitë	<p>RNF: 3. Shqyrton në mënyrë kritike dhe zbaton normat e rregullat shoqërore për jetë të përbashkët në diversitet</p> <p><i>3.1. Kupton dhe analizon shkaqet dhe rrethanat e ndryshimit të normave, ligjeve</i></p>	

	<p><i>dhe zakoneve për rregullimin e jetës shoqërore në kohëra dhe vende të ndryshme.</i></p> <p><i>3.2. Kupton dhe vlerëson llojllojshmërinë e kulturave, traditave, bashkësive të ndryshme dhe tregon tolerancë dhe respekt për to.</i></p>	
	Tema	Rezultatet e të nxënit të lëndës (RNL)
	Normat morale dhe ligjore	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Krahason normat ligjore me normat morale, fetare dhe zakonore. ▪ Vlerëson rëndësinë e ligjit për rregullimin e jetës shoqërore. ▪ Shpjegon procedurat për nxjerrjen e ligjeve dhe nevojën për plotësimin dhe ndryshimin e tyre.
	Vlerat kulturore dhe qytetare	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Dallon llojllojshmërinë e vlerave kulturore dhe shpjegon rëndësinë e diversitetit kulturor për shoqërinë bashkëkohore. ▪ Vlerëson trashëgiminë kulturore dhe natyrore të vendit dhe kujdeset për mbrojtjen e saj. ▪ Vlerëson rëndësinë e paqës, tolerancës, transparencës, llogaridhënies, gjithpërfshirjes, lirisë, barazisë dhe demokracisë për funksionimin e shoqërisë.
	Të drejtat dhe përgjegjësitë	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Vlerëson dhe respekton të drejtat e njeriut, të drejtat e grave dhe të drejtat e fëmijëve. ▪ Identifikon llojet e të drejtave të njeriut dhe dokumentet ndërkombëtare për to. ▪ Analizon përgjegjësinë e qytetarit për respektimin e ligjit dhe institucioneve, si dhe të drejtat dhe liritë elementare njerëzore.
Vendimmarrja dhe institucionet	<p>RNF: 4. Jep ide dhe propozime si dhe merr vendime në mënyrë të vetëdijshme dhe të përgjegjshme</p> <p><i>4.1. Vlerëson ndikimin e vendimmarrjes individuale, grupore e institucionale në kohë dhe vende të ndryshme, krijon qëndrime personale për to dhe i përdorë në jetën e tij të përditshme.</i></p> <p><i>4.2. Tregon kujdes, respekt e përgjegjshmëri për vendimmarrjen e drejtë në aktivitetet ku është i përfshirë (në shkollë, bashkësi dhe më gjerë).</i></p>	
	Tema	Rezultatet e të nxënit të lëndës (RNL)
	Vendimarrja individuale/personale	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Jep dhe shqyrton ide, propozime dhe opsione të ndryshme për të marrë vendime të duhura dhe të përgjegjshme në jetë. ▪ Analizon përparësitë, por edhe parashikon pasojat e mundshme të një vendimi personal, në një situatë konkrete.

	Vendimarrja grupe/institucionale	Nxënësi: <ul style="list-style-type: none"> Vlerëson nevojën e diskutimit të përbashkët për harmonizimin e qëndrimeve dhe interesave të ndryshme për të marrë vendime të drejta
Mjedisi dhe zhvillimi i qëndrueshëm	RNF: 5. Kontribuon në ruajtjen dhe mbrojtjen e mjedisit si dhe në zhvillimin e qëndrueshëm.	
	5.1. <i>Inicion aktivitete konkrete grupe me qëllim të ngritjes së vetëdijes së bashkësisë për ruajtjen dhe zhvillimin e mjedisit jetësor.</i>	
	5.2. <i>Vlerëson dhe vepron sipas parimeve bazë të zhvillimit të qëndrueshëm.</i>	
	Tema	Rezultatet e të nxënit të lëndës (RNL)
	Kultura mjedisore	Nxënësi: <ul style="list-style-type: none"> Veçon elementet përbërëse të mjedisit dhe vlerëson rolin e mjedisit të pastër për jetë të shëndetshme. Përshkruan shkaqet dhe format kryesore ndotjes së mjedisit dhe shpjegon pasojat e shumëfishta të ndotjes, si për njerëzit ashtu edhe për gjallesat tjera. Numëron disa nga veprimet dhe përgjegjësitë individuale, grupe dhe institucionale për ruajtjen e mjedisit. Identifikon masat mbrojtëse që duhet t'i marrë shteti për ta mbrojtur mjedisin, natyrën, ekosistemin dhe biodiversitetin. Jep ide dhe merr pjesë aktive në fushatat për mbrojtjen e mjedisit. Përshkruan dhe arsyeton shprehjet personale miqësore për mjedisin, si: kursimi i ujit, energjisë, ruajtja e gjelbërimit, dashuria për natyrën, mbrojtja e të drejtave të kafshëve dhe kujdesi për to.

Udhëzime metodologjike

Për arritjen e rezultateve të parapara në programin e lëndës së Edukatës qytetare në klasën e gjashtë, përdoren një sërë metodash dhe teknikash të mësimdhënies. Përdorimi i tyre duhet të jenë në funksion të zhvillimit të vlerave humane dhe qytetare, mbrojtjes së lirive dhe të drejtave të njeriut, dijes dhe kujdesit për natyrën dhe mjedisin, zhvillimit të njohurive për grupet dhe marrëdhëniet shoqërore, respektimit të diverzitetit kulturor dhe atij natyror, respektimit të ligjit dhe institucionit. Andaj mësimdhënia duhet ndërlidhet me temat dhe situatat jetësore në mënyrë që zhvillimi i tyre të jetë më i lehtë dhe i natyreshëm.

Strategjitë, metodat dhe teknikat që shërbejnë për arritjen e rezultateve tek nxënësit bëhen në bazë të organizimit të mirë të punës në shkollë, e ndonjëherë dhe jashtë saj. Ato janë: puna individuale, në dyshe, në grupe, me shkrim, me gojë, që realizohen përmes eseve, dosjeve (portfolio), projekteve, punës me role, debateve, punës vullnetare, studimeve të rastit, ekspozitave, filmimit, leximit, shikimit dhe analizimit të fotografive, të filmave,

dokumentarëve, dëgjim të këngëve, dëshmime, përcjellje të mediave dhe internetit, vizitave në institucione, vizitave në natyrë, vëzhgimeve në terren, bisedave, e të tjera si këto. Zhvillimi i mësimit bëhet përmes identifikimeve, analizave, krahasime dhe gjykimve të pavaruara të nxënësve duke u mbështetur në argumentet të cilat i gjejnë në burime të ndryshme që u ofron mësimdhënësi apo të vetidentifikura.

I gjithë organizimi bëhet duke pasur parasysh mundësitë psikofizike, intelektuale, kulturore dhe stilet e nxënies së nxënësit dhe gjithashtu qasjen e integruar, çështjet ndërkurrikulare dhe jashtëkurrikulare dhe rezultatet e të nxënësit të kompetencave të paraparë për shkallën e tretë kurrikulare në Kurrikulën Bërthamë për Arsimin e Mesëm të Ulët. Për realizim të mirëfilltë të programit të Edukatës qytetare është i rëndësishëm bashkëpunimi me: familje, shkollë, komunitet apo bashkësi, media, institucione shtetërore dhe shoqëri civile.

Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërkurrikulare

Çështjet ndërkurrikulare që janë paraqitur në Kurrikulën Bërthamë në Arsimin e Mesëm të Ulët janë çështje që domosdo janë të ndërlydhura me rezultatet e fushës, andaj duhet t'i kushtohet vëmendje trajtimit adekuat të tyre edhe përmes lëndës së edukatës qytetare të klasës së gjashtë. Nga mësimdhënësi kërkohet që në fazën e planifikimit të analizojë rezultatet e fushës, rezultatet e lëndës, temat dhe njësitë mësimore dhe të parashih se me cilat çështje ndërkurrikulare ndërlydhen. Në këtë mënyrë sigurohet trajtimi sa më i mirë i këtyre çështjeve duke marrë parasysh edhe mësimdhënien e integruar. Çështjet ndërkurrikulare që mund të përfshihen në lëndën e Edukatës qytetare janë:

- **Edukimi për media** – që nënkupton aftësinë për t'i përdorur mediat jo vetëm si mjet informimi për ngjarjet politike, por edhe për ato të jetës së përditshme, për ngjarjet kulturore, artistike dhe shkencore. Nxënësit udhëzohen t'i shfrytëzojnë mediat edhe për njohuritë mbi gjeografinë, historinë, sportin, turizmin, arritjet teknologjike etj. Ata aftësohen që mediat t'i përdorin në mënyrë të drejtë, duke mos i dëmtuar të tjerët, kujto (!) rrjetet sociale elektronike. Po ashtu e rëndësishme është që nxënësi të aftësohet të gjykoj, analizoj dhe të nxjerr përfundime konstruktive për informacionet e marra për temat në fjalë nga mediat.
- **Edukimi për paqe** – që nënkupton vetëdijsimin se paqëja është nevojshme dhe e domosdoshme për zhvillim normal të një shoqërie, për mirëqenien e qytetarëve dhe për bashkëpunim ndërmjet popujve dhe kulturave. Në ruajtjen e paqes duhet të kontribuojnë jo vetëm qeveritë, por edhe qytetarët. Edukimi për paqe ndihmon të kuptuarit më të mirë të historisë, luftërave dhe konflikteve që janë zhvilluar në të kaluarën dhe që zhvillohen aktualisht nëpër vende të ndryshme të botës, si dhe për nevojën për pajtim dhe bashkëpunim ndërmjet popujve, sidomos atyre që janë fqinjë.
- **Edukimi për qytetari demokratike** – kjo nënkupton vetëdijsimin për nevojën për qytetari aktive; për kontributin personal dhe grupor që mund ta japin qytetarët përmes

organizimit të tyre në grupe dhe shoqata; pastaj kjo nënkupton edhe kryerjen e detyrave dhe përgjegjësi qytetare të secilit, pa marrë parasysh pozitën shoqërore që ushtron. **Pastaj të drejtat dhe liritë e njeriut** që janë të lidhura ngushtë me Edukatën qytetare, por disa gjëra mund të kuptohen më lehtë edhe prej ngjarjeve historike, prej lëvizjeve shoqërore, prej ligjeve, kushtetutës, prej organizatave që merren me drejtat e njeriut, por edhe prej jetës ose përvojave konkrete të individëve konkretë ose grupeve të caktuara shoqërore.

- **Globalizimi dhe ndërvarësia** – Se bota është bërë e ndërlidhur dhe e ndërvarur në përmasat globale është lehtë e kuptueshme. Përmes mediave çdo ditë informohemi për ngjarjet që ndodhin në anë të ndryshme të globit tokësor. Madje secili nxënës mund ta kuptoj globalizmin duke u bazuar edhe në gjërat të cilat i ka vet ose në familje, e të cilat mund të kenë ardhur ose janë prodhuar në kontinentet e ndryshme. Qarkullimi i njerëzve, mallërave dhe ideve, është gjë që vërehet dhe provohet fare lehtë.
- **Zhvillimi i qëndrueshëm** – kjo fushë ndërlidh dijet mbi qytetarinë, me ato mbi shoqërinë, ekonominë dhe mjedisin ose ekologjinë. Përveç ndryshimeve të përgjithshme, kjo nënkupton edhe sjelljet e përditshme dhe shprehitë tona personale, sidomos ato që kanë të bëjnë me: kursimin e ujit, kursimin e energjisë elektrike, kujdesin për mjedisin e pastër dhe gjelbërimin, mbjelljen e fidaneve, luleve; pastaj për ushqimin e shëndetshëm, veshmbathjen komode, transportin publik, ruajtjen nga shpenzimet e tepërta, lufta kundër varfërisë, çështjet gjinore etj.

Udhëzime për vlerësim

Vlerësimi bëhet me qëllim përparimi të nxënësit, ndjekjes së progresit në nxënie dhe reflektimit në mësimdhënies. Vlerësimi është i lidhur ngushtë me metodologjinë, mjetet didaktike të nevojshme dhe kërkon konsistencë në gjithë procesin. Bazë të mbështetjes vlerësimi i nxënësve ka rezultatet e të nxënës të lëndës së Edukatës qytetare të klasës së gjashtë dhe të kompetencave të shkallës së tretë të kurrikulës të përcaktuara me Kurrikulën Bërthamë për Arsimin e Mesëm të Ulët. Ajo realizohet me metoda dhe instrumente të ndryshme si angazhimeve në klasë, disciplines dhe këmbngulësisë në realizim të detyrave, projekteve, dosjeve, e të tjera si këto, dhe bëhet me listë kontrolli -përmes vëzhgimeve, testeve - përmes testimeve, pyetësorëve – përmes anketimeve e instrumente të tjera. Për procedurat e vlerësimit çdo herë duhet konsultuar udhëzimet e fundit administrative të vlerësimit të Ministrisë së Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë.

Materialet dhe burimet mësimore

Edukata qytetare mund të realizohet jo vetëm përmes teksteve të ndryshme mësimore, por edhe me shumë burime të tjera si: libra të ndryshëm për ushtrime, fletore pune, broshura, gazeta, përdorim të internetit, hartat, enciklopedi, gazeta ditore dhe periodike, radio dhe

televizioni, filmat dhe dokumentarët, projekte të ndryshme empirike, vëzhgimet në terren, programe softuerike, intervistat, vizitat mësimore, revistat, sjellja e ekspertit në klasë etj.

Natyrisht të gjitha këto burime duhet t'i sigurojë mësimdhënësi në bashkëpunim me stafin e shkollës, prindërit etj., duke i planifikuar me kohë në planifikimet personale dhe të shkollës. Gjithashtu mësimdhënësi duhet t'i angazhojë nxënësit që të hulumtojnë në mënyrë të pavarur individuale ose si grup, për tema të caktuara në kuadër të lëndës. Për të arritur këtë të nxënësit duhet zhvilluar shkathtësitë e hulumtimit, duke përfshirë zhvillimin e idesë, planifikimin, mbledhjen e të dhënave, verifikimin e besueshmërisë së burimeve, përpunimin dhe prezantimin e tyre.

FUSHA KURRIKULARE: EDUKATË FIZIKE, SPORTET DHE SHËNDETI

Kurrikula lëndore/programi mësimor

Edukatë fizike, sportet dhe shëndeti

Kurrikula lëndore/programi mësimor

Edukatë fizike, sportet dhe shëndeti

Përmbajtja

Hyrje

Qëllimi

Temat dhe rezultatet e të nxënit

Udhëzime metodologjike

Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërkurrikulare

Udhëzimet për vlerësim

Udhëzime për materialet dhe burimet mësimore

Hyrja

Lënda e Edukatë Fizike Sporte dhe Shëndeti, synon të përforcoj njohuritë e nxënësve dhe do t'i sigurojë atyre përvoja, aftësi dhe njohuri të reja, të cilat do të zgjerojnë edhe më tej formimin kulturor, fizik e shëndetësor. Njohja, realizimi dhe vlerësimi i veprimtarisë fizike, sportive nga të gjithë nxënësit është një formë e të vepruarit në grup, dhe ndikon në përforcimin e marrëdhënieve shoqërore dhe komunikuese.

Edukata Fizike Sporti dhe Shëndeti kërkon që përmes studimit edhe të lëndëve të tjera në fushat sociale, shkencore, si dhe të arteve (pjesë përbërëse këto në kurrikulën bërthamë) të arrihet krijimi dhe plotësimi i përgjithshëm i kulturës dhe formimit të nxënësve, formim i cili arrihet përmes disa linjave kryesore të procesit mësimor. Procesi i edukimit fizik dhe shëndetësor luan rolin themelor në përgatitjen e nxënësve për realizimin e veprimtarive kulturore-sportive dhe artistike shkollore.

Ky proces merr rëndësi të veçantë veçanërisht në realizimin e garave, ndeshjeve ose veprimtarive të tjera të kombinuara me ato artistike, shoqërore e shëndetësore. Organizimi dhe realizimi i kësaj lënde do t'i ndihmojë nxënësit të vlerësojnë efektet e pozitive të saj në shumë drejtime, jo vetëm në aspektin shëndetësor dhe fizik por edhe në atë të marrëdhënieve midis njëri tjetrit, në atë të zgjerimit të njohurive për kulturat e krahinave e të vendeve të ndryshme, në atë të krijimit të një mjedisi më shoqëror.

Qëllimi

Qëllimi i lëndës Edukatë Fizike Sporte dhe Shëndeti është arritja e të gjitha rezultateve të përcaktuara në programin mësimor.

Lënda Edukatë Fizike, Sportet dhe Shëndeti për këtë klasë ju ofron mundësi të gjithë nxënësve për të përfituar njohuri, shkathtësi, shprehi, qëndrime, vlera dhe sjellje, të cilat do t'i përgatisin për jetë të shëndetshme në aspektin fizik, psikologjik, emocional dhe shoqërorë.

Temat dhe rezultatet dhe të nxënët

Nxënësit në klasën e gjashtë arrijnë rezultatet e të nxënët të lëndës (RNL) për temat e përcaktuara në tabelën e mëposhtme, të dala nga rezultatet e të nxënët të fushës (RNF) Edukatë Fizike Sportet dhe Shëndeti, të shkallës së tretë të kurrikulës (Shk 3) në Kurrikulën bërthamë për arsimin e mesëm të ulët:

Koncepti	RNF, TEMA dhe RNL
Mirëqenie plotë fizike,	<i>RNF: 1.1. Shpjegon dhe analizon veprime konkrete për ruajtjen e mirëqenies fizike, psikike, emocionale dhe sociale të tij/saj dhe të</i>

psikike, emocionale dhe sociale	<i>tjerëve (në familje, me koleget dhe anëtarët e komunitetit) në situata të ndryshme</i>	
	Tema	Rezultatet e të nxënit të lëndës (RNL)
	Aktiviteti fizik dhe shëndeti	Nxënësi: <ul style="list-style-type: none"> • Përshkruan rëndësinë e shëndetit fizik dhe emocional • Përshkruan situatat e ndryshme të rrezikshme dhe tregon vetëbesim në menaxhimin e tyre • Shfaq tolerancë në marrëdhëniet me të tjerët dhe zgjidh konfliktet me bashkëmohatarët
Zhvillimi i gjithanshëm dhe harmonik i trupit përmes aktiviteteve fizike dhe sportive	<i>RNF: 2.1. Demonstron shkathtësi gjatë ushtrimit të teknikave në disiplina sportive (atletikë, gjimnastikë, sportet luftarake etj.) duke përforcuar shkathtësitë psikofizike individuale dhe kolektive me kombinime lëvizore dhe përfshirje të formave të ndryshme të lëvizjes.</i> <i>2.2. Liston, përshkruan rregullat elementare të sporteve të ndryshme kolektive dhe demonstroi shkathtësi gjatë ushtrimit të elementeve teknike në sportet kolektive</i>	
	Tema	Rezultatet e të nxënit të lëndës (RNL)
	Sportet individuale	Nxënësi: <ul style="list-style-type: none"> • Kupton rëndësinë e aktiviteteve fizike në shëndetin e njeriut • Demonstroi elementet teknike nga disipinat e atletikës • Demonstroi dhe kompozoi ushtrime themelore në partner nga gjimnastika sportive dhe ritmike • Vlerëson lidhshmërinë në mes të ushtrimit të realizuar korrekt dhe vlerën estetike të ushtrimeve • Demonstroi elementet themelore të teknikave në sportet luftarake mundje, karate etj. • Demonstroi elementet teknike në pingpong, tenis, badminton etj. • Përshkruan dhe demonstroi elementet teknike në ujë, • Përshkruan dhe demonstroi elementet teknike në borë
	Antropometria dhe motorika	Nxënësi: <ul style="list-style-type: none"> • Liston matjet antropometrike sipas teknikave • Demonstroi aftësitë motorike dhe kupton mënyrën e matjes së tyre • Përshkruan dhe përcjelle rezultatet e arritura të aftësive motorike

	Rregullat elementare dhe elementet teknike të sporteve kolektive	Nxënësi: <ul style="list-style-type: none"> • Përshkruan rregullat elementare dhe demonstroi elementet teknike në Basketboll • Përshkruan rregullat elementare dhe demonstroi elementet teknike në Futboll • Përshkruan rregullat elementare dhe demonstroi elementet teknike në Volejbol • Përshkruan rregullat elementare dhe demonstroi elementet teknike në Hendboll • Përdore rregullat themelore të basketbollit atletikes dhe gjimnastikës në lojëra dhe gara
Promovimi i stilit aktiv dhe të shëndetshëm të jetës	<i>RNF: 3.1. Hulumton sistemin e klasifikimit të ushqimit të etiketuar, kupton që njerëzit kanë nevojë të ndryshme për ushqim dhe nevojat e tyre ndryshojnë në etapa të ndryshme të jetës se si duhet të ushqehen</i>	
	Tema	Rezultatet e të nxënës të lëndës (RNL)
	Ushqimi dhe shprehjet e të ushqyerit	Nxënësi: <ul style="list-style-type: none"> • Liston ushqimet në bazë të prejardhjes dhe përshkruan etiketat në ushqimet e paketuara • Përshkruan ushqimet të cilat konsumohen varësisht nga koha dhe mosha • Përshkruan mënyrat e mirëmbajtjes dhe përdorimit të ushqimeve • Dallon rëndësinë e ushqimit dhe ndikimin në pubertet gjatë rritjes
	Çrregullimet e të ushqyerit dhe puberteti	Nxënësi: <ul style="list-style-type: none"> • Përshkruan faktorët që ndikojnë në mbipeshë dhe obeziteti • Përshkruan dietat dhe mënyrën e shëndetshme të të ushqyerit • Përshkruan rëndësinë e aktiviteteve fizike dhe ndikimet në peshën trupore dhe pubertet
Vetëdijesimi për ndikimin e	<i>RNF: 4.1. Njih dhe dallon situatat e rrezikshme dukuritë dhe shprehjet negative (substancat negative duhani, alkooli dhe drogat) dhe kupton mënyrën për parandalimin e tyre</i>	
	Tema	Rezultatet e të nxënës të lëndës (RNL)

përdorimit të substancave që krijojnë varshmëri	Substancat dhe medikamentet	Nxënësi: <ul style="list-style-type: none"> • Përshkruan pasojat që sjell pirja e duhanit në organizmin e njeriut dhe përshkruan presionin e bashkëmoshatareve në përdorimin e duhanit • Përshkruan pasojat që shkakton konsumimi i alkoolit dhe drogave në organizmin e njeriut dhe në marrëdhëniet familjarë dhe shoqërorë
Edukimi mbi mjedisin dhe zhvillimin e qëndrueshëm	RNF: 5.1 Njeh burimet natyrore, rregullat e sjelljes, në natyrë, në kampe dhe shfrytëzon ato për zhvillim të aftësive fizike	
	Tema	Rezultatet e të nxënit të lëndës (RNL)
	Mjedisi natyror dhe artificial	Nxënësi: <ul style="list-style-type: none"> • Përshkruan dobitë e shfrytëzimit të mjedisit natyror për aktivitetet e ndryshme fizike dhe sportive • Dallon përparësitë dhe dobësitë e shfrytëzimit të mjediseve artificiale Tregon ndikimin e mjedisit dhe alergjive në shëndetin e njeriut

Udhëzime metodologjike

Për realizimin e përmbajtjeve që përcaktohen në lëndën Edukatë Fizike, Sportet dhe Shëndeti mund të përdoren metodat e ndryshme të punës me qëllim të arritjes së rezultateve të kompetencave të cilat metoda janë të përbashkëta për të gjitha fushat përfshirë edhe fushën Edukatë Fizike Sportet dhe Shëndeti. Në kuadër të kësaj fokusi i mësimdhënësit duhet të jetë në zbatimin e metodologjive të cilat sigurojnë mësimdhënie gjithëpërfshirëse për të gjithë nxënësit siç janë:

- Mësimdhënia dhe nxënia me në qendër nxënësin dhe gjithëpërfshirja;
- Mësimdhënia dhe nxënia e bazuar në qasjen e integruar;
- Mësimdhënia dhe nxënia e bazuar në arritjen e kompetencave;
- Mësimdhënia dhe nxënia e diferencuar;

Për arritjen e rezultateve të kompetencave për veç metodave të përbashkëta secila lëndë mësimore ka edhe veçantitë e saja për organizimin e punës mësimore.

Në të gjitha rastet zbatimi i metodave dhe teknikave mësimore duhet të shoqërohet me përdorimin e materialeve dhe të mjeteve përkatëse didaktike duke pasur gjithnjë parasysh dhe sigurinë e nxënësit.

Organizimi i mirë i procesit mësimor në kuadër të kësaj lënde do të thotë që nxënësit të vendosen edhe në situata konkrete praktike ku zhvillojnë dhe zbatojnë elementët lëvizorë e sportivë. Aktiviteti lëvizor, (loja dhe sporti) janë një punë serioze, që dominon shumicën e jetës së tyre shkollore dhe jashtë saj, duke u zënë pjesën më të madhe të kohës e të energjisë, duke krijuar aftësi, shkathtësi dhe formuar sjellje shoqërore, si kontribut themelor në

kërkesën për rritjen e shpejtë dhe të shëndetshme.

Në orët e mësimi të Edukatës Fizike Sportet dhe Shëndeti duhet t'i vihet theks i veçantë në mbajtjen e higjienës. Pjesëmarrja në aktivitete fizike i mëson nxënësit të ruajnë pastërtinë dhe të kujdesen për higjienën e trupit gjatë dhe pas çdo aktiviteti fizik. Gjatë këtyre orëve mësohen praktika të sigurta, të cilat, nëse ndiqen nga nxënësit gjatë gjithë jetës së tyre, do t'i parandalojnë ata nga sëmundjet e ndryshme.

Edukata Fizike dhe Sportet dhe Shëndeti e gjënë veten mjaft mirë si komponent i edukimit artistik, sepse janë të ndërlidhur me njëri – tjetrin pasi që vëne në lëvizje gjithë trupin e njeriut. Sinkronizimi dhe ritmi si aftësi koordinative, janë pjesë përbërëse të edukimit fizik e artistik, të cilët së bashku ndihmojnë në një zhvillim dhe formim më të plotë të nxënësit.

Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërkurrikulare

Trajtimi i çështjeve ndërkurrikulare në kuadër të lëndës është një aspekt tjetër me shumë rëndësi pasi mundëson integrimin e fushave kurrikulare me qëllim të përkrahjes së nxënësve që të kuptojnë dhe interpretojnë drejt proceset shoqërore dhe natyrore që ndodhin në shoqëri. Realizimi i çështjeve ndërkurrikulare do të ndihmojë zhvillimin dhe plotësimin e përmbytjes së fushës për arritjen e të gjitha kompetencave të përcaktuara me Kornizën e Kurrikulit të Kosovës. Disa nga çështjet ndërkurrikulare që i ndihmojnë nxënësit në këtë nivel janë:

- **Globalizimi dhe ndërvarësia** (i referohet bashkëveprimit, kombinimit të aftësive dhe mundësive për të krijuar gjëra të përbashkëta, kombinimit të përpjekjeve me të tjerët për të arritur suksese më të mëdha)
- **Edukimi për media** (i referohet përdorimit të mediave për sigurimin e informacioneve të reja dhe të drejta, krijimin dhe përdorimin e informatave, komunikimin përmes mediave tradicionale dhe digjitale, kritiken ndaj mediave, gjuhën e mediave dhe ndikimin e saj në shoqëri, pritjet e qytetarëve nga mediat dhe përdorimit të drejtë dhe të sigurtë)
- **Zhvillimi personal dhe aftësitë për jetë** (edukimi për konsumim dhe kursim; respekti për vete dhe për të tjerët, toleranca, vetëpërmbytja, aftësia për marrëveshje; vetiniciativa dhe përgatitjet për të ardhmen).
- **Arsimi për zhvillim të qëndrueshëm** (i referohet temave me rëndësi të përgjithshme të cilat ndikojnë në ndërgjegjësimin e të rinjve/nxënësve për një qëndrim aktiv ndaj çështjeve dhe dukurive mjedisore, në nivel lokal dhe global)

Në përgjithësi rezultatet e fushës i prekin çështjet ndërkurrikulare, andaj kujdes do t'i kushtohet trajtimit adekuat në njësitë mësimore. Megjithatë parësore është puna e mësimit në cilin cili gjatë punës se tij/saj t'i kushtoj kujdes çështjeve ndërkurrikulare që në fazën e planifikimit, të analizojnë njësitë mësimore se me cilat çështje ndërkurrikulare ndërlidhen në mënyrë që të sigurohet të nxënë i integruar. Të nxënëit e integruar synon përfshirjen e të gjitha aspekteve të rëndësishme shoqërore të trajtohen nga lëndë të ndryshme dhe me këndvështrime të ndryshme, e cila mundësohen edhe arritjen e kompetencave të përcaktuara me KK.

Udhëzime për vlerësim

Lënda Edukatë Fizike Sportet dhe Shëndeti, për shkak të natyrës dhe specifikave që ka, kërkon shumëllojshmëri të mënyrave të vlerësimit në baza të rregullta. Nxënësit duhet të jenë në gjendje të vazhdueshme dhe në mënyrë aktive të zbatojnë në praktikë njohuritë e mësuara në jetën e tyre të përditshme.

Një aspekt që duhet të merret në konsideratë është edukimi shëndetësor i cila ka specifika e që për vlerësimin e kësaj komponentë do të ishte e vlefshme që përveç vlerësimit numerik të aplikohet në masë të madhe vlerësimi përshkrues pasi në pjesën më të madhe kemi të bëjmë me vlera dhe qëndrime, të cilat është vështirë të maten me anën e testeve. Për t'i matur dhe për t'i vlerësuar ato përdoren instrumente të përshtatshme. Vëzhgimi i drejtpërdrejtë është një procedurë e përshtatshme për fushën e edukimit fizik dhe shëndetësor e cila mund të përdoret në situata të ndryshme mësimore dhe në të gjitha nivelet e shkollimit.

Qëllim i vlerësimit nuk janë vetëm njohuritë dhe aftësitë, por edhe qëndrimet e nxënësve, si qëndrimet etike-sociale në përgjithësi dhe ato të bashkëpunimit me të tjerët, në veçanti. Mësimdhënësi zhvillon vetë dhe ndihmon nxënësit të zhvillojnë një larmi mënyrash vlerësimi, si për shembull:

- Përshkrim gojor të lëvizjeve që duhet përmirësuar.
- Përdoren fjalë e shprehje inkurajuese gjatë të mësuarit dhe aktiviteteve të ndryshme
- Teste me shkrim të standardizuara
- Pjesëmarrja aktive gjatë orës mësimore
- Ese (hulumtim individual apo grupor për temat e edukimit shëndetësor)
- Video incizimet
- Korrigjim i lëvizjeve të gabuara me takt.
- Numri përsëritjeve të veprimit lëvizor mbi bazën e aftësive individuale.
- Distanca e arritur në metra nga veprimi lëvizor mbi bazën e aftësive individuale.
- Vlerësimin kompleks të ushtrimeve me pikë.
- Vlerësimin kompleks të ushtrimeve të veçanta me pikë.
- Vlerësimi me pikë i elementeve kompozuese në gjimnastikë sportive dhe ritmike
- Vlerësimi i elementeve teknike me pikë.
- Vlerësimi me teste për njohuri mbi edukimin shëndetësor.
- Vlerësimi në baze të listës së kontrollit

Këtyre vlerësimeve mund t'u shtohen edhe vlerësimet mbi pjesëmarrjen në veprimtaritë e ndryshme sportive. Vlerësimi mund të bëhet individual ose në grup, në klasë ose jashtë saj. Nxënësi vlerësohet, ndërsa demonstroi arritjet e tij, duke u shfaqur nëpërmjet veprimtarish e produktesh të tjera, si: merr pjesë në veprimtari të ndryshme sportive, apo sportive–artistike që organizon shkolla etj. Në angazhimin e nxënësve me grupe apo skuadra të vogla, mësuesi parashtron peshën e vlerësimit me notë të grupit në tërësi dhe të secilit nxënës në veçanti.

Udhëzime për materialet dhe burimet mësimore

Për realizimin me sukses të rezultateve të lëndës mësimore Edukatë Fizike, Sportet dhe Shëndeti është e rëndësishme të përdoren burime të ndryshme mësimore që i motivojnë nxënësit dhe stimulojnë progresin e tyre në mënyrë që të krijojnë shprehi dhe shkathtësi të nevojshme për jetë. Meqenëse tekstet shkollore janë burime të vlefshme dhe të rëndësishme të të nxënit, qasja e nxënësve në informacion nuk duhet të kufizohet vetëm në tekstet shkollore, por edhe në burime të tjera, të cilat i shërbejnë për të planifikuar dhe për të realizuar procesin mësimor në klasë.

Për realizimin më të suksesshëm të lëndës mësimore Edukatë Fizike, Sportet dhe Shëndeti duhet të përdoren një spektër i gjerë i burimeve mësimore, përfshirë tekstet shkollore, librat e aktiviteteve dhe të ushtrimeve, librat e punës, broshura, atlase, enciklopedi, softuerë arsimorë, projekte, studime të ndryshme, analiza dhe raporte të ndryshme të lëmit përkatës dhe libra të tjerë.

Mësimdhënësit dhe nxënësit mund të angazhohen në hartimin dhe shfrytëzimin e materialeve mësimore, p.sh.: rezultatet e projekteve të realizuara nga nxënësit mund të bëhen burime të vlefshme mësimore për klasa të ndryshme.

FUSHA KURRIKULARE: JETA DHE PUNA

Kurrikula lëndore/programi mësimor

Teknologji me TIK

Kurrikula lëndore/programi mësimor

Teknologji me TIK

Përmbajtja

Hyrje

Qëllimi

Temat dhe rezultatet e të nxënit

Udhëzime metodologjike

Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërkurrikulare

Udhëzimet për vlerësim

Udhëzime për materialet dhe burimet mësimore

Hyrje

Përmes fushes kurrikulare “Jeta dhe Puna”, nxënësit do të njihen me rolet e ndryshme të individëve në jetë dhe në punë, si anëtarët e familjes, qytetarët, prodhuesit, konsumuesit, punëdhënësit dhe punëmarrësit. Nxënësit do ta zhvillojnë vetëdijesimin dhe vetëbesimin për ekzistimin e mundësive të orientimit profesional (përzgjedhja e profesionit), përdorimin e TIK-ut, ushtrimin e parimeve të ndërmarrëse dhe zbatimin e aktiviteteve për arritjen e kompetencave për zhvillim të qëndrueshëm.

Të nxënit në fushën e Kurrikulës “Jeta dhe Puna” nxënësve u mundëson:

- Të kuptuarit dhe ushtrimin e punës praktike në shtëpi, në shkollë dhe në komunitet.
- Ngritjen e kualiteteve personale për jetë dhe për punë.
- Të kuptuarit dhe përdorimin e teknologjisë për jetën dhe punën e përditshme.
- Përdorimin e TIK-ut për të avancuar nxënien dhe cilësinë e jetës së përditshme.
- Ushtrimin e zhvillimit të ndërmarrësisë dhe biznesit (simulimi)!
- Promovimin e kushteve të sigurta për jetë dhe për punë.
- Përgatitjen për jetën profesionale dhe karrierën e ardhshme (pikëpamjet).
- Lehtësi komunikimi në / për jetë dhe për punë.
- Gatishmëri për mbrojtjen dhe ruajtjen e natyrës dhe të mjedisit.

Në këtë fushë në klasën VI të si lëndë bartëse është Teknologji me TIK ku dhe përfshihet një përqindje e madhe e konceptit kryesor të kësaj fushe.

Bashkë me lëndën Teknologji me TIK do të zhvillohen module të cilat synojnë të përmbushin konceptet kryesore të fushës” Jeta dhe Puna” për shkallën 3 si : “Këshillimi dhe Orientimi në Karrierë”, “Puna dhe Edukimi për ndërmarrësi” si dhe “Edukimi për zhvillim të qëndrueshëm”.

Qëllimi

Qëllimi i kësaj lënde është të zhvillojë tek nxënësit shkathtësitë praktike duke filluar me përdorimin e TIK-ut, letrës, drurit, veglave të punës, zhvillon të menduarit kritik gjatë krijimit të modeleve në praktikë. Gjithashtu, nxitë bashkëpunimin, punën në grupe dhe projekte të ndryshme duke zhvilluar parimet e ndërmarrësisë dhe zhvillimit të qëndrueshëm si dhe kompetencat për të orientuar ata drejt qëllimeve për karrierën e tyre profesionale .

Temat dhe rezultatet e të nxënit

Nxënësit në klasën e gjashtë arrijnë rezultatet e të nxënit të lëndës (RNL) për temat e përcaktuara në tabelën e mëposhtme, të dala nga rezultatet e të nxënit të fushës (RNF) “Jeta dhe Puna”, të shkallës së tretë të kurrikulës (Shk 3) në Kurrikulën bërthamë për arsimin e mesëm të ulët:

Koncepti	RNF, TEMA dhe RNL	
Teknologji duke përfshirë TIK-un	<p>RNF:1. Ushtrimi i punës praktike në shtëpi, në shkollë dhe në komunitet.</p> <p><i>1.1. Zbaton aktivitete individuale dhe në grup në mjedisin shkollor dhe në komunitet.</i></p> <p><i>1.2. Kryen aktivitete konkrete praktike sipas planifikimit të parashtruar.</i></p> <p><i>1.3 Zhvillon aktivitete praktike përmes punës me projekte në shkollë, shtëpi dhe në ambient të tjera jashtëshkollore.</i></p> <p>2. Ngritja e kualiteteve personale për jetë dhe për punë.</p> <p><i>2.1 Kupton drejt dhe zbaton udhëzimet e shkruara dhe pasqyrimet pamore për aktivitete të ndryshme praktike.</i></p> <p>3. Përdorimi i teknologjisë për jetën dhe punën e përditshme.</p> <p><i>3.1. Përshkruan dhe analizon doracakët për vegla dhe makina të ekonomisë familjare.</i></p> <p><i>3.2.Përdorë veglat, mjetet dhe materialet adekuate për të punuar, produkte, modele të thjeshta, bazuar në skica dhe udhëzime.</i></p> <p>4. Përdorimi i TIK-ut për të avancuar nxënien dhe cilësinë e jetës së përditshme.</p> <p><i>4.1Përdorë informacione nga burime elektronike për të qartësuar njohuritë në kontekste të caktuara.</i></p>	
	Tema	Rezultatet e të nxëniet të lëndës (RNL)
	1.Materialet dhe përpunimi i tyre	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Identifikon vetitë elementare të materialeve të cilat përdoren në industri dhe teknologji. ▪ Kryen dhe paraqet format e përpunimit të letrës dhe drurit me vegla elementare (maketa,modele të shtepisë, urave etj) përmes shembujve praktik. ▪ Përshkruan përpunimin dhe prodhimin e drurit. ▪ Shpjegon se ç'është lënda e parë, gjysmëprodhimet dhe prodhimet finale. ▪ Përdor veglat e punës dhe makinat elementare për aktivitete të ndryshme në klasë. ▪ Përshkruan rrugën e ecurisë prej idesë deri te prodhimi. ▪ Përdor fjalor përkatës për lexim dhe emërtim të dokumentacioneve teknike. ▪ Përshkruan metodat e përpunimit dhe formimit të materialeve (druri, letra), fazat e punës

2.Njeriu dhe shoqëria në teknologji	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tregon përdorimin e teknologjisë në mjedis nga hulumtimi i bërë në internet dhe libra të ndryshëm. ▪ Diskuton rëndësinë e pyjeve për shëndetin e njeriut. ▪ Merr pjesë në organizime të ndryshme për ruajtjen e ambientit. ▪ Bën punime të ndryshe me materiale ricikluese. ▪ Identifikon materialet plastike të riciklueshme dhe ekologjike si dhe ato të pareciklueshme ▪ Dallon ndotje të ndryshme nga teknologjia në mjedisin shkollor. ▪ Tregon ndikimin e teknologjisë në mjedisin ku jetojmë. ▪ Tregon për rreziqet dhe mbrojtjen nga interneti ▪ Harton një plan për parandalimin e ndotjeve nga teknologjia dhe mbrojtjen nga pajisjet teknologjike të dëmshme për shëndetin. ▪ Kryen aktivite praktike, për të kuptuar ndotjen nga teknologjia.
3.Shkathësitë e dizajnit	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Skicon prodhimin e thjeshtë sipas:vetive të materialit, funksionit, estetikës, çmimit, etj.

		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vizaton objekte në përpjesë të ndryshme bazuar në madhësinë e objektit duke paraqitur funksionimin e tyre. ▪ Përshkruan rëndësinë e krijimit të një projekti për realizimin e punëve të caktuara. ▪ Vizaton planin e situatës dhe hollësitë e tij për objekte të ndryshme sipas udhëzimeve.
	5.Teknika bujqësore dhe e ndërtimitarisë	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Përshkruan mënyrat e ndërtimit tradicional dhe bashkëkohor. ▪ Përshkruan përbërjen e objekteve nga elementët e ndryshëm të ndërtimitarisë në forma të ndryshme. ▪ Shpjegon parimet elementare të operacioneve punuese të makinave bujqësore dhe të ndërtimitarisë. ▪ Shpjegon përbërjen e elementëve të ndërtimitarisë. ▪ Shpjegon me anë të shembujve konkret përdorimin e makinave. ▪ Krijon një model të makinave bazuar në skicë me material nga druri në kabinet.
	6.Strukturat, mekanizmat, forcat dhe energjia	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Përshkruan qarkun elektrik me burim tensioni, me çelës dhe me shpenzues duke identifikuar kushtet e nevojshme që në qarkun elektrik të rrjedhë rryma; ▪ Përshkruan simbolet elementare elektrike si dhe përdorimin e tyre në qarkun elektrik. ▪ Përshkruan burimet e ndryshme të energjisë elektrike, baterinë, dinamon, akumulatorin, gjeneratorin, celulën diellore etj. ▪ Paraqet praktikisht një shembull të funksionimit të një pajisjeje elektrike shtëpiake me kompjuter, hap pas hapi. ▪ Skicon skemat e lidhjeve tëndryshme.
	7.Teknologjia e Informimit dhe e komunikimit	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Përdor Movie Maker për krijimin e filmit për metrazhin e shkurtër nga fushat e ndryshme. ▪ Krijon planin për format e ndryshme të komunikimit/sis. kompjuterik. ▪ Komunikon me pajisje teknologjike për shkëmbimin e informatave. ▪ Kryen procedurën për vizatim, llogaritje, regjistrim përmes kompjuterit, IPAD. ▪ Bën mirëmbajtjen dhe mbrojtjen e kompjuterit përmes programeve aplikative duke identifikuar problemet kryesore në sistemin operativ. ▪ Krijon fajlla dhe foldera për arkivimin dhe krijimin e dokumenteve të reja.

		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Krijon dokumente me programet Paint, Calculator, Movie Maker. ▪ Kryen veprime të ndryshme me pajisjet IPAD, PC, Windoës Phone për të kuptuar rëndësinë e aplikimit të tyre në jetën tonë. ▪ Kryen veprime me pajisjet IPAD, PC, Mob për të operuar dhe ruajtur shënimet e ndryshme në to. ▪ Praktikun mësimin përmes lojërave në Mavis Beacon. ▪ Paraqet grafikisht lidhjen LAN dhe WLAN duke treguar aplikimin dhe rëndësinë e tyre. ▪ Krijon storie digjitale me programe kompjuterike (p.sh., Movie Maker).
Këshillim dhe orientim në karrierë	<p>1. Kuptimi dhe ushtrimi i punës praktike në shtëpi, në shkollë dhe në komunitet. <i>1.2 Kryen aktivitete konkrete praktike sipas planifikimit të parashtruar.</i></p> <p>2. Ngritja e kualiteteve personale për jetë dhe për punë. <i>2.1 Kupton drejt dhe zbaton udhëzimet e shkruara dhe pasqyrimet pamore për aktivitete të ndryshme praktike.</i></p> <p>4. Përdorimi i TIK-ut për të avansuar nxënien dhe cilësinë e jetës së përditshme. <i>4.1 Përdor informacione nga burime elektronike për të qartësuar njohuritë në kontekste të caktuara.</i></p> <p>7. Përgatitja për jetën profesionale dhe karrierën e ardhshme. <i>7.1 Shfaq qëndrime vendimmarrëse në situata të ndryshme duke dhënë arsytim mbi vendimet që merr.</i></p> <p>8. Komunikimi në / për jetë dhe punë <i>8.1 Identifikon burime të ndryshme të informimit e të orientimit për arsim, aftësim profesional dhe punësim (në medie, internet etj.)</i></p> <p>9. Zhvillimi shoqëror, ekonomik dhe mjedisi <i>9.1 Adreson sfidat e së tashmes dhe të ardhmes në mënyrë konstruktive dhe kreative për të krijuar një shoqëri më të qëndrueshme.</i></p>	
	Tema	Rezultatet e të nxënit të lëndës (RNL)
	8. Këshillimi dhe orientimi në karrierë	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Planifikon hapat për karrierën . ▪ Zgjeron njohuri, krijon shprehi hulumtimi duke shfrytëzuar burime të ndryshme me qëllim zbulimi të dëshirave dhe aftësive për një karrierë të synuar. ▪ Hulumton metoda planifikimi dhe prezanton model-planin për të ardhmen e tij. ▪ Përdor komunikimin elektronik për çështje të ndryshme për orientimin në karrierë. ▪ Kryen punë praktike në ekip duke treguar forma të ndryshme hulumtimi për profesion.
	Tema	Rezultatet e të nxënit të lëndës (RNL)

<p>Puna dhe edukim i për ndërma rrësi</p>	<p>RNF: 1. Kuptimi dhe ushtrimi i punës praktike në shtëpi, në shkollë dhe në komunitet. <i>1.1 Zbaton aktivitete individuale dhe në grup në mjedis shkollor dhe në komunitet.</i></p> <p>2. Ngritja e kualiteteve personale për jetë dhe për punë <i>2.1 Kupton drejt dhe zbaton udhëzimet e shkruara dhe pasqyrimet pamore për aktivitete të ndryshme praktike</i></p> <p>3.Kuptimi dhe përdorimi i teknologjisë për jetën dhe punën e përditshme <i>3.2 Përdor veglat, mjetet dhe materialet adekuate për të punuar produkte,modele të thjeshta, bazuar në skica dhe udhëzime</i></p> <p>4.Përdorimi i TIK-ut për të avancuar nxënien dhe cilësinë e jetës së përditshme <i>4.1 Përdor informacione nga burime elektronike për të qartësuar njohuritë në kontekste të caktuara</i></p> <p>8.Komunikimi në / për jetë dhe punë <i>8.1Identifikon burime të ndryshme të informimit e të orientimit për arsim, aftësim profesional dhe punësim (në medie, internet etj.)</i></p> <p>9. Zhvillimi shoqëror, ekonomik dhe mjedisi <i>9.1 Adreson sfidat e së tashmes dhe të ardhmes në mënyrë konstruktive dhe kreative për të krijuar një shoqëri më të qëndrueshme.</i></p>	
	<p>Tema</p>	<p>Rezultatet e të nxënit të lëndës (RNL)</p>
	<p>9.Krijimi i vlerave</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Prezanton ide kreative. ▪ Krijon vlera – me mbetje nga materialet e ricikluara. ▪ Eksponon punimet – vlerat e krijuara. ▪ Puna ne grupe: Aktivitet brenda shkolle duke shitur produkte që i kanë krijuar nxënësit që të përfitojë të ardhura.
<p>Edukim për zhvillim të qëndrueshëm</p>	<p>RNF 1. Kuptimi dhe ushtrimi i punës praktike në shtëpi, në shkollë dhe në komunitet. <i>1.1 Zbaton aktivitete individuale dhe në grup në mjedis shkollor dhe në komunitet.</i> <i>1.2 Kryen aktivitete konkrete praktike sipas planifikimit të parashtruar.</i> <i>1.3 Zhvillon aktivitete praktike përmes punës me projekte në shkollë, shtëpi dhe në ambien të tjera jashtëshkollore.</i></p> <p>2. Ngritja e kualiteteve personale për jetë dhe për punë. <i>2.1 Kupton drejt dhe zbaton udhëzimet e shkruara dhe pasqyrimet pamore për aktivitete të ndryshme praktike.</i></p> <p>3.Kuptimi dhe përdorimi i teknologjisë për jetën dhe punën e përditshme. <i>3.1Përshkruan dhe analizon doracakët për vegla dhe makina të ekonomisë familjare.</i> <i>3.2 Përdor veglat, mjetet dhe materialet adekuate për të punuar produkte,</i></p>	

<p><i>modele të thjeshta, bazuar në skica dhe udhëzime.</i></p> <p>4.Përdorimi i TIK-ut për të avansuar nxënien dhe cilësinë e jetës së përditshme.</p> <p><i>4.1Përdor informacione nga burime elektronike për të qartësuar njohuritë në kontekste të caktuara.</i></p> <p>5.Ushtrimi i zhvillimit të ndërmarrësisë dhe biznesit</p> <p><i>5.1Kupton aspektin etik dhe ekonomik të ekonomisë familjare e në veçant i veprimet kursimtare në familje.</i></p> <p>7. Përgatitja për jetën profesionale dhe karrierën e ardhshme</p> <p><i>7.1.Shfaq qëndrime vendimmarrëse në situata të ndryshme duke dhënë arsytim mbi vendimet që merr.</i></p> <p>8.Komunikimi në / për jetë dhe punë</p> <p><i>8.1 Identifikon burime të ndryshme të informimit e të orientimit për arsim, aftësim profesional dhe punësim (në medie, internet etj.</i></p>	
Tema	Rezultatet e të nxënit të lëndës (RNL)
4.Shkathësitë e të punuarit	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pershkruan përpunimin e letrës dhe të drurit nëpërmjet aktiviteve praktike. ▪ Punon në mënyrë të pavarur objektet të ndryshme nga druri dhe letra duke përdorur veglat elementare. ▪ Skicon modele të ndryshme me anë te mjeteve të punës për realizimin praktik të tyre (modeli i varësës, urës). ▪ Kryen aktivitete praktike në mënyrë të pavarur nga letra dhe druri me veglat elementare (maketa, modele të shtepise, urës, etj).

Udhëzime metodologjike

Metodologjia e mësimdhënies dhe nxënies përkufizohet sisistem i strategjive, të metodave, të mënyrave e parimeve, mjeteve e teknikave, të cilat na shërbejnë si bazë për ndërtimin e konceptit të mësimit ose për organizimin e dhënies së mësimit në shkollë.

Mësimdhënia dhe nxënia me nxënësin në qendër duhet të mbështetet në parimin e gjithëpërfshirës, i cili merr parasysh dhe adreson stilet e ndryshme të të nxënit, mënyrën dhe shpejtësinë me të cilën mësojnë nxënësit, si dhe aspektet e tjera të diversitetit të nxënësve, duke përfshirë gjininë, moshën, kulturën, prejardhjen shoqërore dhe ekonomike, si dhe nevojat e veçanta të nxënësve, qoftë për aspektet e nxënies plotësuese qoftë për ato të nxënies shtese për zhvillimin e kompetencave.

Mësimdhënia dhe nxënia e bazuar në çështjet ndërkurrikulare.

Integrimi i çështjeve ndërkurrikulare mund të realizohet përmes:

- gjetjes së korrelacioneve midis lëndëve/temave apo njësive mësimore me qëllim të realizimit të ndonjëres nga kompetencat, p.sh., nëse tema mësimore është nga mbrojtja e mjedisit, ajo ndërlidhet edhe me çështje gjuhësore, letrare, teknologjike por edhe me

matematikë, edukatë qytetare etj., (shih në KB).

Thuajse, e gjithë veprimtaria e fushës Jeta dhe Puna bazohet në punën praktike. Metodrat që përdoren te kjo fushë duhet të mundësojnë konkretizimin e teorisë në praktikë.

Të nxënit në bashkëpunim bënë të mundur që nxënësit të nxënë në mënyrë aktive dhe të shprehin shkathtësitë e tyre praktike.

Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërkurrikulare

Në kuadër të fushës kurrikulare” Jeta dhe Puna”, një ndër qëllimet e rëndësishme të saj është realizimi i çështjeve ndërkurrikulare të cilat janë:

- Edukimi për qytetari demokratike
- Edukimi për paqe
- Globalizimi dhe ndërvarësia
- Edukimi për media, dhe
- Arsimi për zhvillim të qëndrueshëm

Udhëzime për vlerësim

Duke u bazuar në dy llojet e rezultateve të të nxënit në nivel shkalle kurrikulare (kujto RNSH-kompetenca dhe RNF) dhe në planifikimet vjetore, dymujore dhe më pas javore e të orës mësimore, edhe përcjellja dhe vlerësimi i performancës së nxënësve në raport me këto planifikime, duhet të jetë në përputhshmëri me llojet e vlerësimit, siç janë përcaktuar në KKK, respektivisht KB-të (Kapitulli VII). Kjo do të thotë se gjatë tërë vitit shkollor (mësimor) do të bëhet vlerësimi i vazhdueshëm i performancës së secilit nxënës dhe fokus duhet të jenë arritjet e rezultateve që janë planifikuar në planifikimet dymujore, javore e të orës mësimore.

Nëse dëshirojmë të matim progresin në arritjen e kompetencave, preferohet të ndjekim këtë procedurë:

- Së pari, për fushën e caktuar kurrikulare, përcaktojmë se cilat rezultate të kompetencave të planifikuara në planifikime mësimore do t’i matim;
- Pastaj përcaktojmë nivelin e arritjes të kompetencës për moshën e nxënësve, sepse këto rezultate, duhet të arrihen deri në fund të shkallës dhe nuk janë të zërthyera. (Kujto zërthimin e rezultateve të kompetencave për klasë! Shih pjesën e udhëzuesit II.3.1, Rezultatet e të nxënit për shkallë –kompetencë (RNSH) dhe arritshmëria e tyre shembullin e zërthimit të rezultatit III.3, IV.1 (niveli III) dhe IV.1.(niveli II);
- Më pas caktohet tema apo njësia mësimore përmes së cilës matim rezultatin e kompetencës;
- Në fund caktohen kriteret e vlerësimit dhe teknikat e instrumentet adekuate përmes së cilave maten rezultatet e kompetencave (RNSH-të).

Si mund të bëhet vlerësimi i arritjes së rezultateve të të nxënësve përmes njësive mësimore? Pasi keni përzgjedhur njësive mësimore, hartojeni një plan vlerësimi për këtë njësi. Përcaktoni rezultatet e të nxënësve mbi bazën e RNSH dhe RNF (RNL), zgjidhni një teknikë të vlerësimit dhe caktoni kriteret e suksesit (kujto planifikimin e orës mësimore).

Njëra ndër strategjitë për vlerësim është edhe **Rubrika** që mund të përdoret nga vetë nxënësit për matjen e nivelit të arritjes së tyre. Kjo strategji e vlerësimit bazohet kryesisht në rezultatet e të nxënësve të orës mësimore (plani i orës mësimore). Arritja e rezultateve demonstron në bazë të shkallës së përmbushjes së aktiviteteve. Secila shkallë e arritjes përcaktohet sipas ngjyrave.

Dosja (portfolio)

Është një koleksion i qëllimshëm i punimeve të nxënësve, që tregon për përpjekjet, përparimin dhe të arriturat e tij në fushë mësimore të caktuar. Këtu përfshihet pjesëmarrja e nxënësit në përzgjedhjen e përmbajtjes së dosjes, udhëzimet për përzgjedhje dhe kriteret e vlerësimit për të dëshmuar për meritat dhe dëshmitë e vetë reflektimit të nxënësit.

Ky lloj i vlerësimit është vlerësim për të nxënë (vlerësim formativ), pasi që për një kohë të gjatë vazhdimisht mblidhen informata për zhvillimin e nxënësit.

Materialet dhe burimet mësimore

Planifikimet mësimore me qasje të re u mundësojnë mësuesit të jenë autonomë në përzgjedhjen e përmbajtjes, metodologjisë së mësimit dhe gjithashtu të materialeve mësimore.

Mësuesit, mbi bazën e përmbajtjes mësimore, metodave dhe teknikave të mësimit, përzgjedhin materialet mësimore që janë në funksion të zhvillimit të kompetencave.

Mësuesit duhet të sigurojnë edhe materiale të tjera mësimore për të ndihmuar nxënësit në zhvillimin e kompetencave. Shumë aktivitete mësimore mund të realizohen edhe me materiale të krijuara nga mësuesit, por edhe nga vetë nxënësit, ***kujto të nxënësve duke vepruar!***

Për realizimin e aktiviteteve të planifikuara mësuesit mund të përdorin burime të ndryshme, qoftë elektronike, por edhe të shkruara, si: librat të punës, broshura, atlase, enciklopedi, softuerë arsimorë, projekte, studime të ndryshme, analiza etj.

Gjithashtu, është shumë me rëndësi që nxënësit dhe mësuesit të bashkëpunojnë edhe në prodhimin e materialeve të ndryshme didaktike përmes shfrytëzimit të burimeve të teknologjisë informative.